

ERDÉLYI MAGYARSÁG

XI. ÉVFOLYAM
2000. ÁPRILIS, MÁJUS,
JÚNIUS

Beszámoló az
MVSz
közgyűlésről

Szomszédságban:
Szlovákiában,
Felvidéken

Kis-Katyn a
Duna partján

A trianoni
békeszerződés

42

Trianonért okoltuk már Franciaországot, okoltuk a szomszédok mohóságát, a végzetet, csak egyet nem okoltuk eléggé: *magunkat*... Pedig nap nap után megtettünk, megteszünk mindent Trianon érdekében.

1990–1994 között mi, a *nemzeti elkötelezett peremértelmiségiek* – mert ilyenek is voltak, nemcsak *bívatásos ellenzékiek* – akik fogcsikorgatva éltük át – életkorunktól függően – az elmúlt 40, 30, 25 esztendő, azt feltételeztük, hogy a kormányban meglesz a politikai akarat végrehajtani a tényleges rendszerváltást. A félremagyarázások elkerülésére ismétlem: *a rendszerváltást, s nem a tisztogatást*. Nem ez történt. Az elvtársak a kulturális életben, a médiákban, kiadókban, a tudományban, *ott ahol a nemzet szíve dobog, értelme világít, vagy sötétbe borítatik* megtartották pozícióikat. Ezen kívül rátelepedtek a teljes nemzetgazdaságra. A rendszerváltás, pontosabban a *többpártrendszer valódi nyertesei* ők.

A magyar nemzet a határon innen és túl csalódott volt: elvették a változásba, pontosabban: *a jövőbe* vetett hitét. Jött újabb négy esztendő, amikor mindezek mellé az MSZP-SZDSZ-kormány visszaszerezte a politikai hatalmat is. *Tebát a szó klasszikus, bolsevik értelmében újból a totális hatalom birtokosai lettek.*

1998-ban úgy látszott az új kormányban megvan az akarat: több felől is megszólíttatunk, mi, nemzeti elkötelezettségű értelmiségiek – többek között a *FIDESZ jelenlegi elnöke által*.

Maradjunk házuk táján – mármint lapunknál – valamilyen „különös véletlen folytán” a Nemzeti Kulturális Alap legutóbbi folyóirat támogatásából is kiderül, hogy a magyar állam pénzén, a magyarság sorskérdései iránt közömbös, érzéketlen – esetenként – ellenséges lapokat részesítik előnyben. Az Erdélyi Magyarság nem tartozik ezek közé, *a miniszterelnöki elismerés ellenére sem*.

A nép szava, Isten szava: a minap a héven utazva középkorú, egyáltalán nem értelmiségiek beszélgetésére lettem figyelmes: *de jó lenne* – mondták – *, ha Orbán Viktor, időnként álruhát öltene, mint Mátyás, az igazságos, s akkor a sok tanácsadó között elvesztett igazságot is megtalálná a nép között*... Mondom: a nép szava Isten szava. A magyarság újabb csalódást már nem visel el. És nem csak arról van szó, hogy – a féldőben vagyunk – s ha a jelenlegi kormány így folytatja elveszti a következő

választást. Hanem azt is, hogy Magyarországról többé nem lehet elmondani, hogy nem volt hanem lesz. Hanem azt, hogy nem is volt, és nem is lesz.

Ma Magyarországon egyetlen társadalmi tömörülés létezik: az MVSz *Százak Tanácsa*, amely a szűkösségek lehetőségéhez képest próbálja megmutatni a kormányoknak a helyes utat. Körét azonban szélesíteni kell. Mindannyiunknak legyen kötelessége két-két új taggal gyarapítani magyar nemzetünk nem hivatalos vezetőinek sorát.

Nagyjainknak a magyar nemzetről a belső szolidaritás hiánya jutott eszébe. Az egymásért való felelősség, a közösségi szemlélet teljes hiánya jellemzi ma itt a magyarságot. Trianon tehát bennünk van. A nemzet összes veresége, szenvedése, *Trianon mi magunk vagyunk*...

Ma nem országrészeket veszítünk el, hanem a teljes hazát, a nemzeti elkötelezettségű értelmiségiek, emberek, tudósok vakgáncsra állításával, akik esetenként az életminőség, tudományos kutatás lehetőségének hiánya miatt külföldön találnak otthonra.

A vezércikk írója további elmélkedése helyett, melynek apropója a *Trianoni ítéletet követő büntető végrehajtás* volt –, földijének, Wass Albertnek jóslatát idézi fel:

Hajótörött vagyok a tengeren.
Palackomat a tengerbe vetem.

S most száz pecséttel elzárt bánatom
a hullámok kedvének átadom.

Merül, örökre tán, a mélybe le
s aranyhalacsákák játszanak vele.

De lehet, hogy még perce jó neki,
s egy bús hullám majd egyszer felveti.

S kidobja egy kéz – tán az Istené -
egy gondtalan kor lábai elé.

Borzadtan olvassák, kik rátalálnak
és úgy suttoják döbbenve, egymásnak:

Valahol szörnyű vihar lehetett...
S a viharban egy nemzet elveszett...

Isten segítségével Wass Albert jóslata talán nem teljesedik be.

Lipsey Zoltán

Levélváltás az életben maradásért

Az **ERDÉLYI MAGYARSÁG** -ért Alapítvány
H-1116 Budapest, Sopron u. 64.
Tel.: 206-20-48, Fax: 206-21-15

6eszelecléjája
Dr. Orbán Viktor
miniszterelnök úrnak
Budaeset

Budaeset, 1999. XII. 20.

Tisztelt Miniszterelnök Úr!

Az alapítványunk támogatásával kiadott Erdélyi Magyarság című folyóirat megjelenésének legelső pillanatától kezdve mindent megtett azért, hogy ébren tarítsa a nemzet iránti érzeti felelősségérteit mindazoknak, akik nemcsak a mának élnek, hanem a jövőben is gondolkodnak Nemcsak Erdélyben, hanem a Felvidéken, Kárpátalján s a Délvidéken is, de ugyan úgy a világ minden táján, ahol honfitársaink élnek.

Az alapítvány preambuluma kimondja, hogy az alapítvány mindent megtesz azért – lehetősége szerint anyagilag is – hogy az emberek otthon érezhessék magukat szülőföldjükön, és ne kényszerüljenek annak elhagyására.

Amikor annak idején a lapot meg akarták szüntetni, Antall József miniszterelnök azonnali intézkedésének köszönhetően ez nem történt meg. Az előző kormányzati ciklusban az alapítvány tartalékait azonban felélté, és mára a lap jövőbeni megjelentetése kétségessé vált annak ellenére, hogy Németh Zsolt Államtitkár úr erkölcsei támogatásának köszönhetően – ha keservesen is, de – ezt az évet sikerült átvészelnünk.

Az alapítvány anyagi ereje mára kimerült.

Ma – s nemcsak az én véleményem szerint – a lapra nagyobb szükség van mint valaha. Ehhez azonban olyan segítségre lenne szükség, amivel mi nem rendelkezünk, s amihez kérem az Ön személyes segítségét, közbenjárását.

Magáról a lapról, annak jelentőségéről, illetve arról, hogy milyen lehetőségeket rejt magában annak esetleges „fejlesztése”, felvilágosítást adhat akár Tempfli József püspök atya, akár Tökés László püspök úr, akár pedig Toró T. Tibor.

Fenteket Miniszterelnök Úr szíves figyelmébe ajánlva

Öszinte nagyrabecsúléssel üdvözlö.

Atzél Ferenc
Atzél Ferenc
ügyv. elnök

MINISZTERELNÖKI HIVATAL
A MINISZTERELNÖK KABINETTFÖNÖKE

Atzél Ferenc,
ügyvezető elnök úrnak
Erdélyi Magyarságért Alapítvány
1116 Budaeset, Sopron u. 64.

Tisztelt ügyvezető Elnök Úr!

Miniszterelnök úr a hozzá írott levelét köszönettel megkapta.

Miniszterelnök úr nevében kérem fogadja jókívánságaimat az Erdélyi Magyarság c. folyóirat megjelenésének 10. évfordulója alkalmával. A lap beváltotta az alapításakor hozzáfűzött reményeket, hozzájárult a nemzeti felelősség tudat ébrentartásához, szerepet játszott abban, hogy a Kárpát-medencében és általában a világban bárhol is élő magyarok helyesen tájékozódjanak a magyar nemzet egészének sorsát érintő kérdésekben.

Sajnálatos, hogy az Erdélyi Magyarságért Alapítvány anyagi ereje kimerült. Az Ilyés Közalapítvány eddig több alkalommal is támogatta a lapot, ez a gyakorlat valószínűleg mindaddig működni fog, míg kidolgozásra és megvalósításra nem kerül egy olyan megoldás, amely távolosan is biztosítani fogja a lap folyamatos megjelenését.

Budaeset, 2000. március 20.

Öszinte nagyrabecsúléssel:

Nagy Andor
Nagy Andor

ILYÉS KÖZALAPÍTVÁNY
A HATÁRON TÚLI MAGYARSÁGÉRT

Atzél Ferenc ügyvezető titkár úr
Az Erdélyi Magyarságért Alapítvány
Budaeset
Sopron út 64.
1116

LA 1417/2000
Üi: Lendvaine
file: erdmagyarsag

Tisztelt: Uram!

Értesitem Önöket, hogy az Ilyés Közalapítvány Kuratóriuma

2000. április 12-ei és április 19-ei határozatával
az Erdélyi Magyarságért Alapítvány
az Erdélyi Magyarság c. folyóirat folyamatos megjelentetési költségeire benyújtott pályázatot kerethiány miatt elutasította, azzal a megjegyzéssel, hogy a Kuratóriumnak nem áll módjában az 1999 évhez hasonló – egyszerűen és kivételesenek szánt – jelentős támogatást nyújtani, tekintettel arra, hogy a folyóirat folyamatos működésének és kiadásának anyagi feltételei változatlanul nem biztosítottak.

Kérjük a fentiek szíves tudomásulvételét

Budaeset, 2000. május 04

Tisztelettel:

Lendvai László
(dr. Veress László)
irodaigazgató
Ilyés Közalapítvány
241 Budaeset, Pf. 102
1120 Budapest (Magyar Államkincstár)
TEL: 06-21-2200000
FAX: 06-21-2200000
E-MAIL: 14021598-1-41

Az **ERDÉLYI MAGYARSÁG** -ért Alapítvány
H-1116 Budaeset, Sopron u. 64.
Tel.: 206-20-48, Fax: 206-21-15

Nagy Andor úrnak
a Miniszterelnök Kabinetfőnökének
Budaeset

Budaeset, 2000. V. 18.

Tisztelt Kabinetfőnök Úr!

Elnézést kérem, hogy néhány héttel ezelőti levelemre nem várom meg választát, de úgy az Ön, illetve mint Miniszterelnök úr állásfoglalásával szinte ellentétben most kaptam kézhez az Ilyés Alapítvány elutasító levelét.

Ez gyakorlatilag lapunk halálos ítéletét jelenti.

Kérem tekintse ezen jelzésemet az Erdélyi Magyarság, de ezen túlmenően az elszakított területeken élő, a történelem, a kultúra és egy jobb magyar jövő iránt elkötelezett honfitársai a lap megmentésére irányuló – utolsó segélykérésének.

Az Erdélyi Magyarság elmúlt évekbeni bányattatásának dokumentumaival bármikor készséggel álllok rendelkezésre.

Öszinte nagyrabecsúléssel:

Atzél Ferenc
Atzél Ferenc
ügyv. elnök

Melléklet: az elutasító válasz

Független szemle

A határainkon túli magyarok fóruma

Alapító főszerkesztő: Köteles Pál

XI. évfolyam 42. szám

2000. április, május, június

Megjelenik: negyedévenként

Kiadja Az Erdélyi Magyarorsáért Alapítvány

Felelős kiadó: Atzél Ferenc

Felkért főszerkesztő: Lipcsey Ildikó

**Az Erdélyi Magyarorsáért Alapítvány
és az Erdélyi Magyarorság c. folyóirat
szerkesztőségének címe:
1116 Budapest Sopron utca 64. I. em.
Telefon: 206-2048
Fax: 206-2115**

HU ISSN 0865-6819

Formakészítés: **CoGraf**, Budapest

Készült a POSSUM Lap- és Könyvkiadó gondozásában

Felelős vezető: Várnagy László (Tel.: 06-209-345-318)

KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG

ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.

AZ ALÁÍRT CIKKEKÉRT A SZERZŐK

VISELIK A FELELŐSSÉGET.

A SZERKESZTŐSÉG FENNTARTJA

AZ ÍRÁSOK SZELLEMET ÉS TARTALMÁT

NEM ÉRINTŐ RÖVIDÍTÉSEK JOGÁT.

Előfizethető az alapítvány címen

(1116 Budapest, Sopron út. 64.).

Előfizetési díj – belföldre: 1400.-Ft./év; külföldre
20 USD vagy ennek megfelelő valuta légipostai díjjal
együtt. Kérésre (akár üzenetrögzítőkön keresztül is)
belföldre befizetési csekket küldünk. A tudnivalókat
lásd még az 54. oldalon lévő tájékoztatóban.

A folyóirat támogatására küldött befizetésekről
– **kérésre** – (APEH) igazolást állítunk ki: az
összeggel támogatóink a befizetés évében adó-
alapjukat csökkenthetik.

Forintszámlánk:

Országos Takarékpénztár (OTP)- Szentendrei
Fiók 11742087 – 20071776

Devizaszámlánk:

(11742087) 11763426 – 19375014 USD

(11742087) 11763426 – 19375887 EUR

Angol elnevezés: National Savings and
Commercial Bank Limited (2000 Szentendre)

Adószámunk: 19667173-2-43

Lapunk megvásárolható vagy megrendelhető AZ ER-
DÉLYI MAGYARSÁGÉRT ALAPÍTVÁNY-nál (1116 Buda-
pest, Sopron út 64. Tel.: 206-2048; Fax: 206-2115),
a PÜSKI KÖNYVESHÁZBAN (1013 Bp., Krisztina krt.
26), valamint a CUSTOS-ZÖLD KÖNYVESBOLT-ban,
(1024 Bp., Margit krt. 7.)

Lapszámunk megjelenését támogatták az ol-
vasók és jelképes összeggel hozzájárult a
Nemzeti Kulturális Alap.

**KÖVETKEZŐ SZÁMUNK
2000 ŐSZÉN
JELENIK MEG**

TARTALOM

- Felelősségünk Trianonért (Lipcsey Ildikó) 1
- Levélváltás az életben maradásért 2
- A IV. Magyarország 2000 konferencia
zárónyilatkozata 56

VALÓSÁG-MÉRLEG

- Balassa Zoltán: Sikerélményt a nemzetnek!
Beszámoló az MVSZ 2000 május 26-28-iki
közgyűléséről 4
- Kelemen András:
Európaivá tehető-e a magyar-román viszony? 6
- Dr. Szász István T.: Tíz millió alatt 8

SZOMSZÉDSÁGBAN

- Felsőkirályi K. Zoltán: Szlovákia.
Magyarok a Kárpát-medencében 10
- Janics Kálmán: Kis Katyn a Duna partján 14
- Clementis javaslata 16
- Popély Gyula: Esterházy János 17
- Puskás István református lelkész
meghurcoltatása 24

SZÉPMÍVESSÉG

- Bisztray Gyula: Írók az Únióért (II. rész) 26
- Csiki László és Lipcsey Ildikó versei 28

HISTÓRIA

- Tervezet a szlovák autonómiáról, 1920 30

DOKUMENTUM

- Európa (közepének) elrablása.
A trianoni békeszerződés 32

MŰHELY

- Dalmay Árpád: Beregvidéki magyar művelődés 38
- Parászka Mária Sonja:
Brassai tanár úr emlékezete 41

FIGYELŐ

- Gagy Balla István: Balogh Edgár számadása 44
- Beke György: Ki nyújthat védelmet a csángóknak ... 46
- Hévízi Józsa: Csángó gyerekek „ittthon” 48
- Török Bálint: Ifjú szívekben él (László Gyula) 49
- Szekszárdi állásfoglalás 51

POSTABONTÁS 52

**Lapszámunkat Püspöki Nagy Péter: Püspöki
mezőváros története c. könyvének képei
illusztrálják.**

Sikerélményt a nemzetnek!

A Magyarok Világszövetsége (MVSz) idén, május 21–23. között tartotta egy korszakot lezáró kongresszusát. Egyrészt tisztújításra került sor, másrészt Magyarország a NATO tagja lett és az elsők között lehet majd az EU tagja.

Az első napon a hosszúra nyújtott köszöntőknek álcázott eszmefuttatásokra „ment rá az idő”. Amint az egyik csehországi résztvevő mondta, szokatlan volt számára a sok szóvirág és emelkedett gondolat, mert a csehek pragmatikusan szoktak szólni. (Egyesek úgy látszik szónoklataik hosszúságával kívánták bizonyítani fontosságukat.)

A színpad fölött 37 ország zászlaja díszlett, jelezve, hol mindenütt élnek magyarok. Miután a történelmi egyházak képviselői idézték az Igét, Csoóri Sándor, a leköszönő elnök lépett a mikrofonhoz. Emlékeztetett rá, 1992-ben ugyanebben a tereben került sor hosszú évtizedek után a III. Világtalálkozóra. Akkor született meg a Duna tv gondolata, arra a dilemmára mutatott rá, mely 80 éve foglalkoztatja a határokkal szétszabdalt nemzetet a Kárpát-medencében, hogy egységnek tekintsék a magyarságot az azok sorsáért felelős országok és nemzetközi szervezetek, s szervesen épüljenek be országaik életébe, ami csakis autonómiák keretében képzelhető el. A MVSz azonban nem tudott olyan embert a maga élére állítani – folytatta Csoóri –, aki nemzetközi elismertségnek örvendene, a megosztottságon felülemelkedne, sikeresen felléphetne a nemzetközi életben a magyarság egyetemes érdekeiért. A megkötött alapszerződések nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, ami annak folyamánya – mutatott rá később Kövesdy Pál, az Erdélyi Körök Országos Szövetségének el-

Lapunkhoz több beszámoló érkezett az MVSz kongresszusi munkálatairól. Ezek közül emeljük ki a kassai szerző sajátos hangvételű írását.

nöke –, hogy nem lehet támaszkodni a többségi nemzetek nemlétező jóindulatára. Magyarországon pedig generációk nőttek föl, melyek ismerték ugyan az ország történetét, de a nemzetét nem.

Tőkés László, az MVSz tiszteletbeli elnöke, arra hívta fel a figyelmet, hogy 1992-ben egy sajátos magyar globalizáció indult meg, azonban a rákövetkező években a médiák ellenséges légkörében kellett működni. Most eljött az idő, és világosan meg kell fogalmazni a célokat. Vácsolva az elkövetkezendő időszak feladatait, célként jelölte meg az erdélyi magyar egyetem létrehozását, valamint azt, hogy a román állampolgárok a helyhatósági választások idejére jöjjenek haza. Azt is, hogy a magyar egyházak szorosabban működjenek együtt az MVSz keretében az erdélyiek példáját követve. Szükség van a magyarság számbavételére, tehát a nemzeti kataszterre, mely az apadás mértékét felmérné. Végezetül Tőkés László püspök javasolta, hogy a VI. Világtalálkozóra Erdélyben kerüljön sor.

Orbán Viktor miniszterelnök a mikrofon elé lépve kijelentette: nem egy hajdanvolt nép vagyunk, mely elporladt a történelem országútján, hanem egy

nemzet, mely kész szembenézni a kihívásokkal. Ehhez nyugalomra és építkezésre van szükség. A XX. századot csúfosan elvesztették – húzta alá. Az elmúlt évtizedekben minden zsugorodott, most a bővülés évtizede előtt állunk. A 2010 és 2020 közötti időszak a beérés évtizede is lehet. Ekkor majd a szellem elfogalja azt a posztot, mely megilleti. Hogyan együtt? Erre a kérdésre kell választ találni. Ez a nemzetstratégia feladata. Határmódosítás nélküli nemzetegyesítésre kell törekednünk, amihez Magyarország súlyát, tekintélyét kell növelni. Habár 1990 óta folyton öt évre vagyunk az Európai Uniótól, tudatosítani kell, hogy Európa Magyarország nélkül csonka. Mindannyiunk érdeke az is, hogy a szomszéd portája is rendben legyen, mert a miénk értékét növeli. Magyarország sok sebből vérzik, mégis jó irányba halad. A kérdés ma is az ezer évvel előttire hasonlít: Hogyan kerüljön be az új állam a nyugati vérkeringésbe.

Csáky Pál, a szlovák kormány kisebbségéért, etnikumokért és emberi jogokért felelős miniszterelnök-helyetteseként mondotta: ez az első alkalom, hogy egy határontúli igaz magyar, külföldi kormánytagként köszöntheti miniszterek, államtitkárok és parlamenti képviselők nevében a tanácskozást. Az elért eredményekről ugyancsak keveset mondhatott. Szimbólumértékűnek tekintette, hogy a Mária Valéria-híd megépül.

O'sváth György, Magyarország EU-nagykövete kifejtette: az Unión belül egyre inkább tért hódít az autonómia gondolata. Skócia, Wales, Észak-Írország példája és a belgiumi gyakorlat bizonyítják, ahol az önkormányzatok megerősödtek. Az európai integráció elősegíti az elszakított területeken az önkormányzatiságot. Az Európai Unió megszünteti a trianoni határokat,

magyar érdek tehát a csatlakozás. Mivel Ukrajna belátható időn belül nem lesz az Egyesült Európa része, Kárpátalja jövője bizonytalan.

Másnap a tanácskozás több bizottságban folyt (nemzetstratégia; oktatás és nyilvánosság; népesség és társadalmi összhang, alkotmányosság; gazdaság tájegységek és környezetvédelem). Sokan hiányolták, hogy nem volt kulturális bizottság.

A továbbiakban a nemzetstratégiai bizottság tárgyalásáról kívánunk beszámolni.

Ezen *Pozsgay Imre* bevezető előadásában leszögezte, a magyar államra úgy kell tekinteni, mint a világban élő magyarság államára. Ez nem érinti más nemzetek függetlenségét és szuverenitását. Magyarország szuverenitásából csak annyit adhat fel az EU-hoz való csatlakozáskor, ami a másik oldalon kamatoztatható az egyetemes magyarság érdekében. A csatlakozás az EU-hoz sokak számára felér a csodavárással, holott hazánknak akkor is politikai küzdelemre lesz szüksége. Ott is érdekeinket kell képviselni. Az EU ugyanis nem szanatórium, ahol a nemzeteket nyavalyáikból kigyógyítják. Olyan megállapodásokba nem mehetünk bele, melyek egyes nemzettestek végleges leszakadását eredményezhetnék. Gondjainkat megoldandó feladatokká kell formálni. A magyarországi magyaroknak végre magukra kell találniuk, hogy tetteikész nemzetté váljanak.

Gazda József bejárva a határon túli területeket megállapíthatta: többé-kevésbé mindegyik utódállam ugyanazt a diszkriminatív, asszimilációs politikát folytatta az elmúlt nyolcvan évben, ami arra készteti az embert, hogy bizonyítékok híján is gyanakodjon: itt összehangolt lépésekről van szó. Ennek része volt a magyarok kitelepítése, vagy elűldözése, netán kiirtása, s ezzel karöltve az idegen népesség betelepítése és a föld elidegenítése. Nem utolsó sorban a megfélemlítés, ami az önfeladást szolgálta. Ezzel gyengítették a nemzettudatot és igyekeztek leépíteni a hagyományápolást. Az oktatás területén az

PATRUBÁNY MIKLÓS: „Magyar az, akinek fáj Trianon”

Bethlen István, Teleki Pál, Bánffy Miklós, a Pongrácz-fivérek – ha csak századunkat nézzük – jelentős szerepet játszottak erdélyiként a megkisebbitett Haza, az Anyaország életében. Az Erdélyi Magyarság Szerkesztősege és olvasói nagy reménnyel tekintenek Patrubby Miklós MVSz-elnökségére. Gratulálunk. Reméljük, nem fogunk csatlakozni benne!

anyanyelvű felsőfokú oktatás megszüntetése, az értelmiségi réteg elszorvasztását vonta maga után. Folyamatos volt az agymosás, hogy a szülők ne adják magyarnyelvű általános iskolába és középiskolába gyermekeiket, s arra ösztönöztek, hogy a szülők otthon se beszéljenek gyermekeikkel magyarul. Nem jobb a helyzet az anyaországban. Az iskolákban nem folyik nemzeti nevelés, mivel csak az oktatás nyelve a magyar, de szelleme nem az. Ez egy nagyon káros folyamatot indított be. A papság sem áll helyzete magaslatán, magyarul prédikál, de nem vezeti a nyáját. Az egyén így nem sajátít el egészséges nemzettudatot, a hagyományok eltűnnek és nincs meg az a szellemi háttér, mely megerősíthetné azt. Ellenstratégiát kell tehát kidolgozni.

Duray Miklós, az MVSz Stratégiai Bizottságának elnöke szintén a

múlt gondjaiból indult ki a feladatok felvázolásánál. Fel kell számolni a kárpát-medencei magyarság szétzilálódásának folytatását, miközben felgyorsult az elszórványosodás és az asszimilálódás és a jobb körülmények irányába való elvándorlás. Feladatunk a régi: Trianon óta napról napra szembe kell szállnunk és lépést kell tartunk a magyar fejlődéssel. A nemzetet újraintegrálni kell, amire a Magyar Állandó Értekezlet politikai síkon alkalmas. Az MVSz feladata egy olyan hálózat kialakítása, mely nem áll meg az országhatároknál, s így helyreállítja a szerves életet a Kárpát-medencében. Ezért kell ezt a területet egységesnek tekintennünk, máskülönben a reintegráció lehetetlen.

Duray Miklós Pozsgay Imrével ellentétben úgy vélte, stratégiáról nagy nyilvánosság előtt beszélni egyenértékű a pletykázással. Összegezve az MVSz stratégiai Bizottságához benyújtott tervezeteket, az MVSz-nek kötelessége a különböző körülmények között (tömbben, szórványban, Magyarországon és az elszakított területeken) élő nemzet összefogása és szervezéssel, ill. szolgáltatással való segítése. Ehhez szerkezetváltásra van szükség, melynek keretében újra kell fogalmazni a feladatokat a működőképesség és hatékonyság szem előtt tartása mellett. Másrészt a magyar országgyűlésnek törvényt kell hoznia az MVSz-ről, hogy rendezni lehessen a szervezet belső viszonyait.

Toró T. Tibor nehezményezte, hogy a magyar politikai elitnek nincs világos jövőképe. Egyrészt létezik egy autonomista jövőkép, de a domináns a kisebbségi, mely többségi társadalommal szemben „kijárásos” technikákkal tud csak dolgozni. A két elképzelés között húzódik a törésvonal és stratégiai kérdés, hogy sikerül-e konszenzust kialakítani a két koncepció között. Az MVSz-nek erősítenie kell az autonomista politikai elitet.

A nemzetközi szinten végzett munkáról *Kardos Béla* számolt be, rámutatva, az eredményesség nem

mutatható ki direkt módon, mégis sikerült a nemzetközi diplomáciának felhívni a figyelmét a határon túli magyarok helyzetének rendezettségére. Ennek a munkának fontosságára mutatott rá *Vekov Károly* is, amikor leszögezte, a világ sorsát nem a magyarok intézik, de a magyarokét igen. Ugyanis, amit mások is hangsúlyoztak, a világ aszerint ítél rólunk, amit az enciklopédiákban rólunk olvas. Ezért szükséges minden lehetséges fórumon felszólalni és a kiadókkal, folyóiratokkal levelezni, hogy a hibákat, csúsztatásokat és hamisításokat orvosolják, helyreigazítsák. E célt szervesen be kellene építeni az MVSz tevékenységébe. Például alakult egy internetes levelezési világklub. Ez a lobby-csoport 14 ország állampolgárait fogja össze.

Többen is kiemelték: a magyarságot nem régiók szerint kell kezelni az MVSz-ben, hanem egyes részeknek helyzete, veszélyeztetettségi foka, igényei, illetve az általa vállalható feladatok szerint. Viszont a

magyarországiakat nem szabad külön tömbnek tekintenünk, mert településterületük földrajzilag és történetileg szerves folytatása a határon túl élő őshonos magyarságnak. *Borbély Imre* ezt határon átvéló konföderációnak mondta.

Patrubány Miklós a civil társadalmi szervezetek fontosságáról értekezett. Kiindulási pontja a nem éppen rózsás helyzet vázolása volt, s az, hogy a médiának „köszönhetően” zilált lelkiállapot uralkodik. Az MVSz hiányossága, hogy a cselekvési programot, egy ún. gyarapodási stratégiát nem sikerült elfogadni. Ő is hangsúlyozta, a szervezet jelenlegi regionális tagoltsága már a múlté. Patrubány a határon túli magyarok számára biztosítandó állampolgárság, a külhoni állampolgárság lehetőségeire tért ki. Nem feledkezhetünk meg azonban egy nagyon fontos kérésről, melyet senki sem vetett föl. Szükség van egy Ázsia-stratégiára, mely számos ázsiai nép magyarság iránti rokonszenvére alapozhat.

A beszámoló szerzője sajnos be kell vallja, minél tovább hallgatta a beszédeket, illetve szóvirágokat, egyre inkább Szabó Dezső gondolatát járt a fejében: „A szónok a teremelés első számú csődje. A szónok számára minden: gondolat, esemény, emberi lény, dolgok csak annyiban léteznek: amennyiben szép mondat tá gurulhatnak a torkában. Mindent és minden problémát elintéztetnek pöffeszkedik, ha egy szép frázist kivágott róluk. Felületes, lelkiismeretlen és hiú, aki saját frázisaiban tükrözi magát. Egy ország boldogsága fordított arányban van szónokai számával. A pokolban csak külön undorreakszben tűrik meg őket és e rekeszben csak süket ördögöket alkalmaznak.”

A nemzetnek is szüksége van sikerélményre, az MVSz-nek ebben oroszlánrésze lehet, ha sikerül az egyéni érdekeket ennek a nagy és nemes feladatnak a szolgálatába állítani.

Balassa Zoltán

Európaivá tehető-e a magyar-román viszony?

A román külügyminiszternek a magyar kormányfői látogatás elé vágó üzenete kapcsán – mely szerint választások előtt szó sem lehet főkonzulátus megnyitásáról Csíkszeredában – eszünkbe kell jusson, hogy ugyanilyen eredménytelenségre vezető libikókázás folyt a romániai állami magyar – vagy esetleg multikulturális – egyetem körül.

Vajon mi az oka annak, hogy euroatlanti útján a legnagyobb segítséget nyújtó szomszéd ország kérései ismételen elutasításra találnak? Jó bepillantást nyújt ebbe a legutóbbi bukaresti magyar-román labdarúgó mérkőzés ottani visszhangja. Egyértelmű magyarellen es indulatok kaptak hangot, sőt ezeket a politikusok

megnyilvánulásai fel is erősítették. Legmarkánsabb az arányvesztés Corneliu Vadim Tudor ama tévényilatkozatában, mely szerint a magyarokat nem csupán legyőzni kell, hanem ki kell verni még a NATO-ból is. Ezek után nem csodálható a zászlóvetés és a rombolási kísérletek a nagykövetségünkön és a kolozsvári konzulátuson.

Országunkban az utca embere számára mindennek megdöbbenőnek kellett volna lennie. Ám mégsem volt komoly jele annak, hogy Kovács úr, a magyar átlagpolgár a szívéhez kapott volna ezek hallatán. Talán azért, mert már 1993-ban a pozsonyi szlovák-magyar mérkőzés kapcsán átesett az első modern kori sokkon... Vagy talán azért, mert nem véste kőbe magyar politikusok egyoldalúnak tűnő jószomszédi nyilatkozatait.

Partnerséghez, valódi társ kapcsolathoz meg kell legyen a jóindulat és az őszinteség egy bizonyos, legalább szerény szintje. A rendszerváltozás óta a magyar politika nemcsak hangoztatja együttműködési szándékát, hanem fontos tisztázó lépéseket is tett. Ilyen a visegrádi együttműködés, ilyenek a nagy vitát kavart alapszerződések. Talán

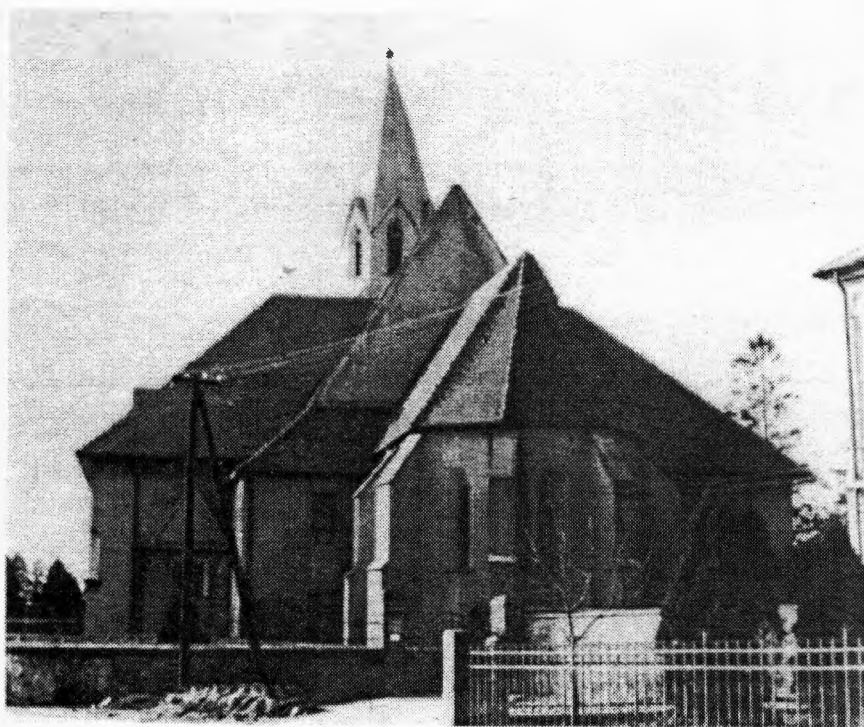
a kezdeti időkben mindez értelmezhető a bizalomépítéshez szükséges törekvésként. Hiszen történelmi sérelmeinkkel a hátunk mögött egyáltalán nem lehetett egyértelmű, hogy a függetlenné vált Magyarország minden egyéb szempontot alárendel a térségi stabilitásnak, és hajlandó nagy áldozatokra is a térség fejlődését egyedül biztosítható jó szomszédság érdekében.

Ezt a folyamatot azonban a szomszédok kiolthatatlan gyanakvása kíséri. Emlékezzünk csak vissza a Kárpátok-Tisza Eurorégió megalakulásának bonyodalmaira. A Magyarország, Szlovákia, Lengyelország, Ukrajna és Románia kapcsolódó tájait összehangoló együttműködést Iliescu és Meciar lényegileg magakadályozta, s helyette Meciar azt ajánlotta ukrán partnerének, hogy építsék újjá Romániával és Jugoszláviával együtt a Magyarországot ellenségnek tekintő kisantantot. Pedig az eurorégiót bizonyára nem fenyegette volna magyar előzőnlés, már csak a magyarság népszámcsökkenése miatt sem, viszont a szomszédságban élőknek megnyílt volna az út nyugat felé.

Es bár feltételezzük, hogy ilyen nyitás az egész térség gazdaságára jótékony hatással lehet, egyáltalán nem biztos az, hogy nem jár előbb-utóbb más nyelvű lakosok megjelenésével Kelet-Magyarországon. Mi ezt a kockázatot is vállaltuk.

Tudjuk, hogy volt olyan pillanat a bős-nagymarosi vitában, amikor Szlovákiában mozgósították a hadsereget Magyarország ellen. Éppen ezért tűnt nagy jelentőségűnek a Romániával már lassan egy évtizede működő Nyitott égbolt nevű katonai egyezmény, majd a különféle hadseregek közötti együttműködések. Változott a világ Romániában is. A kormányban bent van a magyarok pártja. Azt lehetne gondolni, hogy ezek után nincs akadálya az együttműködésnek. Kissé zavaró persze, hogy milyen a bizalom abban a koalíciós partnerben, amelynek beszállgatásait továbbra is lehallgatják (emlékeztetek a legutóbbi székelyudvarhelyi és szatmárnémeti esetre).

Elgondolkodtató, hogy miért egyetlen és éppen magyar nemzeti-

Szent Miklós plébániatemplom

ségű miniszter volt kénytelen lemondani azért, mert előásták egy 1961-ben kényszer alatt tett nyilatkozatát, ugyanakkor, amikor a titkosszolgálati iratokhoz való hozzáférés kapcsán kimondták, hogy nem tekintik besúgónak azt a személyt, akit erőszak alkalmazásával vettek rá arra, hogy a titkosrendőrségnek dolgozzon.

A magyar külpolitika kezdettől nem titkolta, hogy a jószomszédi viszony része a kisebbségben élő magyarokkal való bánásmód. Ez nem is lehet akadály, ha azok az államok, amelyekben e magyarok élnek, komolyan veszik Európa tanácsbeli felvételükkor tett vállalásait és a Magyarországgal alapszerződésben rögzítetteket. Mégis azt látjuk, hogy Románia egyiket sem teljesíti. Végtelen a huzavona az egyházi intézmények visszaadásáról és a teljes magyar nyelvű oktatás hiányzó láncszeme, az állami magyar egyetem megalakulása folyamatosan elakad.

Mondhatnánk, hogy üde kivétel a hadseregek közötti együttműködés. Mondhatnánk, ha a román hadsereg sajtolja nem adna teret a folyamatos magyarellenes uszításnak, ha nem a Székelyföldön tartanak a legna-

gyobb hadgyakorlatokat, ha nem telepítene oda a román kormány laktanyákat, személyzetet. Teszi ezt egy olyan ország kormánya, amelyben magyarok is vannak, s amely ország örömmel nyugtázza, hogy Magyarország teljes mellszélességgel támogatja a NATO-tag-ságra való jelentkezését.

Cserében most, a választások előtt, Petre Roman külügyminiszter szerint magyar képviselők megnyitása nem időszerű, s ebben a kormánytöbbség végül is egyetértett. De ha a magyarok kéréseinek teljesítését olyanak ítélik meg, ami ronthatja a választási esélyeket, akkor hogyan számíthatnak Magyarország barátságára, sőt az Európa felé teendő további lépésekre? Milyen térségi politika épülhet olyan felfogásra, hogy elfogadják Magyarország támogatását, de ott-hon szabad utat engednek a magyarellenes indulatok szításának?

Ezért azután érthető, hogy nem csodálkozik Kovács úr, ha a valóság rácsfol a politikusok barátságos nyilatkozataira. És egyelőre válasz nélkül hagyja a címben feltett kérdést...

Dr. Kelemen András
országgyűlési képviselő (MDF)
(Magyar Nemzet)

TÍZ MILLIÓ ALATT

Elfektetett gondolatok ébresztgetése

Pontosan három évvel ezelőtt, március idusán írtam le azokat a gondolatokat, melyeket jelen soraimhoz mellékelek. A kurzus cenzúráját képviselő szerkesztők több helyen is elfektették. Nem illett a kormorán hasonlat a kor moráljához.

Az aktuális kormány pedig folytatja kalóz tevékenységét a jövő kirablásának irányába. Kalózt mondok, mert fél szemére vak volt s ezt sokan megbocsáthatónak hiszik, de főleg azért, mert a másik szemével a szokottnál is élesebben látott egy célt.

Most, hogy a számmágia, a tíz millió alá zuhanó statisztika, megmozgatja a média és egyes politikusok fantáziáját – megoldásokról beszélnek.

A családellenes politika veteményéből már erdő nőtt a fogyó lakosság sírjai fölé, s az erdőben már nem találjuk a magvetők és az okot megvetők sírjait sem.

A lehetséges apró lépések a bűnök helyrehozására nem elégségesek. A folyamat a maga természetességében, hasonló eszközökkel visszafordíthatatlannak látszik.

A letűnt 40 év eleinte még gyermekbarátnak bizonyult. No nem a nemzet megmaradását tűzte a vörös zászlókra, inkább a béketábor katonáit szándékozott szaporítani a proletár internacionalizmus jegyében. De a vérszínű-szerszámos zászló lobogásának fedésében legálább magyar szív is doboghatott.

Persze a hatalom korabeli urai nem sokat haboztak, mikor az ország eladósodása családellenes irányba kényszerítette őket. A hatalmon maradás gazdasági áldozatot követelt. A gazdasági áldozat pedig a jövő felélésének folyamatát indította el.

A tragédia elkerülésére nem történt számottevő kísérlet a fordulat

után sem. Fontosabb volt, hogy őrizzük hírnevünket mint jótanuló adósok, s azok lajstromában minél előbbre kerülünk.

A remény rohamos fogyatkozását a hibrid kormány hozta el. A gazdaság szakemberei által hangosan vagy csendben ma is gyakran dicsért csomagban, ott volt a nemzetfogyást hosszú távon fenntartó biztosíték. A termést most takaríthatják be az esetleg erre is számíttók.

Megszólt a természetes megoldás reménytelenségére alapozott betelepítési elmélet kórusa. Van aki kicsidenként s van aki milliós nagyságrendben hozná a „lakost”. A magyar közben tovább fogyhat. Sőt esetleg fogyásból lehetne fedezni az újak befogadásának költségeit.

Van-e vajon számítás arra, hogy a befogadás költségeivel nem lehet-e egy demográfiai robbanást támogatni? Ha százezres vagy milliós betelepítést sikerülne elviselni minden természetes következményével, akkor egy saját erőből táplálkozó és magyar gyökerű új „Ratkó korszak” következményeivel is megbarátkozhatnánk. Nem kész munkaerő érkezne, de a ráfordítás feltehetően kisebb, s a megrázkodtatás biztosan elviselhetőbb lenne. A pozitív hatás a betelepítés esetén sem hiszem, hogy percek alatt érvényesülhet. Gondoljuk el mivel járna mindez.

Vagy olyanoknak tárjuk ki kaupuinkat, akik a tőkét is hozzák, nem csak munkaerejüket? Hol vannak ilyenek, és miért választanák

a Duna-Tisza tájon ezer éve oly befogadó kis hazát?

Közben pedig elfelejtjük, hogy a homogenizációs nyomás, a nacionalizmus, a balkanizálódás és a háborúk miatt, a kívülrekedt magyarság évtizedek óta az anyaországra tekint mint az egyénenként és egyéni helyzettől függően változó pillanatban bekövetkező elviselhetetlenségi küszöb elérése után fellépő menekülési kényszer célországára.

Még a hétköznapi embere is ellenséget lát a munkaerejét – áron alul – utcán áruló magyarban, s magyar-nak sem nevezi azt. Napi nagyobb falat kenyerét félti tőle és nem saját áldozatvállaló képességének hiányát pótló erőt lát benne, netán nyugdíjas éveinek biztosítékát. Pedig csak legalizálni kellene azt, hogy elszívó erőből gyarapító életerővé váljon.

Tudják-e vagy írtak-e arról, hogy magyarok tömegei kényszerültek szétszóródni a nagyvilágba, mert Magyarország nem fogadta be őket, esetenként számos kísérlet után is elutasítva visszahonosítási kérelmeiket.

Ők most idegen országokat építenek. Százával ismernek személyesen ilyeneket, közöttük nem kevés sokgyermekes családot, akik már második, harmadik generációban szülik a svéd vagy német stb. állampolgárokat új hazáiknak.

Nemzetstratégiánk, jövőépítésünk, rövidlátásos évtizedei érjenek hát véget. Ébredjünk fel és áldozunk növekvő igényeink árán is a jövőnkre.

Figyeljünk a kalózok feketével takart, de főleg sandán vizslató – takaratlan – szemére.

Végül íme az ominózus írás:

A kormorántudatról

1997 március 15

Maradék hazánkban is őshonos a kormorán. Nem is olyan régen még

arról olvashattunk, hogy védett madár.

A minapában azonban felháborodott nyilatkozatokat hallgattam arról, hogy szemtelenül elszaporodtak, hogy kipusztul telepeik körül az erdő és felfalják a vizek halállományát.

Elég nagy felszínességgel tippelgették a kormoránok számát 3 és 30 ezer között. Végeredményében azonban nem ez volt a lényeg, hanem az, hogy így vagy úgy, pusztuljanak a felesleges kormoránok.

Ekkor tudtam először definiálni azt, amit néhány éve érzek! A „kormorántudatot”.

Mert bizony mi is eléggé őshonos lakói vagyunk e maradék hazának, de azok akik olcsó szép szavakkal magasztaltak történelmünk dicső napjaiban, akik tudatlanságukban dezinformálva, felületességükben nem is informálódva vagy netán tudatosan, sorsunkról mint bűnösökről döntöttek, most európai fogadtatásunk feltételeiről beszélgetnek rakott asztalaik mellett.

És az ami itt történik, összevetve azzal ami az amott történetekből számunkra észrevehető, bizony felébreszti a „kormorántudatot”.

Nincs Európa magyarok nélkül, de a magyarok sem élhetnek Európában többi népei nélkül – mondják a politikusok. Mint ahogy nincs madárvilág sem kormoránok nélkül és fordítva.

De hány „kormoránt” engedélyez Európa?

És hány „kormoránban” gondolkodnak, ne adj Isten tárgyalnak, saját vezetőink?

Az a fogadás, az a minőségromlás, azok a szörnyű előjelek melyeket nap nap után van alkalmunk látni, hallani, tapasztalni, egyiküket sem sarkallja nagy, heroikus, megoldást hozó tervek. Legfeljebb a kisembert álmaiban.

De őt ki kérdezi?

Ő maga „a madár”.

A kormoránok mégis szerencsésebbek. Ha akarják felroppennek.

Őket nem köti az a másik tudat.

Ja persze. Már minket sem annyira.

Erre is gondoltak.

Dr. Szász István T.

Tolakodók

Ti csak tolakodjatok!

Hazugság bajnokai.

Ármány mesterei,

Cselvetés értői,

Kiknek a rossz mesterséggé vált,

S kik büszkék vagytok,

Szakértelmekre az ártásban.

Épül a szörnyű épület,

Emelkednek falai,

S belefalazzátok vérünket,

Malterjába keveritek hitünket,

Önbecsülésünk gránitkockáiból,

Börtönt falaztok nekünk.

Felérvén pedig a tetőzet csúcsaira,

Gúnyos megvetések zászlóját,

Lengetik nektek kedvező szelek.

Ti csak tolakodjatok!

És építétek váraitokat,

Leendő jobbágyaitok viskói fölé,

Hogy onnan nézzetek le,

A süvegüket kezükben,

Alázattal gyűrogető,

Roskatag Tiborcokra.

Ti csak tolakodjatok!

De féljete is.

Mert megvetett, eltompított,

Jobbágyaitok nélkül megfulladtok,

Elfogy a gonoszságtok,

És balga nagyravágyástokat,

Éltető elem.

S akkor akár az utolsó élő Tiborc

Panasza is tomboló viharként

Seper el minden élősködőt.

Fával a fagyöngy is pusztul,

De a fa kihajt,

Makacsul és diadalmasan.

Hát csak tolakodjatok!

Szász István T.

Leányfalu

2000. március 10.

Átalvető

Megjelent testvérlapunk, az Átalvető legújabb, júniusi száma.

NÉHÁNY CIKK A TARTALMÁBÓL:

- Kocsis István: Trianon felfoghatatlansága
- Összeállítás és kommentár az MVSZ tisztújításáról
- A ciános ár tanulságai
- Megemlékezés Vendég Vince professzorról
- Apáczai Csere János és Márai Sándor emlékezete

Egy példány ára belföldre

és a szomszédos országokba 200,- Ft

Az előfizetéseket egyszerű postai utalványon kérjük feladni a következő címre: EMTE 7101 Szekszárd I., Postafiók: 480

Szlovákia

MAGYAROK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

Szlovákia, az egykori Felső-Magyarország a csehországi magyarok döntő többségének is szülőföldje. A szlovákiai magyarsághoz családi, rokoni és baráti szálak ezrei fűznek minket, s ezért természetes, hogy a csehországi magyarok körében mindig is nagyon élénk volt az érdeklődés a szlovákiai állapotok, az ottani magyarság helyzetének alakulása iránt. Ez nincs másképp ma sem, noha idestova hat éve, 1993. január 1-je, Csehszlovákia kettészakadása és az önálló Csehország és Szlovákia megalkulása óta nemcsak adminisztratív, hanem tényleges államhatárok választanak el minket egymástól. Kétségtelen, hogy ez a helyzet nehezíti a kapcsolattartást, s nehezebben jut el hozzánk a szlovákiai magyar kultúra, sajtó, könyv 1918-tól 1992-ig, a második világháború éveinek kivételével, a cseh- és szlovákiai magyarság gyakorlatilag egy szubjektumot alkotott, jelenleg azonban már mi is ketté vagyunk osztva. Szlovákiában a magyarok az ország összlakosságának 11-12 százalékát teszik ki, a csehországi magyar lakosság aránya viszont nem éri el a fél százalékot sem. A helyzet következményeit a szórványban élő csehországi magyarok számára, azt hiszem, mindenki tudatosítja.

Szlovákia, azaz a Felvidék múltja

Szlovákia önálló közigazgatási egységként csak 1918-tól létezik, tehát azóta, amikor az első világháború után kialakult politikai helyzet következtében felbomlott az Osztrák-Magyar Monarchia, illetve a történelmi Magyarország, s megalakult a Csehszlovák Köztársaság, amely lényegében Csehországot, Morvaországot, Szlovákiát, azaz Felső-Magyarországot, valamint Kárpátalját, azaz Magyarországot északkeleti régióját foglalta akkor magába.

Európa ezen részén az első ismert államalakulat a Nagymorva Birodalom, amely azonban a mai Szlovákia területéből csak a délnyugati részt foglalta magába. (Egyes történészek azonban az egykori Nagymorva Birodalmat a mai Jugoszlávia területére helyezik.)

Történelmi tény, hogy a mai Szlovákia területe a Magyar Királyság szerves része volt, annak megalakulásától kezdve egészen megszűntéig, tehát 1000-tól 1918-ig. A legenda szerint a Nagymorva Birodalom itteni részét Svatopluk fejedelem egy fehér lóért adta el a honfoglaló magyaroknak.

A terület 1918 és 1938 között Csehszlovákia része volt, ám a déli vidékek a magyar határ mentén szinte színmagyar falvakból és városokból álltak, hiszen az új országhatárokat nagyhatalmi érdekből, önkényesen húzták meg, nem kérdezték meg a lakosságot és semmibe véve azt aényt, hogy a magyarság egy részét elszakították a nemzet többségétől, holott a hivatalos indoklás szerint minden a "nemzeti önrendelkezés" elvének érvényesítése alapján történt. Jogos a kérdés, hogy ez az elv miért nem volt érvényes a magyarokra is. A hivatalos adatok szerint 1918-ban Szlovákiában mintegy 750 000 magyar került kisebbségi sorba. A magyar anyanyelvűek száma becslések szerint legalább százezzerrel volt magasabb.

A müncheni egyezmény aláírása után és az első bécsi döntés alapján 1938 őszén a többségében magyar lakosságú vidékek ismét az anyaországhoz kerültek. A Jozef Tiso által vezetett politikai erők 1939. március 14-én a megmaradt területeken kihirdették az önálló Szlovák Állam megalakulását, amely a náci Németország egyik leghűségesebb szövetségese lett. A háború alatti Szlovákiában mintegy 70 000 magyar maradt. Politikai vezetőjük, Esterházy János volt az egyetlen, aki a fasiszta szlovák állam parlamentjében 1941-ben nem szavazta meg a zsidók deportálását. Mindezek ellenére Esterházyt 1945 után háborús bűnösnek nyilvánították, s az ötvenes évek közepén a morvaországi Mírovban halt meg politikai fogolyként. A szlovák hatóságok máig sem voltak hajlandók rehabilitálni, s Szlovákiában emlékművet, szobrot sem lehetett eddig állítani neki. Csak mintegy zárójelben jegyzem meg, hogy ez nekünk, csehországi magyaroknak sikerült: Mírovban 1997 óta áll a szerény Esterházy-emlékmű.

A második világháború után a nagyhatalmak érvénytelenítették a

bécsi döntést, s a magyarlakta vidékek ismét visszakerültek Szlovákiához (Csehszlovákiához). Sőt: a párizsi békeszerződés értelmében Csehszlovákia Pozsonynál újabb, három magyar falut magába foglaló területet vett el Magyarországtól azzal az indoklással, hogy erre Pozsony védelme és fejlődése érdekében van szüksége.

1945 után Szlovákia ismét Csehszlovákia részeként fejlődött egészen 1992 végéig, amikor az 1989. novemberi rendszerváltást követő politikai és társadalmi folyamatok következtében a szövetségi állam felbomlott, s megalakult az önálló Szlovákia és Csehország.

A szlovákiai magyarság múltja

Az előbbiekből nyilvánvaló, hogy a szlovákiai magyarság múltja 1918-ig szerves része az egyetemes magyar nemzet, a történelmi Magyarország történetének. A szlovákok múltja 1918-ig szintén a Magyar Királyság történelmének része. (Cseh)szlovákiai magyar kisebbségről tehát csak 1918 után beszélhetünk.

A magyar-szlovák viszony a történelmi Magyarország területén egészen a XIX. század elejéig lényegében konfliktusmentes volt. A mohácsi csata után (1526), a törökvilágban, amikor Magyarország három részre szakadt, Pozsony lett a Magyar Királyság fővárosa. 1563 és 1835 között tizenegy magyar királyt koronáztak meg Pozsonyban, s 1848-ig az országgyűléseket is ebben a városban tartották. Azt sem szabad elfeledni, hogy a Felvidék volt az ország legfejlettebb része: fontos ipari és kereskedelmi központok, neves iskolák működtek a régióban, s a jezsuita rend 1635-ben Nagyszombatban hozta létre az első állandó magyarországi egyetemet. Mindezt azért említem, mert a mai szlovák történészek jelentős része megpróbálja a megmásíthatatlant is átírni, s nehezükre esik elismerni, hogy a történelmi Magyarország a szlovákok hazája is volt.

Szintén történelmi tény, hogy a múlt század elején, a nemzeti ébredés időszakában megromlott a magyar-

szlovák viszony Ez a konfliktus a kezdetekben nyelvi vita volt. A magyar liberális nemesség a magyar államnyelv bevezetéséért Béccsel vívott harcában ugyanis nem akarta elismerni a szlovákok azon jogát, hogy a helyi közigazgatásban az általuk lakott területeken anyanyelvüket is használhassák. A konfliktus az 1848-49-es magyar szabadságharc idején elmélyült, s a szlovák nemzeti mozgalom radikális szárnya fegyverrel fordult szembe a magyarokkal. A század második felében a *Matica Slovenská* betiltása, a szlovák iskolák korlátozása és az anyanyelvhasználat miatt tovább feszült a húr.

Bár az ezeréves magyar elnyomásról szóló szlovák tétel korántsem igaz, az tény, hogy az uralkodó magyar elitnek a múlt században és századunk elején a kisebbségek jogos követeléseiről tanúsított érzéketlensége is hozzájárult ahhoz, hogy a szlovákok politikai vezetői az első világháború idején a csehekkel együttműködve a történelmi Magyarországtól való elszakadás mellett döntöttek. A döntő szó az ügyben azonban a nagyhatalmaké volt.

Kisebbségi szerepben

Csehszlovákia 1918-ban új állam volt, s az itteni magyarságnak természetesen időbe tellett, amíg az akkori zavaros viszonyok között ráeszmélt, hogy más államba, kisebbségi helyzetbe került, s népcsoportként saját kezébe kell vennie nemzeti sorsa irányítását, meg kell szerveznie önmagát.

A trianoni békeszerződés (1920. június 4.) alapján a Magyar Királyság területéből 61 633 km² került Csehszlovákiához, amelyen 3 517 568 személy élt. Közülük 48,2 százalék szlovák, 30,3 százalék magyar, 12,3 ruszin és 7,4 német nemzetiségű volt. A csehszlovák hatóságok az első években földreformot hajtottak végre, amely során a színmagyar vidékeken szlovák és cseh telepesfalvakat hoztak létre, átszervezték a közigazgatást, elbocsátották a magyar nemzetiségű állami tisztviselőket (ennek következtében 1923-ig majdnem 90 000 személy költözött át Magyarországra), bezárták a pozsonyi magyar egyetemet, radikálisan csökkentették a magyar középiskolák számát stb. A kisebbségbe került magyarságnak erre természetesen reagálnia kellett. S ehhez az előbb említett negatív és diszkrimináló tényezők ellenére is aránylag kedvező keret nyújtott Csehszlovákia polgári demokratikus berendezkedése.

Már a húszas évek első felében megalakultak a magyar pártok, s néhány országos párt is magyar szekciót hozott létre. Számos társadalmi és kul-

turális szervezet alakult, illetve átalakult, s ezek megpróbálták helyettesíteni az egyik napról a másikra megszűnt magyar intézményrendszert s őrizni, ápolni a vidék magyar hagyományait. Mindebben nagy szerepet vállalt az egyház is. Szükséges megemlíteni az ifjúság falukutató mozgalmait; különösen a baloldali egyetemisták Prágából indult *Sarló* mozgalma volt sikeres. Számos magyar napilap, újság, könyv jelent meg, s Szlovákiában a magyar szellemi és politikai élet olyan kiválóságai működtek, mint Esterházy János, Győry Dezső, Fábry Zoltán, Szalatnai Rezső, Peéry Rezső, Márai Sándor, Balogh Edgár, Forbáth Imre és még sokan mások. A magyaroknak képviselőik voltak mind a helyi képviselőtestületekben, mind a prágai országos parlamentben. Az addig működő két magyar párt 1936-ban *Egyesült Magyar Párt* néven egy zászló alá tömörült. A szlovákiai magyarság tehát az új helyzetben a nehézségek ellenére rövid időn belül magára talált, s képes volt megszervezni nemzeti életét, biztosítani túlélését.

A felvidéki magyarság sorsába azonban ismét keményen beleszólt a háború. 1938 őszén az első bécsi döntés alapján a magyarság többsége az általa lakott területekkel együtt ismét visszakerült az anyaországához, ahonnan 1945 után csatolták újra Csehszlovákiához. A határmódosításról szóló döntés nem a kisebbségi magyarság műve volt, ezért teljességgel jogtalan és alaptalan volt, hogy a második világháború után a benesi dekrétumok alapján a magyarokat (és a németeket) kollektív háborús bűnösnek nyilvánították, s a nemzetállami elképzeléseket melengető csehszlovák rendszer kitelepítésre ítélte őket. Szerencsére a potsdami nagyhatalmi értekezlet a magyarok kitelepítésének tervét, a németektől eltérően, nem hagyta jóvá. Az 1945-1948-as időszak ennek ellenére is a kegyetlen üldözések korát jelenti a szlovákiai magyarság számára. A kollektív kitelepítés tervének csődje után a csehszlovák rendszer kétoldalú magyar-szlovák lakosságcserével, a magyarok Csehországba telepítésével, valamint reszlovakizációval és vagyonekobzással próbálta megsemmisíteni a felvidéki magyarságot.

A lakosságcsere során mintegy 74 000 magyart kényszerítettek szülőföldje elhagyására és Magyarországra való költözésre, ahonnan hasonló számú szlovákokat toboroztak a Csehszlovákiaiba való áttelepülésre. A munkaerő-toborzásnak álcázott csehországi deportáció során további mintegy 50 000 magyart vittek Csehországba, elsősorban a szudétanémet vidékekre. A reszlovakizáció keretén belül pedig

körülbelül 400 000 magyart kényszerítettek arra, hogy szlovák nemzetiségűnek vallja magát, s így megváltozta a szülőföldön való maradásnak a jogát.

Ezek csupán pusztá adatok arról a szomorú időszakról, amikor nemzetiségük miatt üldözték Szlovákiában a magyarokat, amikor tilos volt a magyar szó, a magyar írás, zárva voltak iskoláink, s olykor templomaink is. Mindennél csak az szomorúbb, hogy ezeket az eseményeket még a mai, magát demokratikusnak mondó szlovákiai államhatalom sem volt képes egyértelműen megnevezni és elítélni, hogy az anyagi és erkölcsi kárpótlásról már ne is szóljunk.

A szocialista időszak

Nem tagadhatjuk, hogy a második világháború utáni példátlan és szörnyű magyarüldözésnek Szlovákiában az 1948-as kommunista rendszerváltás vetett véget. Mindjárt azt is meg kell azonban jegyeznünk, hogy nem kimondottan elvi okok miatt, hiszen a korábbi eseményekben a kommunista párt is komoly szerepet játszott.

A "jégtörő február" után Moszkva nem tűrhette, hogy két népi demokratikus állam, Csehszlovákia és Magyarország között feszültség legyen, ezért a felvidéki magyarság sorsa végre jobbra fordult, újra szabad volt a magyar szó, megnyíltak iskoláink, visszakaptuk állampolgári jogainkat, s 1949 márciusában megalakult a *Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Szövetsége, a Csemadok* is. Bár 1948 februárja Csehszlovákiában elsősorban a kommunista rendszer bevezetését jelenti, a magyarok szempontjából mégis az volt az adott körülmények között a legfontosabb, hogy leállt a nyílt magyarüldözés. Azonban azt se feledjük, hogy az új helyzetben magyarnak lenni már csak a "szocializmus és a proletár internacionalizmus" szellemében lehetett, s ez volt a rendszer fő ideológiája egészen 1989 novemberéig, a bársonyos forradalomig.

Ugyanakkor mi sem gátolta Pozsonyt és Prágát abban, hogy a proletár internacionalizmus elveit a pragmatista nacionalista politikán keresztül valósítsa meg, főként a hetvenes és a nyolcvanas években.

Mindezek ellenére szükséges elmondani, hogy az ötvenes és a hatvanas években kiépült a szlovákiai magyar iskolahálózat, sokat fejlődött a sajtó és a könyvkiadás, s kiszélesedett a *Csemadok* tevékenysége. A szervezet 1968-ban, a "prágai tavasz" idején egy nemzetiségi törvény megszületését is kiharcolta, amely az adott rendszeren

belül komoly jogokat biztosított a kisebbségeknek. Az már más lapra tartozik, hogy ezek jelentős részét sosem valósították meg, illetve tartották be. A szocialista érában magyar szempontból a hatvanas évek második fele minősíthető a legjobb időszaknak, s a kicsúcsosodást számunkra is az Alexander Dubcek névvel fémjelzett 1968–1969-es reformidőszak jelenti.

A hetvenes és a nyolcvanas évek folyamán a szlovák államhatalom ismét fokozta támadásait a magyarság ellen. A "prágai tavasz" után a *Csemadokot* kizárták a *Nemzeti Frontból*, megtisztították az írószövetséget és a sajtót a "magyar nacionalistáktól", és megpróbálták leépíteni anyanyelvű iskolarendszerünket is, egyebek között például az úgynevezett körzetesítés ürügyén, amelynek során számos magyar kisiskolát megszüntettek. Iskoláink megszüntetése ellen is tiltakozott a *Csehszlovákia Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága*, amely 1978 óta fejtette ki tevékenységét Duray Miklós vezetésével, aki később a *Charta '77* alapdokumentumát is aláírta, s elveiért börtönbüntetést szenvedett. A nyolcvanas évek második felében aztán a *Csemadok* is magára talált, tiltakozott iskoláink bezárása ellen, és sikerült visszaverekednie magát a *Nemzeti Frontba*, amely az adott politikai rendszeren belül bizonyos érdekvédelmi lehetőségeket biztosított. Szavát hallatta az írószövetség magyar szekciója is.

A „bársonyos forradalom” után

Az újabb, 1989-es rendszerváltást követően a szlovákiai magyarság is kihasználta a demokrácia nyújtotta lehetőségeket, s megszervezte érdekvédelmét, politikai pártjait. Bár általános szabadsága nagyobb lett, objektív helyzete ennek ellenére bizonyos értelemben inkább romlott, s érdekeit az új hatalom sem vette igazán figyelembe. A vagyoni kárpótlás például csak az 1948. február 25-nél későbbi jogtalanságokat orvosol, ennél fogva a magyarokra gyakorlatilag nem vonatkozik. A szlovák nacionalisták a lehető leggyorsabban hatályon kívül helyezték az 1968-as nemzetiségi törvényt, majd korlátozták a magyar nyelv használatát a hivatalos érintkezésben. Ezek a nem hivatalos tendenciák az önálló Szlovákia megalakulása után Vladimír Mečiar kormányzása alatt hivatalos politikává váltak, s a hatalom szinte nem is titkolta, hogy a magyarokat másodrendű állampolgároknak tekinti.

Míg a rendszerváltás utáni első szlovák kormányokban, valamint a

parlament vezető tisztségeiben a *Független Magyar Kezdeményezés* (a későbbi *Magyar Polgári Párt*) által a magyarok is képviselve voltak (azt most ne vitassuk, mennyire volt tevékenységük sikeres), a Vladimír Mečiar és nacionalista elvbáratái vezette önálló Szlovákiában a magyaroknak nem termelt babér. Mečiarék korlátozták a magyar nyelv használatát, általános támadást indítottak a magyar iskolák ellen, megvonták a támogatást a *Csemadoktól*, a magyar kulturális intézményektől és rendezvényektől, ellehetlenítették a sajtót, s egy janicsármozgalom megszervezésével és finanszírozásával (*Magyar Népi Mozgalom a Megbékélésért és a Jólétért*, 1995) megpróbálták gyöngíteni a magyar pártok helyzetét. Az ország közigazgatási átszervezése 1996-ban szintén egyértelműen a magyarok ellen irányult, hiszen olyan egységekre darabolta szét a magyarok lakta vidékeket, amelyekben általánosan csökkent a súlyunk, s ezzel a sorsunkba való beleszólási lehetőségünk is. A helyzetre a nagyvilág is felfigyelt, s a kisebbségi problémák rendezése egyik feltétele lett annak, hogy az *Európai Unió* megkezdje a csatlakozási tárgyalásokat Szlovákiával. Mečiar még attól sem riadt vissza, hogy egy hivatalos miniszterelnöki tárgyaláson egy újabb szlovák-magyar lakosságcsere lehetőségét is felvesse. Természetesen mindez igen feszültté tette a magyar-szlovák viszonyt.

Kormányzati szerepben – a mai helyzet

Szerencsére Szlovákia lakossága megelégtelte a mečiarizmust és az 1998-as parlamenti választásokon menesztette őket a hatalomból. Az új kormánykoalíciót a *Szlovák Demokratikus Koalíció*, a *Demokratikus Baloldal Pártja*, a *Magyar Koalíció Pártja* és a *Polgári Egyetértés Pártja* alkotja. A magyaroknak a 150 tagú parlamentben 15 képviselőjük van. A *Magyar Koalíció Pártja* mind a parlament vezetésében, mind a kormányban képviseli magát, és természetes, hogy képviselői az alsóbb szintű államhatalmi szervekben is jelen vannak, s komoly, befolyásos posztokat kaptak a diplomáciában is.

A Mikuláš Dzurinda vezette kormányban a magyarok a következő tisztségeket töltik be: Csáky Pál a kisebbségi és emberi jogokért, illetve a regionális fejlesztésért felelős miniszterelnök-helyettes, Harna István építészeti, Miklós László pedig környezetvédelmi miniszter. Rajtuk kívül a

kabinetnek még négy magyar államtitkára is van.

A parlamentben a következő tisztségeket töltik be a magyar koalíció képviselői: Bugár Béla a parlament elnöke, A. Nagy László az emberjogi és kisebbségi bizottság, Farkas Pál a pénzügyi és költségvetési bizottság, Sárközi Klára pedig a szociális és lakásügyi bizottság elnöke.

Az új kormánykoalíció egy éve van hatalmon, s mérlege magyar szempontból a jogos és érthető kifogások és fenntartások ellenére is, amelyekre most nem kívánok kitérni, kedvezőnek tekinthető: minden hibája és fogyatékossága ellenére is megszületett a kisebbségi nyelvtörvény (*a Magyar Koalíció Pártjának* képviselői ellene szavaztak, mert nem tartják kielégítőnek), leállt a magyar iskolák, intézmények elleni frontális támadás, s a magyar iskolákban újra kétnyelvű bizonyítványokat osztanak. A magyar kulturális intézmények, például az *Ifjú Szívek*, a kassai *Thália Színház*, a komáromi *Jókai Színház* és a *Duna Menti Múzeum* visszakapták jogalanyiségüket, s ismét kap állami támogatást (bár szerényet) a magyar kultúra. Bővült a közszolgálati rádió és televízió magyar nyelvű műsora. A kormány tervei között szerepel a közigazgatási rendszer módosítása is. Az sem mellékes, sőt bizonyos értelemben tán az egyik legfontosabb tényező, hogy Szlovákiában sokat változott a közhangulat, s jöllehet az új kormánykoalíció szlovák része sem mentes a nacionalista felhangoktól, azért a Mečiar országlása alatti teljesen nyílt és hivatalos magyarellenes uszítás mára már szerencsére a múlt.

Alapvető változás állt be Budapest és Pozsony viszonyában is. A Vladimír Mečiar és Horn Gyula által Párizsban aláírt alapszerződés (melynek teljesítését Mečiarék elszabotálták) értelmében megalakult a kétoldalú kisebbségi bizottság, s szeptemberben a két miniszterelnök aláírta a Párkányt és Esztergomot összekötő *Mária Valéria híd* újjáépítéséről szóló szerződést is. A Dunán egyébként ez az egyetlen híd, amely 1945 óta felújítás nélkül, torzóként áll. (Dušan Slobodník, a *Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom* főideológusa szerint a magyarok csak azért akarják újjáépíteni a hidat, hogy rajta keresztül könnyebben megszállhassák Szlovákiát.) Rendszeressé váltak a két kormányfő, illetve a külügyminiszterek találkozói, s Göncz Árpád magyar államfő nemrégiben első ízben hivatalos látogatást tett Szlovákiában. S azt is érdemes megjegyeznünk, hogy Rudolf Schuster új szlovák államfő jól beszél magyarul, ismeri a magyar kultú-

rát, és kedvező, barátságos a viszonya a kisebbségekkel.

A pozitívumok ellenére, amint az előbbiekből is kitűnik, van még bőven tennivaló, s a helyzet távolról sem rózsás. Ugyanakkor azt se feledjük, hogy egy évvel a hivatalba lépés után a koalíciós Dzurinda-kormány helyzete sem tekinthető teljesen stabilnak. Ennek okait most ne firtassuk. Annyit azonban megjegyeznék: véleményem szerint ha a kormány határozottabban haladt volna a reformok és a demokrácia útján, akkor a nehézségek egy részét megtakaríthatta volna, és támogatottsága is nagyobb lenne.

A magyarság szempontjából ugyanakkor szimptomajjellegű a kisebbségi nyelvtörvény elfogadása vagy az, hogy Ján Čarnogursky, a *Kereszténydemokrata Mozgalom* elnöke és más kormánypolitikuskok is támogatják a szlovák nacionalisták követelését: Komáromban emeljenek emlékművet Cirill és Metód szláv hittérítőknek, akiknek semmi közük sem volt a városhoz, melynek központjában már ma is ott áll a nagy Matica-ház, előtte egy Štefánik-szoborral. A ügyben illetékes komáromi önkormányzat ezt elutasította, erre Čarnogurskyék meggátolták a magyar párt felvételét egy nemzetközi szervezetbe. A cél világos, s hogy Čarnogursky keresztény elvei rugalmasak, azt is régen tudjuk már. A tanulság azonban nem elvetendő.

Néhány fontos tény és adat

Szlovákiában a legutóbbi, 1991-es népszámláláskor 567 296 személy vallotta magát magyar nemzetiségűnek, ami az összlakosság 10,76 százaléka. A magyar anyanyelvűek száma 608 221 volt. Összehasonlításképp: 1961-ben a magyarok a lakosság 12,43 százalékát tették ki. A magyar nemzetiségű lakosok száma 523 településen meghaladja a tíz százalékot, ebből 272 településen több mint 80 százalékos, további 150 helységben pedig több mint 50 százalékos a részaránya.

Közvetlenül a rendszerváltás után három magyar párt alakult Szlovákiában: a *Független Magyar Kezdeményezés* (1992-től *Magyar Polgári Párt*), az *Együttélés Politikai Mozgalom* és a *Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom*. Később két új párt jött létre: a *Magyar Néppárt* (1991) és a *Magyar Népi Mozgalom a Megbékélésért és a Jólétért* (1995). Ezek nem tettek szert nagyobb népszerűségre, s a "hosszúnevű" párt – bizonyíthatóan a Mečiar-mozgalom bábja – a tavalyi választásokon csúfos kudarcot vallott.

A három nagyobb magyar párt, hogy a Mečiarék által célirányosan módosított választási törvénynek megfeleljen, 1998-ban egyesült, és felvette a *Magyar Koalíció Pártja* nevet. Meg kell jegyeznünk, hogy az egyesülést a Duray Miklós vezette *Együttélés* már korábban is szorgalmazta.

Szlovákiában a legutóbbi tanévben 306 állami és 4 egyházi magyar tanítási nyelvű általános iskola működött. Ezenkívül még 16 állami, 2 egyházi és egy magángimnáziumban folyt az oktatás magyar nyelven. Ugyanakkor működött még 18 szakközépiskola és 31 szakintézet, ahol azonban a szaktantárgyakat többnyire már szlovák nyelven oktatják. A szlovákiai magyar egyetem létrehozása egyelőre még mindig álom, a nyitrai *Konstantin Egyetemen* azonban már bővültek a magyarok lehetőségei, s tán elérhető közelségbe került egy önálló magyar kar létrehozása is.

Ami a médiákat illeti, a szlovákiai magyarságnak jelenleg egy magyar nyelvű napilapja, 3 általános heti-, illetve havilapja, 4 tudományos és művészeti folyóirata, 6 szakmai lapja, 14 regionális és 2 egyházi kiadványa, 4 családi

magazinja és egy ifjúsági lapja van. A szám eléggé nagy, de hozzá kell tennünk, hogy kivétel nélkül minden újság komoly anyagi gondokkal küzd, s megjelenésük nem mindig rendszeres. A közszolgálati rádió magyar adása mintegy 50 órás, s bővült a televízió magyar műsora is, például a naponta sugárzott rövid magyar hírekkel. A heti magyar magazin nemrégiben a *Prágai Magyar Kulturális Napokról* is tudósítást adott. Fennállásának néhány éve alatt közép-európai rangot vívott ki magának a *Kalligram Könyvkiadó*.

Vallás: az 1991-es népszámlálás szerint a szlovákiai magyarság 80,5 százaléka tartja magát vallásosnak, ez magasabb arány, mint az össz-szlovákiai 72,7 százalékos átlag. A magyarságon belül az emberek 64,9 százaléka római katolikusnak, 8,9 százaléka reformátusnak, 2,2 százaléka evangélikusnak, 1,1 százaléka görög katolikusnak és 0,4 százaléka más vallásúnak (zsidó és ortodox) vallotta magát. A magyarok 6,6 százaléka ateistának vallja magát, a többiek nem nyilvánítottak véleményt ebben a témában.

Felsőkirályi K. Zoltán

A Szlovák Nemzeti Tanács

1944. szeptember 6-án kelt 6. számú törvényerejű rendelete a német és magyar nemzeti kisebbség oktatásügyének és istentiszteleti nyelvének rendezéséről

A Szlovák Nemzeti Tanács az alábbi törvényerejű rendeletet hozta:

1. §

E törvényerejű rendelet hatályba lépésének napján megszűnik a szlovákiai német és magyar nemzeti kisebbség minden kategóriájú és fokú iskolája, kivéve az 1938. október 6. előtt létesített népiskolákat.

2. §

E törvényerejű rendelet hatályba lépésének napjától tilos német és magyar nyelvű istentiszteleteket tartani az állam által elismert és elfogadott mindazon egyházi testületekben, amelyek ezeket az istentiszteleteket 1938. október 6-a után vezették be.

3. §

E törvényerejű rendelet rendelkezéseinek meg nem tartása olyan kihágás, amely hat hónapig terjedő elzárással és 100 000 koronáig terjedő pénzbüntetéssel sújtható.

4. §

Ezt a törvényerejű rendeletet a Szlovák Nemzeti Tanács Oktatási és Népművelési Megbízott Hivatala a Szlovák Nemzeti Tanács érintett megbízott hivatalaival közösen hajtja végre.

5. §

Ez a törvényerejű rendelet kihirdetésének napján lép hatályba.

A Szlovák Nemzeti Tanács

KIS „KATYN” A DUNA PARTJÁN

A 20. század derekának Európájában mindenképpen kiáltó anakronizmusnak számító kormányprogram előirányozta „magyartalanítás” egyik igencsak náci színezetű formája volt a „megbízhatatlan és áruló magyarok” számára kiöltött internálás, amit internáló táborok (szögesdróttal körülvett lágererek) felállításával valósítottak meg. Ezekbe nemzetiségi alapon hurcolták el a magyarokat, nem vizsgálva, elkövettek-e valmit, vagy sem.

A hosszabb-rövidebb időre lágerban tartott szlovákiai magyarok vallomásaiból akár külön könyvet is össze lehetne állítani. Itt most „csupán” hadd említsek meg annyit, hogy – bármennyire agyonhallgatja is a „hivatalos történetírás” – igenis voltak internáló táborok, több is, melyek közül a „legnevezetesebb” a Pozsony-ligetfalui (Petržalka) és a töltegyvári (Patronka). A következőkben csak egy eseményt tárok a nyilvánosság elé, mely – minthogy már a háború befejezése után történt – nemcsak hogy a civilizáció megcsúfolása volt, hanem igazi justizmord, mely igazságszolgáltatás, nemzetközi ítélőszék után kiált. Annál is inkább, mint hogy az áldozatok zömükben minden valószínűség szerint szülőföldjükről elhurcolt, még nem hadköteles gyerekek emberek voltak.

Sokat olvastunk már a második világháború legyőzöttjeinek háborús bűneiről, de ne tévesszen meg senkit, hogy évtizedekig bizonyos fokú egyoldalúság uralkodott a korszakkal foglalkozó történetírásban, mert a győztesek háborús bűneiről mélyen hallgatott a propaganda nemcsak Keleten, Nyugaton is. Pedig Berija „halálműhelyének” tevékenységét pontosan ismerték Londonban is például már a háború idején, ezt Beneš sem titkolja emlékirataiban; ma pedig a kortörténet újraértékelése az egész emberiség kötelességévé szélesedett. Vannak visszavonhatatlanul kötelező tanulságok, szembe kell fordulni a legmakacsabb „fehér lapok”-kal, az eltítkolással, a „dehistorizálással”.

A sors úgy hozta, hogy – akaratom ellenére – mai titkok birtokába jussak; részben a régen elfelejtett sajtójelentések felfedezése, részben saját vizsgálódásaim alapján lassanként lehullott a lepel egy Duna menti kis „Katyn-

nak” is nevezhető tömeggyilkosságról, egy furcsamód takargatott tömegsír létezéséről. A döbbenetes esemény azért érdemli meg a figyelmet, mert színhegy Pozsony főváros területe, akkor még Ligetfalu (Petržalka-Engerau). Itt, a Duna és a bécsi országút között tíz héttel a második világháború befejezése után lemészároltak és tömegsírba hánytak kilencven magyar fiatalembert.

Nyomozás magánszorgalomból

A hatvanas évek közepe táján újra kezembe került néhány megsárgult újságlap, s nem hagytam nyugodni a húsz évvel korábbi híradássorozatot, melyet a szlovák koalíciós kormány Demokrata Pártjának lapja, a Čas tett közzé – nyilván dacolva bizonyos ellenállással – 1947 májusában. A háború utáni években, talán mert túlságosan megszoktuk az embertelenségeket, fel sem tűntek a szórványos jelzések, ezt a híradást (az esemény különleges kegyetlensége miatt) mégis megőriztem. Csaknem húsz év múltán felajzottan érdeklődni kezdtem megbízható ismerőseimtől, mert érthetetlennek találtam a tömeggyilkosság körüli makacs hallgatást. Szerettem volna fényt deríteni a valóságos tényekre, az igazságra. Elsők között egy Budapesten lakó hajdani barátomat kerestem fel, aki a magyar koalíciós kormányzás idején Gyöngyösi külügyminiszter mellett dolgozott. Egykori politikus barátom megdöbbenve nézett rajtam végig, és azt kérdezte: „Te ezt honnan tudod, ez szigorú csehszlovák-magyar államtitok”. Válaszom: „Miféle államtitok az, melyet egy vidéki orvos is ismer?” A további vitában hajdani pozsonyi barátom elismerte, hogy Csehszlovákia

kártérítést fizetett Magyarországnak, de ugyanakkor azt állította, hogy a gyilkosságokat cseh partizánok követték el, enyhítve az ügyet azzal, hogy volksbundista németekről volt szó. Nem hittem neki, hiszen a szóban forgó tömeggyilkossággal egyidőben éppen folyt a magyarországi németek kitelepítése, arról nem is beszélve, hogy a Magyarországra hazaigyekvő németek az akkori Csehszlovákiát aligha tarthatták volna alkalmas terepnek az átutazásra, de az is fölöttébb elgondolkodtató volt, hogy a csehszlovák hatalmasságok miért csak Pozsonynál ismerték fel az ellenséget.

Pozsonyi fogolytábor

A kódosítással szemben tények sorozata utal arra, hogy észak felől hazaigyekvő magyarországi fiatalokról (ún. leventékről) volt szó, akiket a nyilas uralom 1944 őszén háborús emberanyag-tartalékként a német birodalom területére deportált. Sorsuk akkor vált tragikussá, mikor Pozsonynál feltartóztatták őket a háború utáni hetekben, és internálták a Ligetfalui „politikai fogolytáborba”.

A cseh partizánok megvádolását sem fogadtam el, nem hittem el budapesti barátomnak, hogy 1945 júliusában egy olyan fontos határzónában, mint a felújított osztrák-csehszlovák szakasz, szabadon gyilkolhattak ismeretlen „partizánok” annak ellenére, hogy a határvédelmet a szovjet hadsereg egységei látták el; 1945 augusztusában ugyanis még a csehszlovák-magyar határ őrzése is a Vörös Hadsereg joga volt. Ezt magam is láttam, mert 1945 augusztusában kétszer léptem át a határt Komáromnál, csehszlovák határőröknek pedig még nyomuk sem volt sehol. A volt Német Birodalom felé a határt nemzetközi megegyezés alapján 1945 novemberéig a szovjet hadsereg ellenőrizte. (Václav Král: Osvobození Československa – Csehszlovákia felszabadítása, Praha, 1945. 368.)

Az események teljes megértéséhez történelmi alapismeretekre van szükség. Tudnunk kell, hogy Ligetfalut 1939. március 14-én Dévénnyel együtt a cseh-morva területek teljes megszállása idején bekebelezték az Ostmarkba, vagyis a Német Birodalomhoz csatolták, ezzel megszűnt az addig létező ligetfalui osztrák-csehszlovák országhatár. A Pozsony melletti Károlyfalu (Karlova Ves) Hitler engedelmével

már Szlovákiában maradt. A határ megszűnésének ügye lényeges esemény a tömeggyilkosság részleteinek kibogozásában. A továbbiak megértéséhez némi magyarázat szükséges. Először kell bocsátani, hogy az akkori határ a mai helyén volt, a Duna jobb partján, Károlyfaluval szemben, metszve a Duna és a bécsi országút vonalát. A telep 1945-ben még erdős és mocsaras volt, a húszas években a csehszlovák hatalom betonbunkereket épített a határzónában. Miután 1945. április 4-én Pozsonyból kiverték a németeket, a régi ligetfalui osztrák-csehszlovák határt is felújították, de folyt még a háború, ezért 1945 áprilisában az országhatár mentén légvédelmi futóárkokat ástak. Ez a tény dönt el mindent, tudniillik kizárja a németek esetleges bűnösségét, mert a legyilkolt áldozatokat a frissen kiásott árkokba temették.

„A hullák jól szituált személyek”

A Károlyfaluval szemben feltárt tömegsír felfedezéséhez véletlen előzmények vezettek 1947 májusában, amikor egy E. Bacušán, nevű háború után meggyilkolt és eltűnt személy holttestét keresték. Bacušán sírja helyett azonban tömegsírba bukkantak 1947. május 20-án, közvetlenül az osztrák-csehszlovák határ közelében, az 1945 áprilisában ásott futóárkokban.

Csehszlovákiában az esetről egyedül a Čas, a szlovákiai Demokrata Párt napilapja közölt tájékoztatásokat, de május végével a Čas számára is megtiltották a további hírszolgáltatást. (Megjegyzem: koalíciós kormányzás idején!) Nézzük azonban, mi áll a Čas 1947. május 22-ei számában.

A lap első oldalán olvashatjuk: „Szerencsétlenek tömegsírja az osztrák határ menti futóárkokban”. Magyarázat az alcímbe: „Bacušant keresték, és több legyilkolt személyre bukkantak.” Idézet a jelentésből: „... a határ mentén légvédelmi árok húzódik, és Krajmus, a Bacušán-ügy egyik tanúja a bíróság előtt azt vallotta, hogy Bacušant a vasúti sínpártól kb. 80 méterre temették el. (...) Az ebéd utáni órákban más helyeken kezdték az árkok kimélyítését, közelebb a vasúthoz és a vámházhoz. Nem tartott sokáig, míg az első bunkerhez hasonló helyen, ahol az első csontváz előkerült, tömegsírba bukkantak... Hat hullát találtak, polgári személyek voltak, keresztül-kasul egymásra dobálva, sok csontvázon még megmaradt a bomló hús. A hullák többségének aranyfoga volt, miből az következik, hogy jól szituált személyek lehettek. Zsebeikben okiratokat nem találtak, csak néhány

apróságot, egy személynél „Camel” amerikai cigarettát. Az orvosok megállapították, hogy az áldozatok többsége fiatal ember. Egy személy csak 16-17 éves lehetett. Megállapították, hogy az ismeretlen személyeket agyonlőtték, valószínűleg a bunker tetején, onnan hullottak a gödörbe, majd rájuk kaparták a földet. Azt beszélük – de még ez nincs bizonyítva –, hogy az áldozatok a ligetfalui, megbízhatatlanok számára szervezett fogolytáborból származtak. A hírek szerint ezeket az embereket előbb kirabolták, azután elvitték őket a határ menti futóárkokhoz, ahol a tömeggyilkosságot végrehajtották. Úgy hallani, hogy a szerencsétlenek között több olyan személy volt, aki a háború végétől Ausztriából vagy Németországból volt hazatérőben... A szóbeli megnyilatkozások abban azonosak, hogy a határ mentén több tucat személyt lőttek agyon és temettek el.”

Másnap, május 23-án nagybetűs cím olvasható a Čas első oldalán: „Miért érdeke a Pravdának (a szlovák KP lapjának) a ligetfalui tömegsír ügyének eltitkolása? Tanúk állítása szerint a gyilkosságokat az arcvonal átvonulása után követték el, amikor ezeken a területeken már nem tartózkodtak német katonák, a megbízhatatlan német polgári személyek is táborokban voltak, tehát a tömeggyilkosságot nem lehet német bűntettnek minősíteni. Majer kapitány írásbeli tanúvallomásaiban jelentette ki, hogy hatvan agyonlőtt emberről van tudomása, akiket az osztrák határ mentén öltek meg.”

Rejtélyes tömegsír

A híradások felbukkanásának szörvényszerű jellege fokozódó felsőbb nyomásra utal, további hír már csak május 31-én jelent meg a Čas 3. oldalán: „Újabb holttesteket találtak az osztrák határon” – cím alatt ezeket olvashatjuk: „Szerdán és csütörtökön (május 28-án és 29-én – J. K.) huszonegy újabb holttestet sikerült kiásni. Írásos bizonyítékok hiányában a holttesteket nem lehetett azonosítani. A munka tovább folytatódik, hivatalos jelentés kiadása a jövő héten várható.”

A „hivatalos jelentés” kiadása negyvenhárom éve késik, de az ügy átmenetileg még egyszer és utoljára szóba kerül a Szlovák Nemzeti Tanács 1947. december 20-ai ülésén, amikor is Géci képviselő választ követelt a belügyi megbízottól az eset tisztázására. A Čas 1947. december 21-ei száma szerint: „Géci képviselő követeli a ligetfalui rejtélyes tömegsír ügyének kivizsgálását, a határ mentén kilencven személy van eltemetve.” M. Ferjenčík belügyi megbízott nem válaszolt az inter-

pellációra (már több éve elhunyt emigrációban, de ma élnek akkori megbízottak – ún. poverenyíkok, akik negyvenhárom éve mélységesen hallgatnak az ügyről).

Szlovákiai jogász barátomtól megtudtam (1965-ben), hogy az áldozatok névsora és más okiratok 1947-ben az államügyészség birtokában voltak, nem volt nehéz hozzájutni a táborparancsnokság segítségével. Későbbi megsemmisítésüket valószínűnek kell tartani.

Mivel 1977-ben a *Hontalanság évei* című könyvem kéziratában röviden megemlékeztem a tömeggyilkosságról, a dráma története körülöttem folytatódott.

Földet és fátlyat rá...

Megkezdődött a zaklatásnak éppen nem nevezhető állandó fenyegetés, kétszer menesztettek állásomból teljesen törvénytelenül. Amikor a kézirat nyugatra került, az Új Szó, Szlovákiai Kommunista Pártjának magyar nyelvű szócsove 1979. január 24-én keményen megtámadott: „A „Charta 77” szocialistaellenes pamflet egyik védelmezője, az elleneséges rágalmozó koholmányok állandó szállítója lett bizonyos Janics Kálmán, orvos, akinek emberi testeket kellene gyógyítania, de idős korára nem gyógyításra, hanem az emberek lelkének felsebzésére, a nacionalizmus mérgének és a szocializmus elleni gyűlöletnek a terjesztésére vállalkozott” – vádol „bizonyos” Szathmáry Ádám (alighanem álnéven) a „Kit szolgál ez?” című cikk felbérelt szerzője, akivel nem óhajtók vitába szállni, hisz primitív dogmatikus blöffölése kiválóan jellemzi a Gustáv Husák-féle „normalizáló” korszakot. Íme: „Az ellenforradalmi erőknek a válság időszakában tanúsított magatartásától buzdítva, 1968 óta hadat visel a szocializmus ellen. (...) Abszurd tanulmányaiban ez a demagóg eltorzítja Csehszlovákia Kommunista Pártja dél-szlovákiai nemzetiségi politikájának lényegét és eredményeit. (...)

Janics Kálmán nacionalizmusa, irredentizmusa és antikommunizmusa tetőzik *A csehszlovákiai magyar nemzeti kisebbség* című pamfletjében, amely az Új Látóhatár című magyar emigráns folyóiratban jelent meg.”(...)

Nem szabad feledni, hogy ez a tömeggyilkosság a szlovák nemzet becsületének ügye is, tehát szükséges, hogy a hivatalos történetírás mondja ki az igazságot, tekintet nélkül arra, hogy megnyeri-e az igazmondás külföldi érdekek tetszését vagy nem.

Janics Kálmán

Clementis javaslata

A „SZLOVÁKIAI ETNIKAI MAGYAROK KÉRDÉSÉNEK MEGOLDÁSÁRA”

Csehszlovákia kommunista pártja központi bizottságának volt levéltárában – most Állami Központi Levéltár – egy nagyon fontos dokumentumra bukkantak: Clementis 1946 nyarán készült dátum nélküli javaslatára, amely a szlovákiai etnikai magyarok végső megoldásának sajátos módzatait sorolja fel, mint lehetséges végleges rendezési tervet.

Közöttünk és Magyarország között a szlovákiai etnikai magyarok kérdésének megoldásával kapcsolatban két nemzetközi és politikai probléma létezik. Véleményem szerint egyik kérdést sem lehet tisztán nemzetközi-politikai eszközökkel megoldani, de elő kell készíteni a kérdés belpolitikai rendezését. Az említett két probléma a következő:

a) a magyarokat rá kell kényszeríteni a lakosságcsere-egyezmény teljesítésére;

b) a párizsi békekonferencia határozata alapján tárgyalni kell a magyarokkal a szlovákiai etnikai magyarok kérdésének megoldásáról.

A magyar fél – természetesen – a két kérdés összekapcsolására törekszik, mindenekelőtt azért, mert a lakosságcsere-egyezmény elodázását kétoldalú tárgyalásaikon várhatóan zsarolásra fogja felhasználni, azért is, mert a magyar kormány a valóságban még nem gondoskodott a Szlovákiából kitelepítendő magyarok elhelyezéséről, s nem vállalhatja a felelősséget saját közvéleménye előtt főként akkor, ha ez a hiányosság az áttelepültek megérkezése után tudódik csak ki.

Érthető, hogy mi semmi szín alatt sem érthetünk egyet a két kérdés formális összekapcsolásával. Ma már nyilvánvaló, hogy az egyezményes lakosságcsere addig nem valósul meg, amíg nem kezdődnek el a párizsi békekonferencia határozata szerinti tárgyalások. Az adott helyzetben lehetőségünk van arra, hogy külföldi politikai nyomással befolyá-

soljuk a magyar kormányt, mert ez a kérdés részben még a Szövetséges Ellenőrző Bizottság hatáskörébe tartozik. (...)

Az első módszer az egyezmény egyoldalú végrehajtása lenne. (...) Ezért belpolitikai eszközökhöz kell folyamodnunk, vagyis a magyar lakosságot a cseh országrészekbe kell átszállítani, az első fázisban a lakosságcsere-egyezmény feltételeinek következetes betartásával, vagyis a kötelező munkaszolgálat feltételeinek betartásával.

A megkezdés előtt alaposan mérlegelni kell az összes várható következményt, s közben ügyelni kell arra, hogy ne befolyásoljuk a párizsi határozat értelmében a magyar kormánnyal tervezett tárgyalásaink eredményeit.

A kérdés megoldásának első feltétele, hogy a kormány végérvényesen foglaljon állást az ún. reszlovakizáció kérdésében. Addig, amíg valós lakosságcserevel számoltunk, s ameddig nem kellett végérvényesen lemondani az egyoldalú kitelepítésről, nem állt érdekünkben a reszlovakizációs kérvények liberálisabb elbírálása. De úgy vélem, legalábbis napjainkban, hogy az adott helyzetben ezeket a kérvényeket sokkal liberálisabban kell megítélni. Már a reszlovakizáció irányelveinek tárgyalásakor is javasoltam, hogy bizonyos számú kérelmezőt – kb. 100 000-et – azzal a feltétellel igazoljunk át, hogy ezek a családok átköltöznek cseh országrészekbe. (...)

De még mindig nincs megoldva a legnehezebb kérdés, további 150 000

etnikai magyar kitelepítése, de ezek nem csehszlovák állampolgárok, ill. nem kapták meg az állampolgárságot. Ebben a kérdésben a várható nemzetközi-politikai visszhangot – de gondolok a belpolitika további perspektíváira is – a minimumra csökkenthetjük... (...)

Összefoglalva az elmondottakat, a következő lépéseket javaslom:

1. A kormány határoz, hogy milyen eljárást követ, ha Magyarország a lakosságcsere-egyezmény végrehajtását részben meghiúsítja, s ha a négyek konferenciáján nem érjük el a nekünk teljes mértékben megfelelő határozatot.

2. Késedelem nélkül kiadja a reszlovakizációs kérvények átigazolásának végleges irányelveit, és határoz bizonyos számú magyar Csehszlovákia területére történő áttelepítéséről, egyelőre a lakosságcsere-egyezmény minden feltételének betartásával, vagyis a munkaszolgálat alapján.

3. Ebben az első szakaszban nem folytatják a konfiskálásokat, hanem éppen ellenkezőleg, teljes mértékben betartják a lakosságcsere-egyezményhez kapcsolt jegyzőkönyv feltételeit, s kifizetik az elbocsátott magyar nemzetiségű állami alkalmazottak szociális segélyeit.

4. Egyidejűleg értesítik a budapesti Szövetséges Ellenőrző Bizottságban résztvevő három nagyhatalom nagykövetét, hogy ha a magyarok továbbra is szabotálják a lakosságcsere-egyezményt, elhatároztuk, alkalmazzuk a kényszerítés minden lehetséges formáját, s ugyanakkor jelezni kell, de nem szabad világosan megfogalmazni a magyarok kitelepítését a határra.

5. Hasonló lépéseket teszünk New Yorkban a három külügyminiszternél. Vagyis: ki kell dolgozni a szélsőséges esetekre alkalmazható végleges rendezési tervet, közben diplomáciai úton kell kikényszeríteni a lakosságcsere-egyezmény teljesítését, és meg kell kezdeni e jelzett kategóriákba tartozó magyarok kitelepítését a cseh országrészekbe.

Esterházy János

emberi és politikusi pályája

A „kollektív bűnösséggel” vádolt, valamennyi nemzetiségi és állampolgári jogától megfosztott szlovákiai magyar nemzeti kisebbség kiemelkedő személyiségét, Esterházy János grófot a Szlovák Nemzeti Bíróság 1947. szeptember 16-án kötél általi halálra ítélte. A vádlottak padjára ültetett magyar kisebbség vezetőjét tehát a legszigorúbb büntetéssel kellett sújtani, elvégre ezt így követelte meg az akkori győztesek erkölcsi érzéke és logikája. Azóta eltelt csaknem fél évszázadnyi idő. A kollektív bűnösség vádjának igazságtalanságát és erkölcstelenségét beismertő bocsánatkérést a szlovákiai magyarság mindmáig hiába várja egykori ítélethozóitól és végrehajtóitól. Hasonlóképpen a háborús bűnösnek nyilvánított és halálra ítelt Esterházy János gróf rehabilitálására sem kerülhetett mindeddig sor.

Szlovákia önállóságaért

Esterházy János gróf nemzetgyűlési képviselőként 1935. június 25-én szólalt fel először a prágai parlamentben. Mindjárt első beszédével felhívta magára mind a többségi „csehszlovák” nemzet, mind a nemzeti kisebbségek, illetve mind kormánypárti, mind pedig ellenzéki képviselőtársai figyelmét. Beszédében szólt Szlovákia tartóhatatlan nyomoráról, a bezárt gyárakról, a munkanélküliségről, az igazságtalan adópolitikáról, a helyi lakosság háttérbe szorításáról a cseh országrészekből bevándorolt telepeseikkel és közalkalmazottakkal szemben, valamint a nemzeti kisebbségek törvényesen nyújtott jogainak be nem tartásáról. Szerinte a felsorolt bajokra Szlovákia autonómiájának kimondása lenne a legjobb orvosság.

Esterházy gróf politikusi és emberi erényeit rövidesen maga Edvard Beneš is felismerte. 1935 decemberében – köztársasági elnökké választása előtt éppen rajta keresztül kereste a kapcsolatot az ellenzéki magyar pártok képviselőivel. És a magyar képviselők – egy kivételével – valóban Beneš támogatott szavazataikkal, aki ezt, már köztársasági elnökként, udvariasan megköszönte a magyar képviselők klubjának. „Beneš köztársasági elnök köszöni a magyarok lovagiaságát, őszinteségét és egyenes magatartását, melyet a választások előtt és a választások során tanúsítottak” – tolmácsolta az elnöki iroda távirati úton az elnök köszönetét a magyar képviselőknek.

Esterházy János ügyvezető pártelnök és az egész Egyesült Magyar Párt vezetősége 1936 augusztusában időszerűnek látta, hogy memorandummal forduljon a prágai kormányhoz, amelyben előterjesztené követeléseit a magyarság kisebbségi jogainak tiszteletben tartásáról, illetve bővítéséről. A párt elnöksége 1936. augusztus 29-én megtartott pozsonyi ülésén fogadta el az Esterházy János által beterjesztett memorandumot, s egyúttal megbízta őt, hogy gondoskodjék an-

Esterházy János gróf 1901. március 14-én született Nyitraúj-lakon, az egyik leghíresebb történelmi nevet viselő előkelő magyar arisztokrata család sarjaként. A családi hagyományok, neveltetése és jelleme már eleve arra predesztinálták, hogy bizonyos politikai szerepet vállaljon az első világháború után a csehszlovák állam fennhatósága alá került magyar nemzettörődék életében. Ő vállalta ezt a szerepet, legjobb tudása szerint becsülettel szolgálta nemzete érdekeit. Közben arról sem feledkezett meg, hogy mindvégig bátor és okos szószólója legyen a magyarok és szlovákok testvéri együttélése gondolatának.

Mindössze harmincegy éves volt, amikor 1932. december 14-én az Országos Keresztényszocialista Párt elnökévé választották. Az 1935. májusi választásoktól kezdve a párt parlamenti képviselője volt a prágai törvényhozásban. Amikor 1936 júniusában a magyarság két politikai pártja – az Országos Keresztényszocialista Párt, valamint a Magyar Nemzeti Párt – fuzionált, Esterházy Jánost az Egyesült Magyar Párt ügyvezető elnökévé választották.

Esterházy János gróf politikusként eleitől fogva mindvégig a legszigorúbb törvényesség alapján állt. Bár mindig bátran küzdött a csehszlovákiai magyarság nemzetközi szerződésben is biztosított kisebbségi jogaiért, határozottan ellenezett minden konfrontációs lépést, és soha nem tért le a törvényesség útjáról. Ennek az elvnek a fontosságát csaknem mindegyik beszédében vagy újságcikkében kellőképpen hangsúlyozta, miközben valóban ezt az elvet tekintette az egész kisebbségi politika egyetlen járható útjának.

A két említett magyar politikai pártról, illetve az 1936 júniusában ezek fúziója által létrejött Egyesült Magyar Pártról bátran leszögezhetjük, hogy soha nem voltak sem fasiszta, sem náci jellegűek, s idegen volt számukra minden totalitárius jelleg. Keresztény-nemzeti alapon politizáló, enyhén konzervatív pártok voltak. Az állam törvényeit kinos precizitással tiszteletben tartották, közben azonban elvárták az államhatalomtól, hogy méltányolja az ország nemzeti kisebbségeinek törvényes politikai, kulturális, oktatásügyi, nyelvi és egyéb jogait.

nak eljuttatásáról a prágai kormányhoz.

A nyelvi jogok betartása

Az Egyesült Magyar Párt 1936. augusztusi memoranduma kétségkívül egyike a magyar kisebbségi politika leglényegesebb dokumentumainak. Szó van benne a nyelvjogokról általában, a csehszlovák nyelvtörvényről és nyelvrendeletéről, a bírósági eljárások tendenciózus területi átszervezéséről stb. A memorandum követelte a törvényesen nyújtott nyelvi jogok következetes betartását és azok méltányos bővítését. Ilyen volt például a kisebbségi nyelvek hivatalos használatának feltételéül törvényesen megszabott 20%-os arány leszállítása 10%-ra, a magyar nyelv használata jogosságának elismerése a magyaroktól járó közgazgatási gyakorlatában, a nyelvtörvény kiterjesztése a postára és a vasútra, a magyar közalkalmazottak számának növelése, a magyar iskola-hálózat kellő bővítése.

Figyelemre méltó, hogy az Egyesült Magyar Párt idézett memorandumának hivatalos prágai visszhangja nem volt elutasító. 1936 szeptemberében valóban több jelből is arra lehetett következtetni, hogy a hatalom talán kész meghallgatni az Esterházy János által megfogalmazott követeléseket, sőt, tárgyalni is hajlandó lesz a magyar nemzeti kisebbség politikai vezetőivel. A pozsonyi magyar konzulátusnak is ilyen jellegű értesülései voltak. „Nem lehet kétséges, hogy Prága az ország egyre nehezebbé váló külpolitikai helyzete folytán igyekszik belső problémáit nyugópontra juttatni” – jelentette a pozsonyi magyar konzulátus a budapesti Külügyminisztériumnak 1936 szeptemberének első felében. „Nyilván azt reméli, hogy ha felajánl a magyar kisebbségnek egy hatáskör nélküli tárcanélküli miniszterséget, ezzel eléri a magyar ellenzéki pártok leszerelését és a kisebbségi követelések teljesítésének elodázását.”

Határmódosítás – békés úton

A pozsonyi magyar konzulátus helyesen következtetett: 1936. szeptember 11-én maga Edvard Beneš köztársasági elnök hívta meg Esterházy János grófot, az Egyesült Magyar Párt ügy-

vezető elnökét Kistapolcsányba. Beneš bizalmas beszélgetése felszólította Esterházyt az ellenzéki politika feladására, sőt, tárcanélküli miniszterséget kínált fel neki a csehszlovák kormányban „egy bizonyos költségvetési kerettel”. Esterházy gróf reakciója tartózkodó volt ugyan, de nem volt visszautasító. Kifejtette Beneš elnöknek, hogy tekintettel az eddigi tapasztalatokra, kénytelen fenntartásokkal fogadni a magyar igények teljesítését kilátásba helyező ígéretek. Konkrét tárgyalásokba is csak akkor hajlandó bocsátkozni, ha a magyar kisebbség az 1937. évi állami költségvetésből megkapja a számaránya szerint jogosan megillető részesedését. Bár Beneš látszólag megértéssel fogadta Esterházy érveit, mégsem vezetett konkrét eredményre ez a beszélgetés. A magyar kisebbség kérelmeinek teljesítését a hatalom ugyanis egyáltalán nem gondolta komolyan. A csehszlovákiai magyarság számára az egyedül járható út tehát az elkezdett ellenzéki politika következetes folytatása maradt.

Valamennyien jól tudjuk, hogy a csehszlovákiai magyar politikusok – Esterházy János grófot is beleértve – nem tartották igazságosnak a trianoni csehszlovák–magyar országhatárt. De hadd kérdezzük meg: vajon ki volt akkor elégedett ezzel a határral? Bizony, nagyon kevesen: Esterházy gróf is igazságosabbnak vélte volna az etnikai alapon megállapított határt a két szomszédos ország, Csehszlovákia és Magyarország között, az erőszakos, egy esetleges háborús konfliktus árán érvényesített határmódosítást azonban mindig határozottan ellenezte. Még 1938 őszén is, a szudétánémet politikusokkal folytatott megbeszélésein a következőket vallotta: „Nem akarjuk egy új háború árán elérni a trianoni szerződés revízióját. Mi békés revíziót akarunk kapni a szerződést aláíró hatalmaktól. A magyar kisebbség tehát csakis békés és demokratikus úton tesz erőfeszítéseket a revízió érdekében.”

A két világháború közötti években az országhatárok békés revíziójának gondolata nem is volt idegen az európai politikai közgondolkodásban. Nemegyszer maguk a versailles-i béke-rendszer létrehozó nagyhatalmak politikusai is – olaszok, angolok, franciák, az amerikaiakról nem is beszélve – megkérdőjelezték e rendszer megváltoztathatatlanságát. Hadd utaljunk itt például Lloyd George volt angol miniszterelnöknek, Trianon egyik megalkotójának 1927 nyarán Edvard Benešhez intézett nyílt leve-

lére, amelyben az akkor már nyugálományban lévő politikus világosan és félreérthetetlenül kijelentette: „Ami az 1919–20-as békeszerződéseket illeti, határozottan kijelentem, hogy megalkotóik sohasem tartották ezeket a szerződéseket olyan tökéletesnek, hogy megmáshíthatatlannak tekintették volna azokat.”

Cseh területi igény

A békés csehszlovák–magyar határrevízió mint alternatív politikai lehetőségnek a józan mérlegelése előtt maga T. G. Masaryk, az első csehszlovák államfő sem zárkózott el. Ő már az első világháborút lezáró békekonferencia idején – szinte visszariadva a létrehozandó csehszlovák állam területi kiterjedésének méreteitől – hajlandó lett volna mérsékelni a csehek területi igényeit Magyarországgal szemben.

Masaryk később is több alkalommal nyilatkozott az esetleges magyar–csehszlovák határrevízió lehetőségéről. A Westminster Gazette-nak 1923 áprilisában adott nyilatkozatában például ő is beismerte, hogy „eredetileg nem kívántuk Magyarországtól elszakítani azokat a területeket, ahol a magyar többségű lakosság él”. A továbbiakban azt is kifejtette, hogy a magyar többségű területeket a jövőben vissza kell adni Magyarországnak. Ugyancsak ő nyilatkozta Prágában 1929. július 12-én Rajniss Ferencnek: „Ma is készen állok egy békés revízióra ... Másrészt lehetőség van minden olyan terület revíziós vitájára, ahol a magyar lakosság százalékanál nagyobb arányban van jelen.”

Az általában politikai erőviszonyok nemzetközi méretű módosulása 1938 őszén, majd 1939–1940 folyamán új hatalmi eltolódásokat eredményezett Közép-Európában, amelyek kihatással voltak a régió országainak és országhatárainak újraszervezésére. E változások keretében nagyhatalmi döntéssel a csehszlovákiai magyarság túlnyomó többségét az általa lakott területtel együtt visszacsatolták Magyarországhoz.

A magyar kisebbség és a magyar politikusok még ezekben a Csehszlovák Köztársaság számára olyan sorsdöntő folyamatokban is korrektül viselkedtek. Amikor például 1938. február 8-án a Szlovák Néppárt, a Szudétánémet Párt, valamint a Kárpát-német Párt vezetői Rózsahegyen közös értekezletre jöttek: össze, hogy összehangolják Prága-ellenes politiká-

lásuk taktikáját, az Egyesült Magyar Párt képviselői Esterházy János tanácsára nem jelentek meg ezen a találkozón. Esterházy ugyanis még mindig abban reménykedett, hogy sikerül majd megegyezni a prágai kormánnyal.

Memorandum nyolcvanegy pontban

Esterházy gróf mindenekelőtt a csehszlovák kormánytól várta el, hogy kezdeményezője legyen a köztársaság bonyolult és elmérgesedett problematikája megoldásának. A csaknem húszéves negatív tapasztalatok ellenére nem zárta ki a méltányos nemzetiségi kiegyezés lehetőségét. „A cseh közvélemény nem szeret számolni azzal, hogy ebben az államban több nemzetiség is él, és követel egyenjogúságot” – jelentette ki az Egyesült Magyar Párt galántai járási szervezetének 1938. február 27-ei évi közgyűlésén. „Az itteni nemzetiségi béke attól függ – folytatta –, vajon a kormányban meglesz-e a jóakarát megadni mindenkinek a magáét.”

A magyarság vezetői már 1938 februárjában kidolgoztak egy részletes – nyolcvanegy pontból álló – memorandumot, amelyet április elején Jaross Andor és Esterházy János átnyújtott a csehszlovák kormánynak. A magyar memorandum tizenkét pontba sűrített, rövidített változatát deklarációszerűen a csehszlovák parlament előtt is felolvasták, s az azt előadó magyar képviselő a következőket fűzte hozzá: „Ezek a pontok becsületeselek, és nem kívánnak mást, mint amire minden nemzetnek joga lehet és joga kell hogy legyen Európában. Amit magunknak kívívunk, azt másnak is kívánjuk.”

Milan Hodža miniszterelnök vezetésével 1938 nyarán lázasan folytak a megbeszélések a kormány által kidolgozandó nemzetiségi státútumról. Az Egyesült Magyar Párt ekkor is állandóan ügyelt arra, hogy politizálása semmiképpen ne csússzon le a törvényesség alapjáról. Követelte ugyan az önrendelkezési jog elismerését a köztársaság valamennyi nemzete számára, ennek realizálását azonban még 1938. szeptember elején is a csehszlovák államon belül megvalósítandó nemzeti autonómiák formájában képzelte el. Az Egyesült Magyar Párt 1938. szeptember 2-án nyilvánosságra hozott memorandumja szerint „oly államban, mint a Csehszlovák Köztársaság, amely több nemzetből tevődik

gróf Esterházy János

össze, csakis ez (értsd: a nemzeti autonómiák rendszere) teremtheti meg és biztosíthatja a békét és együttműködést az egyes nemzetek között.”

A csehszlovák kormány az Egyesült Magyar Párt álláspontját a nemzetiségi, státútummal kapcsolatban azonban egyáltalán nem vette komolyan. Ezért a párt parlamenti klubja 1938. szeptember 17-én Pozsonyban megtartott ülésén ismételtén úgy döntött, hogy a magyar kisebbség továbbra is ragaszkodik önrendelkezési jogához, de azt népszavazás útján kívánja érvényesíteni.

Csakis demokratikus úton

A csehszlovákiai magyar területek hovatarozásának kérdését az 1938. október 9-13-ai kétoldalú csehszlovák-magyar tárgyalások sem rendezték, bár azokban a csehszlovák fél már elismerte a magyar területi igények létjogosultságát, ha azok mértékével nem is értett egyet. A prágai kormány aztán 1938. október 28-án – a müncheni nagyhatalmi döntés záradékában foglaltakkal összhangban – nemzetközi döntőbírói határozatot kért ebben az ügyben, s egyúttal mindjárt a magyar kormányt is felszólította, hogy az is kérje a nagyhatalmak döntőbíráskodását. Ilyen előzmények után került sor 1938. november 2-án az első bécsi döntés néven ismert nemzetközi döntőbírói határozatra.

A magyarlakta területek nyugalma Csehszlovákia 1938. őszi válsága idején nem kis mértékben éppen Esterházy grófnak volt köszönhető. Ő határozottan ellenezett minden felvonalást vagy zajos tüntetést. Pártja türelmetlenebbjei előtt kitartóan bizonygatta, hogy az Egyesült Magyar Párt a magyarság jogainak érvényesítésében nem utánozhatja a szudétanémetek példáját. „A magyar kisebbségnek mindenképpen el kell ke-

rülnie, hogy a legcsekélyebb szerepe legyen egy újabb háború kitörésében” – intette elővigyázatosságra Esterházy gróf a magyar kisebbségi politikusokat. „Nagyon kérem – jelentette ki egyik 1938. szeptemberében tartott pozsonyi megbeszélésén –, hogy sem a városban, sem vidéken ne szervezenek semmilyen tüntetést, és magyarázzák meg barátainknak, hogy csakis demokratikus és parlamentáris úton érvényesíthetjük a magyar kisebbség jogait.”

Esterházy János gróf éberen örködött afölött, nehogy a kisebbségi magyar politika vagy konkrétan az egyes magyar politikusok is hozzájáruljanak a már amúgy sem túlságosan barátságos magyar-szlovák viszony további elmérgesítéséhez. Ő maga igyekezett megtenni minden elképzelhetőt a két nép viszonyának konszolidálása érdekében. Kassa Magyarország kebelére való ünnepélyes visszacsatolásának napján, 1938. november 11-én a város főterén ő is beszédet mondott, s egyenesen az ott jelen levő magyar kormányzóhoz intézte a következő sokatmondó szavakat: „Arra kérem a szlovákiai magyarság nevében Főméltóságodat, hogy fogadja szeretettel a Magyarországhoz csatolt szlovákokat is, és legyen gondja arra, hogy ugyanannyi jogot kapjanak, mint amennyit mi akarunk Szlovákiában a magyarok részére” – hívta fel Horthy Miklós és az egész hivatalos magyar politika figyelmét az újból a magyar állam fennhatósága alá kerülő szlovákokkal szemben tanúsítandó méltányos magatartás fontosságára.

Esterházy János gróf mindjárt 1938. novemberében a szlovák autonóm kormány elé terjesztette a köztársaságban maradt magyar nemzeti kisebbség követeléseit. Válasz csak 1939 februárjában érkezett, s mint az jó előre sejthető volt, a Tiso-kormány a magyarok követeléséből semmit sem volt hajlandó teljesíteni.

Esterházy a „szlovák”

A Csehszlovák Köztársaság napjai ekkor már meg voltak számlálva. A közös állam legádázabb belső ellensége a németek által támogatott szeparatista szlovák politika lett. A pozsonyi szlovák parlament 1939. március 14-én német sugallatra – Prágával való egyeztetés nélkül – valóban deklarálta is az önálló Szlovák Köztársaságot. Figyelmet érdemel, hogy Esterházy János gróf a pozsonyi autonóm szlovák parlament említett március 14-ei

ülésén részt sem vett. 2 A Csehszlovák Köztársaság első formális kimúlása tehát az ő közreműködése nélkül következett be.

Az újabb államfordulat – prevrat – után ennek a gyorsan fasizálódó, náci mintára berendezkedő első Szlovák Köztársaságnak vált polgárává Esterházy János gróf is. Amint láttuk, tudatosan vállalta a további kisebbségi sorsot. Magyarországon miniszteri bársonyszék és főrendiházi tagság várt volna, ő azonban inkább önként Szlovákiában maradt, hogy vezetője, tanácsadója és oltalmazója legyen a néhány tízezer főnyire fogyatkozott magyar nemzeti kisebbségnek.

Esterházy János gróf józan és bölcs politikusként állt a Szlovák Köztársaság körülbelül hatvan-hatvanöt ezer főt számláló magyar nemzeti kisebbsége élén. A lehetőségekhez mérten minden erejével igyekezett előmozdítani a magyar-szlovák megbékélés, a lelki kiegyezés ügyét.

Esterházy János gróf számára mindjárt a Szlovák Köztársaság megszületésétől, sőt már a szlovák autonómia kikiáltásától kezdve nyilvánvaló volt, hogy a magyar kisebbség előtt két lehetőség áll: vagy az együttműködés Tiso és Karmasin szlovák, illetve német nemzetiszocialista pártjával, vagy a csendes félreállítás, esetleg a szembehelyezkedés a hivatalos politikai ideológiával. Jozef Tiso még mint a szlovák autonóm kormány miniszterelnöke jelentette ki privigyei választási beszédében 1938. december 11-én: „Abban a harcban, amelyet a szlovák nemzet jogaiért folytatunk, szívélyesen üdvözlöm a német testvéreket is, akik évszázadok óta itt élnek velünk, és most velünk menetelnek. Nemrégén a magyarok, akik szintén élnek Szlovákiában, azt mondták, hogy irigylik a németektől, hogy annyi jogot adtunk nekik, és ezt a szemünkre vetik. Én azt mondtam nekik: Jöjjetek velünk, ahogy németjeink jönnek, és akkor megkapjátok ugyanazokat a jogokat.”

Ezeréves sorsközösség

Az ilyen csábítgatások azonban rendszerint célt tévesztettek. Esterházy gróf például a következő lakonikus szavakkal reagált J. Tiso idézett csipkelődő célozgatásaira: „Mi sohasem irigykedtünk, és nem is fogunk irigykedni... Aki figyelemmel kísérte politikai pályafutásomat, be kell hogy lássa, hogy mindig a magyar–szlovák együttműködésen és igaz barát-

ságon dolgoztam, és ez a célom a jövőben is.”

Esterházy gróf 1938. karácsonyi szövegében ismételtén a magyar-szlovák békés együttélésre és a törvényesség szigorú megtartására hívta fel mind a magyarságot, mind a szlovákságot: „Mi a szlovák népet... mindenkor testvérünknek tekintettük és fogjuk tekinteni a jövőben is” – hangsúlyozta Esterházy gróf a már többször is kimondott elvet. „Az ezeréves sorsközösség az Úristen műve volt, és ezt a sorsközösséget emberi erő szét nem bonthatja. A szlovák nép éppúgy valóságos, krisztushívó, mint mi. A szlovák nép éppúgy kis nép, mint mi, éppúgy küzdött önállóságáért, elismerésért és érvényesüléséért, mint mi” vont párhuzamot Esterházy gróf a szlovák és magyar nemzet részben azonos történelmi sorsa között.

Istenadta jog

Az első Szlovák Köztársaság magyar nemzeti közösségének vezetői kellőképpen tudatában voltak annak, hogy az 1938 őszétől egyre inkább elmérgesedő magyar-szlovák viszony következményeinek igazi kárvallottjai csakis a nemzeti kisebbségek lehetnek. Ennek kiküszöbölése vagy leginkább mérséklése érdekében Esterházy János gróf több ízben is eljárt az illetékes magyarországi fórumoknál és ottani szlovákok helyzetének javítása érdekében.

Esterházy János gróf keresztény hittel és őszinte szeretettel mindig nyíltan hirdette a magyar és a szlovák nemzet egymásrautaltságát és kölcsönös lelki kibékülésének történelmi szükségességét. Erre az elvre több parlamenti felszólalásában és egyéb megnyilvánulásaiban is felhívta a figyelmet. Szép példája ennek a Szlovák Köztársaság nemzetgyűlésében elhangzott 1939. december 21-ei beszéde is, amelyben meleg szavakkal szólt a Kárpát-medencében élő nemzetek, de főleg a kisebbségek egyenlő jogairól.

„Nézeteim szerint a Duna-medencében élő kis nemzeteknek, különösen most, ebben a háborús légkörben egymásra kell találniuk, hogy függetlenségüket megőrizve biztosítsák a Duna-medencében, vagy ha úgy tesszük, a Kárpátok medencéjének békés életét” – fejtette Esterházy gróf a pozsonyi parlamentben. „A nemzeti-ségi kérdésekben soha véka alá nem rejtettem felfogásomat, amely szerint minden nemzetnek vagy nemzetiségnek joga van arra, hogy nemzeti életét maradéktalanul kiélje, még abban az

esetben is, hogy ha azt nem élheti saját független államának kereteiben. Ennek természetes következményeként valom azt az elvet – folytatta Esterházy képviselő –, hogy a magyarországi szlovákoknak meg kell kapniuk mindazt, amihez mint nemzetiségnek istenadta joguk van. (Taps) Viszont a magam részéről nem mondhatok itt le semmilyen magyar jogról, különösen akkor nem, amikor ezeket a jogokat a trianoni békeszerződés után alakított Csehszlovák Köztársaságban nehéz harcok árán vívtuk ki, és annak szétesése után átvittük őket az önálló szlovák államba.”

Egymásra utalva

1940 novemberében Esterházy képviselő a Szlovák Köztársaság nemzetgyűlésében újból a nemzeti kisebbségekkel való tisztességes bánásmódnak a szükségességét hangsúlyozta: „... nekünk, akik a Duna-medencében élünk és akik a politizálás háládatlan mesterségét folytatjuk, kötelességünk azon munkálkodni, hogy olyan légkört teremtsünk, mely légkör biztosítja egyrészt a szomszédos államok nyugodt egymás mellett való élését, másrészt lehetővé teszi, hogy ha valamely országban vannak nemzetiségek, úgy azok tagjai teljes mértékben egyenrangú állampolgárként élhessék ki nemzeti életüket.”

Bár a magyar nemzeti kisebbséget az államhatalom és a Szlovák Köztársaság különféle hatóságai révén sorozatos sérelmek érték, kitartóan hirdette a két nemzet egymásrautaltságát. A Magyar Párt központi pártvezetőségének 1943. szeptember 2-án megtartott ülésén például többek között a következő szavakkal jellemezte a nem éppen felhőtlen magyar-szlovák viszonyt, illetve az erről kialakított álláspontját: „... azért, mert ma itt-ott kisebb-nagyobb sérelmeinket nem intéznek el oly módon, mint ahogy azt kívánnánk, nem fogok olyan lépést tenni, ami a belső békét, a belső rendet és a nemzetek közötti igaz, őszinte közeledés lehetőségét akár egy pillanatig is veszélyeztetheti... Szinte fölöslegesnek tartom újból hangoztatni azt a régi magyar álláspontot, ami ugyancsak a szívemből jött mindig, hogy a legjobb akarattal és legőszintébb érzésekkel viseltetünk a szlovákok iránt. Kár, hogy a szlovák oldalon nem tudnak vagy nem akarnak hinni e tétel őszinteségében... A háború befejezésével, mikor a békés építés ideje elkövetkezik, mi, akik itt

élünk a Duna-medencében: egymásra leszünk utalva. Ne teremtsünk tehát olyan légkört magunk körül, mely riasztó válaszfalként meredezik közöttünk: ellenkezőleg, igyekezzünk már most olyan légkört teremteni, ami az igaz keresztény és nemzeti alapon álló békét szolgálja.”

Vajon kell-e ennél szebb, keresztényibb, nemesebb és emberibb hitvallás?

A Führer mintaállama

Szomorú tény, hogy az első Szlovák Köztársaság vezetői, politikusai a nemzetiszocializmus leghűségesebb és legtanulékonyabb követőinek bizonyultak. Ezáltal Szlovákia fokozatosan a Führer mintaállamává vált. A szlovák sajtó, de az egész szlovák politikai élet is – szóban és tettben – szinte beteges túlfűtöttséggel vallotta magát az egyetemes üdvöztetőnek hirdetett nemzetiszocializmus odaadó hívének. Ennek rendelték alá még a papi köztársaság keneteljes klerikalizmusát is. Šaňa Mach belügyminiszter olykor már egyenesen isteni dimenziókba emelte a Führer személyét. „Amit Hitler akar, az nem egyéb, amit Isten akar és ami természetesen” jelentette ki 1940. október 2-án a pozsonyi dinamitgyár új gyártelepének ünnepélyes megnyitása alkalmával mondott beszédében.

A szlovák politika értelméről elmélkedve még Milo Urban, az egyik legismertebb és legnépszerűbb tehetséges szlovák író – ekkor éppen a Gardista író – napilag főszerkesztője – is büszkén hirdette, hogy „a nemzetiszocializmus kétségkívül egyike azoknak a korszakalkotó európai irányzatoknak, melyek újjászülték ezt a földrészt...”

Urban szerint „egyedül ez képes véghezvinni a mi újjászületésünket nemzeti és szociális vonatkozásban, és ezáltal a jövő európai közösség teljes jogú tagjává tehet bennünket”.

Esterházy János gróf politikusi és erkölcsi magatartására jellemző, hogy ő nem állt be ebbe a kórusba. A nemzetiszocializmus eszméje teljesen idegen volt tőle. Származása és nevelése tökéletesen immunissá tette őt mindenféle szélsőséges ideológia befogadására, lett legyen szó akár náciizmusról, akár kommunizmusról. Ezek követőivel vagy szekértolóival nem is volt hajlandó soha semmilyen együttműködésre.

A Tiso-féle Szlovák Köztársaságban azonban a „józan ész”-ért és az „igazi magyar felfogás”-ért nem osztogattak jutalmat. Éppen fordítva, Esterházyt és pártját többször is érték támadások azért, hogy nem volt hajlandó szellemi közösséget vállalni sem Hlinka Szlovák Néppártjával, sem pedig az F. Karmasin vezette Kárpát-német Párttal. Esterházy pártja megmaradt a keresztény világnézet és etika talaján álló, mérsékelt konzervatív pártnak, s egyáltalán nem tette magáévá az akkor modern és haladó politikai irányzatnak tartott nemzetiszocializmus elvét. Érthető, hogy a Szlovák Köztársaság klerikofasiszta államhatalma eleitől fogva tudatosan provokációnak tekintette Esterházy grófnak és pártjának különutas politizálását. A párt tevékenységét ezért felfüggesztették, tagjait gyakran érték inzultusok, a vezetőket nemegyszer minden vádemelés nélkül internálták. Különösen 1939 szeptemberében, a német-lengyel háború kitörése után öltött széles méreteket a szlovákiai magyarok zaklatása. Szlovákia tevéle-

gesen részt vett a háborúban a németek oldalán, Magyarország azonban semleges maradt, ezért a Szlovák Köztársaság belügyi szervei sorozatos letartóztatásokat hajtottak végre a magyar lakosság körében. A túszként letartóztatott magyarokat többségükben Illavára, ebbe a Trencsén vármegyei hírhedt fegyházba szállították. 1939. szeptember 10-én olyan hír is napvilágot látott, hogy állítólag maga Esterházy János gróf, az Egyesült Magyar Párt elnöke is rendőrségi felügyelet alatt van.

(Politikai szervezetük – a Magyar Párt hivatalos hatósági bejegyzésére csak 1941 novemberében kerülhetett sor.)

A gonosz törvény ellenzője

A Szlovák Köztársaság politikai vezetése ideges mohósággal vetette rá magát a zsidókérdés „gyors elintézésére”. A hazai zsidóság deportálása már 1942 elején elkezdődött – szomorú elsőség Németország után –, persze, akkor még minden „törvényes” alap nélkül. A szlovák parlament aztán az 1942. május 15-én elfogadott 68/1942. számú alkotmánytörvénnyel utólagosan „legalizálta” ezt a szégyenletes gyakorlatot. Jellemző, hogy a Szlovák Köztársaság nemzetgyűlésében mindegyike egyetlen képviselőnek volt bátorsága ahhoz, hogy ne szavazza meg a zsidók deportálását kimondó törvényt, s az éppen Esterházy János gróf volt, a szlovák parlament egyetlen magyar képviselője. A nővére naplója szerint az egyik alkalommal a következő szavakkal ítélte el az államhatalom zsidóellenes akcióit: „Szégyenteljes dolog, hogy egy kormány, amelynek elnöke és miniszterelnöke jó katolikusnak vallja magát, zsidó lakosságát Németországba deportáltatja, a hitleri koncentrációs táborokba.”

A totalitárius hatalommal szembe szegülő magatartásának meg is lettek a következményei. A parlamenti szavazás után nem késett a szlovák és német lapok rosszálló reagálása. A pozsonyi Gardista, a Hlinka Gárda napilapja még érdekes adalékkal is szolgált a szavazás körülményeivel kapcsolatban: „... egyetlen kivétellel valamennyi képviselő szavazott. Aki nem szavazott, az egyedül Esterházy képviselő volt: máskülönben a Nemzetgyűlés folyosóin... már jó előre azt beszéltek, hogy Esterházy nem szavazza meg a zsidók kitelepítését. A nyitrai gárdisták, akik a parlamenti

Pozsony látképe a századfordulón

szavazás után felkeresték szerkesztőségünket, még örültek is a ténynek, mivel ezzel megnyertek valamilyen fogadást. Arra fogadtak, hogy Esterházy nem fogja megszavazni a zsidók kitelepítését.”

Esterházy képviselő tette az adott körülmények között annak a nyílt demonstrálása volt, hogy ő igenis vállalja a nyílt szembehelyezkedést az akkori még győzedelmesen és feltartóztatathatatlanságú náci ideológiával és hitlerizmussal. Egyáltalán nem meglepő hát, hogy a parlamenti szavazásról szóló hír hallatára Németország volt pozsonyi nagykövete, Manfred von Killinger – aki a szlovák kormány mellett a második német követ volt 1940. augusztus 8-ától 1941. január 18-ig – Esterházy elismeréssel és nyilvánosan „Közép-Európa legbátrabb emberé”-nek nevezte.

Föltehetőbb sajnálatos, hogy napjainkban egyes szlovák történészek – zsidó származású is – lekicsinylő módon térnek napirendre Esterházy grófnak az adott korban és körülmények között mindenképpen dicséretes kiállása felett.

A kassai kormányprogram után

Esterházy gróf ezután tevőlegesen is segítette az üldözött szlovákiai zsidóságot. A magyar állam belügyminiszterénél elérte, hogy a menekülő szlovákiai zsidók útlevél és vízum nélkül is átléphessék a magyar határt, s a magyar területen ne essék bántódásuk.

A zsidókat mentő Esterházy gróf komolyan számolt vele, hogy vakmerő akciói miatt – amelyek természetesen nem maradtak titokban – a német Gestapo esetleg őt is letartóztathatja. Amint később kiderült, tényleg volt is ilyen szándék, bár magasabb birodalmi körök közbelépése miatt a megvalósítására nem került sor.

Amikor a német hadsereg 1944 márciusában váratlanul megszállta a háborúból kívánni készülő Magyarországot, s ott németbarát bábkormányt segített hatalomra, Esterházy János gróf ismét fontos lépésre szánta el magát. Memorandumot fogalmazott, amelyben kifejtette tiltakozását Magyarország német megszállásával kapcsolatban, s elhatárolta magát a német támogatással működő kormánytól és annak tetteitől. Említett memorandumát Esterházy gróf Svájc pozsonyi főkonzulának, Max Grässlinek adta át, aki aztán közvetítette azt a Hitler-ellenes koalíció kormányaihoz.

Magyarországon a németek 1944. október 15-én puccsszerűen eltávolították Horthy Miklós kormányzót, s a hatalmat a nemzeti szocialista nyilasok kezébe adták. Jellemző, hogy a német Gestapo még aznap este az Esterházy nyitraújlaki kastélyában is megjelent, és házkutatást tartott. A német titkosrendőrség János gróft kereste, s a birtokon bújtatott zsidók után szaglászott.

Esterházy gróft végül is a magyar nyilasok tartóztatták le Budapesten 1944. december 16-án. Halálosan megfenyegették, és csak azzal a feltétellel engedték szabadon, hogy Pozsonyban rövidesen lemond a Magyar Párt elnöki tisztéről. Esterházy betartotta szavát, 1945. január 1-jén valóban lemondott, pártja azonban február 3-án egyhangúlag újból őt választotta elnökévé.

Esterházy grófnak ekkor már illegálisnak kellett vonulnia, mivel a Gestapo komolyan veszélyeztette őt. Többnyire vidéki barátainál bujkált, s Pozsonyba csak azután tért vissza, amikor a harcok közeledtével a Gestapo már elhagyta a várost. Többet unszolták, hogy ne várja be a szovjet csapatokat, hanem meneküljön Nyugatra, ő azonban erre nem volt hajlandó. A helyén akart maradni, hogy mint a szlovákiai magyarság vezetője a felújított Csehszlovák Köztársaságban is védelmezője lehessen elnyomott nemzetének.

Csehszlovákia új kormánya az 1945. április 5-én meghirdetett úgynevezett kassai kormányprogram szellemében kezdte meg a tevékenységét. E kormányprogram gyakorlatilag minden németet és magyart már eleve háborús bűnösnek nyilvánított, s ezáltal a kollektív jogtalanság és bűnösség állapotába taszított.

Esterházy gróf a kassai kormányprogram meghirdetése után is azon dolgozott, hogy egy összegező memorandumban bebizonyíthassa a hatalom új birtokosai előtt pártja, valamint az egész szlovákiai magyarság erkölcsi tisztaságát és büntelenségét. Mint ismert közéleti személyiség néhány társával együtt 1945 áprilisában kihallgatást kért a belügyi megbízottól, G. Husáktól, hogy személyesen adhassa át neki a gondosan összeállított memorandumot. (...) „Mi, magyarok, akik Szlovákia területén élünk, ezzel az emlékirattal fordulunk tisztelettel a csehszlovák kormányhoz, illetve jelenlegi elöljáróinkhoz, a Szlovák Nemzeti Tanáchoz” – szögezte le mindjárt az idézett memorandum első mondata. „Mi, azok a magyarok, akik ma ezen a területen élünk, öntudato-

san és tiszta lelkiismerettel jelentjük ki, hogy 1939. március 14-től napjainkig sem gondolatban, sem tettben nem vétettünk a demokrácia és a humanizmus ellen... A szlovákiai magyarok nem tagadják, hogy a trianoni békeszerződés békés revíziója révén kívánták sorsuk jobbrafordulását. Ezt az óhajukat azonban mindig békés úton akarták elérni, s ez a vágy és politikai cél sohasem irányult a cseh és szlovák nép ellen ...

Üldöztetés, meghurcolás

Jellemző Husák erkölcsi színvonalára és politikai módszereire, hogy az 1945. április 20-án audiencián megjelenő Esterházytól átvette ugyan a memorandumot, őt magát azonban letartóztatta, s átadta a biztonsági szerveknek. 1945. július 29-én aztán Esterházyt tíz más magyar kisebbségi politikussal együtt a szovjet KGB Moszkvába hurcolta, ahol valamennyien a hírhedt Ljubljanka börtön lakói lettek.

A szovjet szervek magatartását és eljárását az elhurcolt politikusok „megbüntetésében” jól ismerjük. Esterházy gróft a Ljubljankában különféle kényszerítő eszközök alkalmazásával rávették annak „beismerésére”, hogy Szlovákiában 1944-ben úgynevezett fehér partizánosztagot szervezett a felkelés letörésére. Esterházy e képtelen vádat csak akkor „ismerte be”, amikor azzal fenyegették meg, hogy további makacskodása növére elhurcolását eredményezi. A szovjetek 1946. június 1-jén kimondták a büntetést: tíz év kényszermunka. (Szeretném ezzel kapcsolatban felhívni a figyelmet arra, hogy az illetékes szovjet hatóságok időközben nyilvánosan beismerték: Esterházy János gróf náluk büntetlenül lett koncepció per áldozata.)

Esterházy gróft a háború után távollétében a pozsonyi Szlovák Nemzeti Bíróság is elítélte, háborús bűnösnek nyilvánította, s a legsúlyosabb büntetéssel sújtották.

Az 1947. július 2-án kelt vádirat csupa általános frázist tartalmazott.

Halálos ítélet

A bírósági tárgyalásra 1947. szeptember 16-án került sor. A per körülményei formális szempontból is teljesen szabálytalanok voltak. Az csak természetes, hogy maga a vádlott, a

Szovjetunióba hurcolt Esterházy sem volt jelen saját tárgyalásán.

A Demokrata Párt hivatalos lapja, a Čas tömören ezekkel a szavakkal számolt be a tárgyalásról és az ítéletről: „Kedden a pozsonyi Nemzeti Bíróság előtt zajlott le K. Bedrna tanácselnök elnöklete alatt az ismeretlen helyen, valószínűleg a Szovjetunióban tartózkodó Esterházy János volt szlovák nemzetgyűlési képviselő bűnügyének főtárgyalása. A vádirat bűnéül róttta fel a köztársaság szétverését, valamint a szlovák államban a Magyar Párt elnökeként folytatott nemzetgyűlési képviselői tevékenységét. A hivatalból kirendelt védőügyvéd dr. M. Čikvanová javaslatot terjesztett élő a főtárgyalás elnapolására, arra való tekintettel, hogy a vádlott nincs jelen, és hogy lehetővé váljék a védelmi anyag előkészítése. A bíróság megtárgyalta, majd elutasította a védelem indítványát. A különféle bizonyító anyag felolvasása után in contumaciam meghozta az ítéletet, amelyben a vádlott Esterházy Jánost kötélt általi halálra ítéli, továbbá polgárjogainak elvesztésére és vagyonának elkobozására.”

Nem volt tehát szükség a vádlott személyes jelenlétére, a hivatalból kirendelt ügyvédnek a szakmai hiányosságokra való hivatkozásai sem találtak megértésre, a védelem által kért tanúk megidézését is elutasították. A nevetségesen felületes „bizonyítási eljárás” után a Szlovák Nemzeti Bíróság a „köztársaság és a szlovák nemzet nevében” kimondta a halálos ítéletet.

Figyelemre méltó, de egyben妊娠nansan jellemző adalékként megemlítjük, hogy Igor Daxner, a Szlovák Nemzeti Bíróság elnöke Anton Raslának, ugyanezen bíróság egyik ügyészeinek arra a kérdésre, hogy miért mondtak ki Esterházy felett ennyire szigorú ítéletet, a következő szavakkal válaszolt: „No, de hiszen ő magyar!” („No, ved je predsa Madar!”) A volt ügyész szerint ez a tárgyalás és ítélet a törvény nemzeti vonatkozású alkalmazásának mintapéldánya volt („ukázkou nacionálnej aplikácie”).

Amíg a magyarsághoz tartozás pusztá ténye terhelő körülménynek, addig a bevallott, nyíltan hirdetett magyarellenesség mintegy enyhítő körülménynek számított a Szlovák Nemzeti Bíróság joggyakorlatában. Ezt használta ki például Šaňo Mach, a Szlovák Köztársaság volt hírhedt belügyminisztere is, aki a bíróság előtt 1946. december 20-án tett vallomásaiban részben azzal indokolta a szlovákiai zsidók elleni kíméletlen fel-

Batthyány József rezidenciája és a kórháztemplom

lépését, hogy azokat ő 90%-ukban magyaroknak tartotta. Mach védekezése valóban eredményesnek bizonyult, mivel ezáltal elkerülte a halálos ítéletet.

Esterházy János gróf számára azonban a bíróság nem talált enyhítő körülményt. Magyar mivolta és arisztokrata származása csak súlyosbító körülménynek számított. A könnyed felelősséggel kimondott halálos ítélet mély döbbenetet váltott ki a humánusan gondolkodó emberek többségében, tekintet nélkül nemzeti vagy vallási hovatartozásukra. Az is igaz, hogy a félelem légkörében csak kevesen mertek őszintén véleményt nyilvánítani ebben az ügyben.

Fábry Zoltán az ítélet kimondásának másnapján, 1947. szeptember 17-én a következő szavakkal ítélte el ezt a becstelenséget Szalatnai Rezsőhöz írt levelében: „... mi Esterházy személyén át újra elmarasztaltattunk a leg-hazugabb fasizmus vádjában” – hozta felszínre az összefüggéseket Fábry a szlovákiai magyarság fölött kimondott kollektív bűnösség vádja és Esterházy halálos ítélete között. „Számunkra nincs és nem lehet grácia: mi ab ovo bűnösök vagyunk. Mi vagyunk a bűnbak, mely a nagyobb szlovák bűnököt hatálytalaníthatja. Esterházyt el kellett ítélni, mert a szlovenszkói magyarságot ki kell semmizni: bűnösséggel avatni, hogy az elkövetett és elkövetendő igazságtalanságok igazolást kapjanak.”

Esterházy János grófot pártoló hang az akkori Csehszlovákiában nyilvánosan nem hangzhatott el. Magyarországon sem volt alkalmas a politikai légkör egy gróf megvédésére,

annál is inkább, mivel az elítélt Esterházy már amúgy is több mint két esztendeje a szovjet büntetőtáborok „vendégszeretétét” élvezte. Családja tagjai maguk is üldözöttek voltak, a csehszlovákiai magyarság pedig jogfosztottan ült a vádlottak padján.

Epilógus

A szovjet hatóságok 1949. április 2-án kiadták őt a csehszlovák szerveknek. Itthon a jogerősen kimondott halálos ítéletet köztársasági elnöki kegyellemmel életfogytiglani börtönbüntetésre változtatták. A sokat szenvedett, beteg Esterházy gróf 1957. március 8-án halt meg a morvaországi mirovi börtönben. Elt ötvenhat évet. Holttestét elhamvasztották. Földi maradványait tartalmazó urnáját a csehszlovák, majd a szlovák hatóságok mind a mai napig nem adták ki családjának, annak ellenére, hogy az erre vonatkozó kérelmet megkapták.

Végezetül hadd tegyem hozzá: az antifasiszta, a zsidókat mentő, a mélységesen keresztény és humanista gondolkodású, a magyar—szlovák testvériséget hirdető és azt gyakorlatban is szolgáló, a büntelenül elítélt, büntetését keresztény alázattal és türelemmel elviselő Esterházy János gróf a szlovák igazságszolgáltatás szerint még mindig a háborús bűnösök listáján szerepel. Vajon ki viseli mind ezért a felelősséget?

Puskás István református lelkész meghurcoltatása

A Tiso-féle Szlovák Köztársaságban két református lelkész, a nyitrai Sedivi László és a zólyomi Puskás István zsidók százait mentette átkeresztelésükkel, valamint azzal, hogy Magyarországra szöktették őket. A titkos embermentést Esterházy János gróf szervezte Pozsonyból.

Sedivi 700–800 szlovákiai izraelita polgárt keresztelt meg Nyitrán és Pozsonyban, de a Puskás által krisztianizáltak száma is meghaladja a kétszázat. A szlovák titkosszolgálat évekig a nyomukban járt, s lecsapott rájuk. Előbb Puskást, a Zólyom, Liptó, Árva és Gömör megyei református szórványok lelkészét, Esterházy pártjának alelnökét, majd az idős Sedivit tartóztatták le, s internálták az illavai várbörtönbe, ahol Fábry Zoltán is raboskodott. Sedivi nem sokkal szabadulása után behalt testi-lelki próbáiba, Puskás azonban 1945 után nagyölvedi, majd nagyodi lelkész és esperes lett, s a lévai kórházban hunyt el 1958. október 17-én, 67 éves korában. Az itt közölt dokumentumokat a szlovák politikai rendőrség, az ÚSB (Ústredňa štátnej bezpečnosti) irattárának Puskás-dossziéjából merítettük.

Koncsol László

Tárgy: Puskás Istvánnak és társainak államellenes tevékenysége Zólyomban.

Bizalmas!

Szám: 644/1940

A zólyomi állami rendőrségi hivatal igazgatójának
A folyó hó 18-án kelt jelentést tudomásul veszem.

Mivel a csendőrség főparancsnokságának tájékoztatása szerint Puskás István alaposan gyanúsítható azzal, hogy magyarországi utasításra titkosan olyan politikai egyesüléseket szervez, amelyek konfliktus

esetén kihasználhatók magyar politikai célokra, szervezzék meg állandó megfigyelését az Ön felügyeletével. Puskás majdnem minden vasárnap Besztercebányán meglátogatja Ernest Engel nagyon gyanús zsidót, állás nélküli magánhivatalnokot, aki a Garami rakpart 3. szám alatt lakik, és ezekre a látogatásaira mindig kis bőröndöt hord magával, amelyet sohasem tesz le. Egy ilyen út alkalmával szükséges lesz a vonatban vagy Besztercebányán személymotoszáznak alávetni és megvizsgálni bőröndjének tartalmát.

A további megfigyelés eredményéről jelentést kérek.

olvashatatlan aláírás

Az Állambiztonsági Központ főnöke

*

Tárgy: zólyomi lakosok panasza kivizsgálandó!

A panaszlevél mellékelve.

A zólyomi állami rendőrségi hivatal előjárójának.

Az alábbiakban kivizsgálás céljából mellékelem Zólyom lakosainak panaszát.

A vizsgálat eredményéről és az esetleges intézkedésekről mielőbb jelentést kérek.

Na Stráž! (Védelemre fel!)

olvashatatlan aláírás

*

Az Állambiztonsági Központ főnöke
Mélyen tisztelt Belügyminisztérium!

A zólyomi lakosok tisztelettel kérik a lehető leghatározottabb beavatkozást Puskás helybeli református lelkész ellen, aki közbotránkozást kelt környezetében és az egész városban. A nevezett lelkész magyar, aki 1918 óta mindmáig nem tanult meg szlovákul, és meg sem akart tanulni, a felesége nem tud szlovákul, s az utcán és társaságban provokatívan csak magyarul beszélnek.

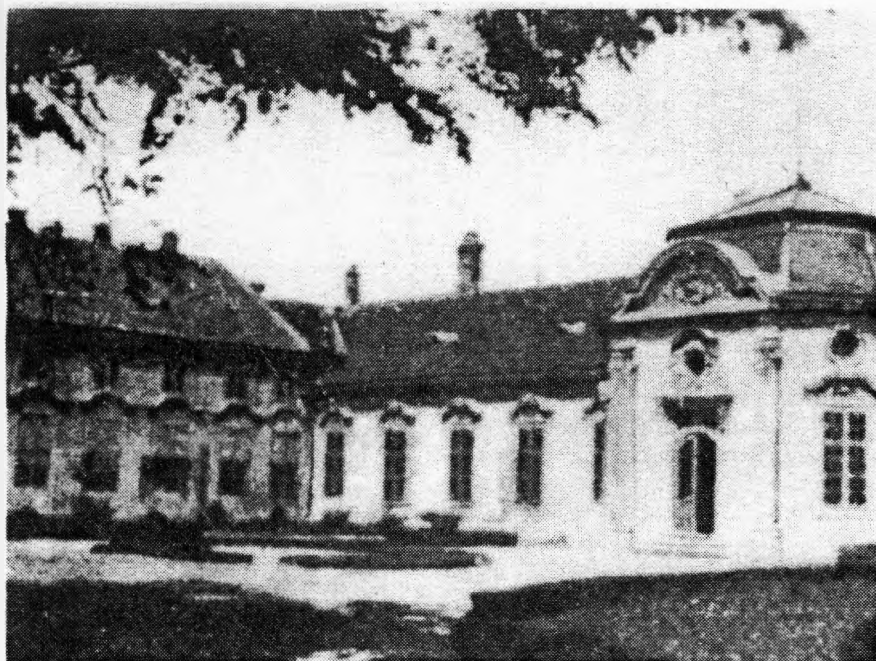
A volt Csehszlovák Köztársaság idején állandó felügyelet alatt állt, megrögzött magyarságáért többször is eljárás indult ellene, sajnos azonban az illetékes hatóságok gyengesége és tétovázása miatt *semmit sem bizonyítottak rá. Meghagyták szégyenfoltnak és kelesnek a szlovákok testén, hogy tovább garázdálkodjon és aláássa önálló államunkat.* Legkedveltebb kijelentése, amelyet feleségével együtt állandóan ismételtget: „Ez majd mind a magyar fennhatóság alá kerül.”

Mivel Puskás református lelkésznek nincs semmi dolga, és túl sok ideje marad felforgató tevékenységre, gócpontja és szervezője a magyar köröknek (Ruttkán, Besztercebányán és másutt) mindenütt, ahová istentiszteleteket jár tartani.

A rendőrség könnyen megállapíthatja, hogy ezeket az embereket áthatja a magyar szellem és a velünk való szembenállás, s hogy ott-hon és az utcán provokatívan magyarkodnak.

Ezenkívül Puskás István református lelkész és felesége erkölcsileg annyira romlott és alacsony színvonalon áll, hogy perverz garázdaságaik mindenkit utálattal töltenek el.

E disznóságok összes részleteit le sem lehet írni, sőt még a pornográfia is elszégyellné magát ezek előtt. Ezért kérjük a tisztelt minisztériumot, hogy rendelje el a rendőrségnek legközelebbi környezetük és főleg az általuk alkalmazott szol-

Ormosdy elpusztult kastélyának részlete

gálók kivizsgálását. (Egy motovái szolgálójuk havi bért kap a lelkész-től csak azért, hogy hallgasson.) Aztán még létezik a gyengeelméjű Zumka, egy árva lány, akinek pirulákat adott magzatelhajtási célokra a pincében folytatott szerelmi kapcsolatot követően. Hát ilyen példák-kal szemléltethető a zólyomi református lelkész lelkipásztori tevékenysége.

Zólyomban azonban csak mintegy 14-18 református él, ezért fölöslégesen fizetjük ezt a bestiát, aki csak visszaél hivatalával, és kizsákmányolja az államot.

Arra kérjük a tisztelt minisztériumot, hogy mielőbb oszlassa fel ezt a bünbarlangot, és szabja ki a megérdemelt büntetést. Türelmünk már fogytán van, és reménykedünk abban, hogy az ide helyezett állami rendőrség megtisztít bennünket ezektől az élősködőktől, mert ha tanácstalan marad, akkor idegeink felmondják a szolgálatot, és magunk termetünk rendet. A tisztelt minisztérium bizonyára súlyt helyez arra, hogy néhány nemzethű szlovák igazságos felháborodásában elkövetett meg nem engedett közbelépése miatt el ne veszítse kenyerét, ne szenvedjen kárt családjuk, hanem bizonyára megszabadít bennünket ezektől az élősködőktől, hogy ne botránkoztathassák meg ifjúságunkat.

Na stráž!
Zólyomi szlovákok

*

Szám: 473/1942 prez.
1942. márc. 23.

Tárgy: A zsidók tömeges átlépése a keresztény egyházakba

Sürgős! Bizalmas!

A Pozsonyi Állambiztonsági Központnak

A Besztercebányai Megyei Hivatal által az itteni hivatalhoz az érintett ügyben 1942. március 22-én eljuttatott fonogram alapján jelentem, hogy a zólyomi ág. hitv. evangélikus lelkész hivatalban 24 zsidó vette fel az evangélikus vallást. Közülük 21 személyt 1942. március 12-én, hármat pedig március 20-án kereszteltek át.

A keresztelést Samuel Ličko evangélikus esperes a zólyomi ág. hitv. evangélikus templomban hajtott végre, és az érintett zsidók a Zólyomi Járási Hivatal végzésével igazolták, hogy kilépnek a zsidó vallásból.

Református hitre Zólyomban csak három zsidót kereszteltek át, és pedig 1942. március 19-én. A keresztelést Puskás I. itteni magyar ref. lelkész hajtotta végre.

Rajtuk kívül 1942. március 12-én Zólyomban megkeresztelt hat

zsidót, akik Zsolnáról érkeztek ide, és akik egyébként állandó jelleggel Zsolnán laknak.

Puskás István református lelkész saját bevallása szerint az idén márciusban összesen mintegy 150 zsidót keresztelt meg. A kereszteléseket többnyire zsolnai magánlakásokban végezte.

Római katolikusnak 1942-ben eddig egyetlen zsidót se kereszteltek meg.

Na stráž!

Az Állami Rendőrségi Hivatal előljárója

*

Alexander Mach
mélyen tisztelt Belügyminiszter Úrnak,
Bratislava

Mélyen tisztelt Miniszter Úr!

Férjem Puskás István már három hónapja van vizsgálati fogságban az illavai táborban. Nem szándékom megítélni, bűnös-e vagy ártatlan, ezzel a kérvényemmel csak ki akarom szabadítani férjemet eddigi helyzetéből, amely veszélyezteti életét. Tisztelettel kérem a Miniszter Urat, hogy az általam itt feltüntetett körülményeket méltóztasson elégségeseknek elismerni férjem szabadlára helyezéséhez.

Internált férjem epekövekkel szenved, emiatt tavaly kórházban is volt, ezért diétás étkezésre van utalva, és házi ápolásra szorul, ha csak nem törekszenek arra, hogy megrövidítsék életét. Jövedelem nélkül maradtam, ami az én megélhetésemet is veszélyezteti, a hívők pedig elvesztették lelkészüket.

Arra kérem a Miniszter Urat, hogy az ennyire rossz egészségi állapotában elszenvedett háromhavi internálását méltóztasson elégséges bűnhődésnek elismerni, amelynek következtében férjem bizonyára változtatni tud a szlovák állammal és a szlovák nemzettel szembeni viselkedésén. Ugyanígy meg tudja majd becsülni Mach miniszter úr kegyelmét.

Zólyom, 1942. június 9.

Na stráž!

Puskás Etelka

Bisztray Gyula: ÍRÓK AZ ÚNIOÉRT (2)

Az 1832–36-i pozsonyi országgyűlésen senki annyit nem tett az unió érdekében, mint Kölcsey Ferenc, Szatmár követe. Országgyűlési naplójában, ebben a közönségünk által ma sem ismert, tankönyveinkben sohasem idézett nemzeti breviáriumban, meghatóan szól, de országgyűlési beszédeiben és történeti tanulmányaiban is többször kifejezi forró személyes érdekeltségét. „Én fél erdélyi vagyok, s valahányszor e földről gondolkozom, poétai hév ömlik el keblemen, – írja naplójába a kerületi ülésen mondott beszédeivel kapcsolatosan, 1833 január 8-án. – Eszembe jut a hős, ki mindenét elvesztette a népért, mely őt csábító szavakra elhagyá; eszembe jut a barna szép hölgyecske, ki engem ott szerelme zálogául mutatott be férjének – az én anyám! Oh, ha ti csak egy szikrát, csak egyetlen egyet kapnátok a lángból, mely keblemben ég! Akkor mienk lenne Erdély, a szép haza; váltatatlan örök kapcsolattal a miénk. Mít nem adnék érte, csak egyszer vethetném le magamat a földre, hol születtem, s rebeghetném: visszanyertelek”. Március 4-én ismét felszólal szerelme, Erdély s a nyelv ügyében: „Ami engem magamat illet, nekem azon szerencse jutott osztályrészül, hogy magyarországi apának s erdélyi anyának gyermeke születtem. Én születésemnél fogva bírom a testvérhazák iránti szerelmet, én szívem alatt egybeforrva hordom képeiket; s kínos látnom, hogy ellenséges körülmények miatt egymástól elszakasztva tartatnak. Hitem és vallásom Tek. KK. és RR. ez: mint csak egy Istent ismerek az égben: úgy csak egy Magyar hazát óhajtok a földön. Kettőben nincs üdvösség!” Naplójában így emlékezik meg beszéde hatásáról: „Bár a kebel érzeményét hangba méltán önteni nem tudtam: az ügy szentsége lelkesített mindenkit. Kivétel nélkül erősen maradánk kíváncsiak mellett...” Élete utolsó esztendejéből egy verstördéke is fenn-

maradt, melyben a drága föld s a legszeretettebb lény, halott édesanyja emléke sejtelmesen egybefonódik:

Szép Erdély barna fűrtű
Leánya, hú anyám,
Tekints az égi lakból
Még egyszer vissza rám.

Im elhagyott hazádon
Pusztulat átka leng;
Erdély ledült, s fölötte
Fiad keserve zeng.

Kölcseyt a vérségi kapcsolatokon kívül baráti érzései is Erdélyhez csatolják mindhaláláig. Amikor Wesselényit, Erdélyből kiűzve, Szatmár-megyei szerepléséért is pörbe fogják, Kölcsey vállalja védelmét. s egész kötetet kitevő okfejtéssel, hatalmas védőbeszéddel igyekszik menteni azt, aki fölött már eleve kimondták az ítéletet.

Wesselényi és Kölcsey: ők ketten a Részekből legszenvedélyesebb képviselői a szívükhöz egyaránt közelálló két haza uniójának. Amit Kölcsey érzelmes lírával és szónoklattal fejez ki, azt Wesselényi szenvedélyes retorikával harsogja a gyűléstermek hallgatóinak és az olvasóközönségnek lelkiismeretébe. Egyformán intézi szavait Erdélyhez és Magyarországhoz, mert még 1843-ban is úgy találja, hogy „Magyarhonban is – fájdalom! – számosan vannak, kik előtt Erdély épen oly terra incognita, mint a külföld előtt egész honunk...”

Erdély és Magyarhon

Wesselényi nemcsak Kölcseyt nyerte meg az uniónak, hanem Kossuthot és Deák Ferencet is a magyarországiak közül. Különösen Kossuth volt hatalmas segítőtárs. Alig indult meg a Pesti Hírlap, Kossuth azonnal az unió szolgálatába állította. Ennek hasábjain jelent meg 1841-ben „Erdély és Unió, egység a magyarnak” című vezércikke, amellyel minden kétséget eloszlat az unió jelentőségét

illetőleg: „Félre a mától holnapig s a tűzhelyünkől szomszédunk tűzhelyéig számítható rövid politikával. Ily kérdéseknél magasult nézőpontra van szükség... Fűzzön össze bennünket Erdellyel a politikai egység kapcsolata, miként nemzeti rokonság egybefűz: és bátran nézhetünk az időnek elibe, melyben még tán egyszer hivatva leszünk védfalat képezni Európának; ellenben maradjon továbbra is eldarabolva nemzeti erőnk, és – de legyen távol minden baljóslat, csak emlékezzék Erdély, mikép mi magyarhoniak milliók vagyunk, és milliókban sok erő rejlik, de őt csak körén kívüli ótalom mentheti meg... És e szempont az, melyből nézetünk szerint e nagy kérdést tekintenünk kell... Egység a magyarnak! E szavakban rejlik a jövődöntő kulcsa.”

Két testvérország

A negyvenes évek vezető politikusai között egy sincs, ki szőnyegre ne vitte volna az erdélyi kérdést. Eötvös József cikkeiben, tanulmányaiban, beszédeiben refrénszerűleg ismétli a lélekserinti egységről és a különválasztás mesterséges fikciójáról vallott meggyőződését. Legszebb nyilatkozatát szónoki remekművében, a Kőrösi Csoma Sándor fölött 1843-ban tartott akadémiai emlékbeszédében olvassuk: „Kőrösinek hazája Erdély. – Ha az országok politikai felosztását, ha földleírásai kézikönyveinket tekintjük, ő nem honfitársunk; s fájdalommal töltene lelkiunket a gondolat, hogy nagy embereink sorából e nevet, mely ily tiszta fényben tündökölt, ki kellene törölnünk: ha nem éppen Kőrösi emléke volna legszebb bizonyítványunk arra, hogy azon határokat, melyeket Erdély s Magyarország közt a történetek fejlődése vont, szívünk nem ismeri; s hogy míg iskoláinkban két testvérországról tanulunk, honszeretetünk csak egy magyar hazát ismer. Kőrösi hazája Erdély vala; de midőn a gyermekszív

elődei emlékénel először feldobogott, midőn az ifjú az ősök ismeretlen honát keresve útnak indult: nem a mi elődeink nyomdokát kereste-e akkor ő? Mi vala az, mi lelkét föltartá annyi sanyarúságok között? Nem azon remény volt-e ez, hogy majdan fel fogja találni azt a népet, melyben vérét, a mi vérünket ismerheti el, melynek fiait kebléhez szorítva, másfél ezrednyi elválás után magyar magyarral ismét ölelkeznek? – S Kőrösi nem volna a mienk; hazája nem volna a mi hazánk? Azon népek, melyeket egy ezred története összeláncolt, melyeknek dicsősége és szenvedései közösek, melyeket a multban emlékeik, a jelenben szeretetök, a jövőben reményeik egybefonnak, örökre el lennének válva? Oh nem! Kőrösi emléke biztos jelünk, hogy ez nem lehet. Azon férfiúnak nevével, ki óriási szeretetében nem Magyarország s Erdély, de népünknek a széles világ bármily részében lakó gyermekeit fogta körül, azon édes meggyőződés tölti lelkünket, hogy ama határvonal, mely Erdélyt honunktól elválasztja, szíveinkben nem létezett soha, s bátran mondhatjuk: Kőrösinek hazája Magyarország azon része, melyet Erdélynek neveznek.” A negyvenes évek e lírai alaptónusával szemben 1860 őszén a reálpolitikus Eötvös gróf Mikó Imréhez írt levelében tesz újabb hitvallást az unió mellett: „Akár hazánk geográfiai helyzetét, akár azon állást tekintjük, melyet nemzetünk más idegen s talán ellenséges nemzetiségek irányában elfoglal, azon meggyőződésre jutunk, hogy a két haza csak egymást kiegészítve állhat fel. Stratégiai szempontból Erdély Magyarországnak vára, melynek birtokától az egésznek szabadsága függ és csak a Királyhágón innen lakó nép azon magyar támaszfal, mely nemzetiségünket Erdélyben biztosítja. Együtt szembeszállhatunk minden veszéllyel, különválva vesztünk bizonyos...”

Egy test

Olvasóközönségünk csak az újdonságon kapkod, s így aligha felesleges ez a sok idézet Kazinczy, Kölcsey, Kossuth és Eötvös uniós nyilatkozataiból. De citálnunk kell a még kevésbé olvasott költőket is, hogy minél világosabban álljon előttünk az uniót sürgető Magyarország képe.

Egyesülésre intő szózat

A korszak idevágó irodalmát áttanulmányozva, úgy látom, Döbrentei Gábor „Retyezát ormán” c. nem éppen remekművű költeménye a legelső unió-vers. Döbrentei erdélyi tartózkodása idején, tehát 1814–20 között írhatta versét, nemcsak saját, hanem fiatal erdélyi mágnás-köre felfogásának is hangot adva. A Retyezátról, Hunyad megye csonka-ormú havasáról széjjeltekinthe, a romantika műltszemléletével a hajdani nagyság emlékét idézi, hogy annál kirívóbb legyen az ellentét. Erdély a szabadság földje; mondja Döbrentei; sok csatát nyert s veszített a szabadságért, amiatt szakadt el Magyarországtól, kell, hogy az vigye vissza „szülőanyja” karjai közé. Egykor ősz Budát s a magyar koronát uralta Havasalföld és Halics, a déli táj az Adriáig s az északi síkság a Balt-mosta szélekig... És most „te leolvadt két hon is külön légy? Szép fiú, Erdély! térj anyádhoz, Ős Magyarország, alkudj meg fiaddal. Onnani a szabad Tét bennetek, Amikor egy test s kar valátok, Legyetek ismét nagy s dicsó királyság.” Majd így végzi terjengős poémáját: „Én Magyarország s Erdély kis fia, E havason, itt fenn jövendőlk... jósolok: Vésztelen éltet a két egyesültnek, Elmecsevészt (vagyis elsatnyulást) a foldott bogokra!”

Kévéssel utóbb (1822) egy másik gyöngye verselő, a Hunyad megyei Ponori Thewrewk József „Magyarország és Erdély” című epigrammájában csörgedezik tova az unió-költészet vékony erecskéje:

Áldott nagy Testvérek! ezer szív
s lélek óhajtja,
Forrjatok össze örök lángszere-
tetnek ölén,
S mint Kásztor, Pollux a csillag-
egen, szakadatlan
Éljetek úgy eme szép föld gyö-
nyörű mezein.
Így örökös fénynek koszorúi
mosolygani fognak
Érdemmel díszes homlokotok
tetején.

Erdélyi János „Erdély földén” c. verse a negyvenes évek elejének közhangulatát tükrözi. A vers méltóság-
teljes strófákban hömpölyög, de a zárt formák között forrón lüktet a költő hazafiúi fájdalma. „Hová jegyezzem én fel sorsodat, Kinek kiált-
sam, mily szép és szegény vagy?” –

kérdi, látva a nép köznyomorát, s ami ennél is lehangolóbb: a közérdek és egységes polgári lélek hiányát, pedig „szellem az, mi teszi a hazát”. Lelke már rég sóvárgott Erdély bércei közé; amerre jár, „mind otthonos föld, mind magyar határok” üdvözlik, otthon van, így a honvágy fájdalmait sem érzi, itt, „e második hazában”. Örülni mégsem tud. „Miért örüljek, hogy van két hazám? Csak fájdalomból jut két rész reám.” Önként következik, hogy verse az egyesülésre intő szózzal zárul: „Van egy napod még, hogy lehess dicsó, nagy, Van rokonod; van testvérmemzedet”.

Az ördög sűgása?

Petőfi négy év múlva, 1846-ban hasonló érzésekkel jár, de keményebb szavakra fakad „Erdélyben”: „Egy nemzet és két ország hallja meg, Mi bennem eddig titkon forra csak. Az forra bennem, az fájt énnekem, Hogy egy nemzetnek két országa van, hogy E két-országos nemzet a magyar!” Csak ördög sűghatta, hogy kettészakadjunk: „Tartottunk volna össze! a világ most Tudná hírünket... Tartottunk volna össze! nem törölnénk Szemünkből annyi fájdalmas könyűt... A porszemet, mely csak magában áll, Elfűja egy kis szellő, egy lehellet; De hogyha összeolvad, összesen, ha A porszemekből szikla alakul: A fergeteg sem ingathatja meg... Iparkodjunk. A század viselő, Születni fognak nagyszerű napok, Élethalálnak vészes napjai. Fogjunk kezét, hogy rettegnünk ne kelljen Az eljövendő óriásokat. Tartsuk meg a szép, a szent kézfogást, Tartsuk meg azt, oh édes nemzetem!”

Erdélyi és Petőfi Kossuthnak Wesselényitől átvett unió melletti érvelését önti költői szavakba. A többi, enyhébb íhletű poéta már nagyrészt tőlük kölcsönzi, másodkézből, ugyanezen gondolatokat. A divatos témával együtt kisajátítanak egy-két tetszetős metaforát is, amelyet aztán nyűnek a végletekig. Magyarország és Erdély vérségi kapcsolatát a legkülönbözőbb változatokban állítják elélnk. Döbrentei – mint láttuk – anya és fiúi viszonyt, Erdélyi János testvéri kapcsokat állapított meg; Petőfi még szorosabb egységet vall: egyazon test kettészakadt részének nevezi a két országot.

(Folytatjuk)

CSIKI LÁSZLÓ VERSEI

Az árdéli fanyűvők

Azoknak ott fenn a felhős erdők nincsen kakaójuk –
hó-rukk, hó-rukk, hó-rukk!
Azok ott fenn bádogbögréből rumot reggeliznek,
kedves lelkem, Lisbeth.

Azok ott fenn eszerint talán capinás fadöntők.
Maga sose rönkölt?
Azok ott fenn nem is zuhanyoznak reggel, kedvesem,
de lehet, este sem.

A szép patak esővíz csak, a kinn mosdó favágók
csizmáján aláfolyt.
Lészára vetett, ködben átvizült gatyák hírelük,
hány még a lélek itt.

Szóval ezek olyan válogatatlan hegyi népek,
vékony népi réteg,
retardált az aktuál-szociális pozíciójuk,
tehát hó-rukk, hó-rukk! –

vigyen nekik bátran emigránsoktól összespórolt
holland kakaóport,
német narancsot, dán angolszalonnát, belga banánt
lelki segély gyanánt.

Én lefogadom, hogy másnap a doktornak eladják,
és az árán hagymát,
babkonzervet vesznek, cigarettát, puliszkalisztet,
kedves lelkem, Lisbeth.

Az ózonuk folytán magának ezek a fenyvesek
felette kedvesek,
az ózonluk alatt itt fenn viszont sokkal fontosabb,
tömit a hagymaszag.

Dobkályhán vaslábasban sercegő szalonna zsírja
a tömjén, a mirrha,
pokrócot, deszkafali szex- és szentképet átitat,
mint súlyos áhitat.

S ha a barakk priccsén hever velük vendég kedvesük,
s ha majd a hold besüt,
a fadöntők szagos melegben szeretve motoznak,
Lisbeth, óra hosszat! –

amíg a facérek végre horkolni kezdenek,
s a kedves kedvesebb,
amíg becélozza őket végtelen magasából
és zuhan a mámor.

Reszkette, egymáshoz szorulva várja a férfi, asszony,
hogy rájuk szakadjon,
de mint a kinti almafa, madárral minden ágon,
rájuk dől az álom.

Alvás közben egymás nyílt szájába lehellnek,
leng a hagymafelleg,
bár a könyv s maga szerint, Lisbeth, ez felette rossz itt,
merthogy széndioxid,

és rossz, hogy reggel, mikor a nő a szennyes ingeket
leviszi s integet,
nem mondja búcsúzóul, noha jól tette lelkileg:
isteni volt veled.

A fadöntő sem szól neki, hogy vért pisál a hóra
múlt Karácsony óta,
s hogy legutóbb otthon az ünnepi hurka sem ízlett,
kedves lelkem, Lisbeth.

Bizony ezek itt fenn cefetűl el vannak maradva:
fügétől a hagyma,
délszaki pálmától a gyertyán, nyomor a gyomortól,
bizony, ez komor kor.

Igen, de itt ezek is húsból vannak, lelkem kedvesem,
bár talán tetvesen,
sorsukat végig kitanulták, hogy miért, mivégre,
mint maga s a férje.

Iskolába való gyereket csinálni a völgybe lejárnak,
többnyire vasárnap,
és épp azt teszik ott, amit én magával idefenn,
bár még csak kedd van, kedvesem.

A szélek és a végek

(Kőrösi Csoma Sándor sztupája Tar község határában)

Palócföldön, tibeti szabály szerint,
gyalogszékely szentély áll. Egy méhkas.
Mézelő lények háza, vagy korongolt rengeteg edény.
Fehér és arany kemence, a hamubasült pogácsa oltára,
a domb otthonos polcán álomi forma, önmagával teli.

Van egy ország, amelynek csupán végenincs szélei vannak,
és minden néven, nyelven nevezhető.
A leplek bojtár új alakra talál itt, beleszokik,
homokfalra szavakat ér, közéjük plusz-jeleket, kereszteteket.
Kimié, ki-mié, ki-mié? – szól a madár.

Eljutunk saját emlékművünkhöz végül, elhagyott
testünkbe vissza a képzelet határaitól,
ahová vágy vont vagy kényszer lökött,
befog a lép sugaras aránya, a gyújtópontban
egyetlenként lángra kapunk.

Krómnikkel főtereken önégető buddhista szerzetesek
nyögnek fel olyan a hangot utoljára,
mint mi, ha jajgatunk, vagy kimondjuk: haza.
Azt mondjuk végül: én – túl magas hangon,
Isten a meghallgatója csak, és a madár.

Egyetlen haza széleire bukkatunk bármikor, idegenbe,
szemünk elől veszítve, szívünkben keresve aztán
golyóálló közepét. Remélve csak, vagy tudva már:
nem találja el önmagunk ellen fordított fegyverünk.
Ki hol, ki boldog, ki idegen? – a madár kiált.

Felállva, már könnyen, mintha már bátran és már egyedül
vándorlunk tovább a véletlen végek pereméről
előttünk elcsurgott vérnyomainkon,
morzsákat felcsipegető madarakra taposva,
kusza homályból tündöklésbe, tisztán, haragosan.
Nincs más út a belakott körben, az ég felé csak,
nincs több erőnk, csak a mennybemenetelhez való.

Istenülhetünk már. Ez a dolgunk. Nem feladatunk is.
Kiszakadunk – mintha önmagunkból fakadnánk.
Víz gyűl helyünkön a sziken, vaditatonak.
Életünket éli a maradék, használja szavainkat,
újakat tanul nevünkkel, közneveket.
Úgy hívnak, mint a folyót, a szelet, holdvilágot.
Úgy futunk, úgy ragyogunk, úgy tűnünk.

Meg ne fogj, de megnevezz,
szólíthatsz, de el nem érsz,
mondjuk szállva távozóban, visszanézve, halottan.

A mennybemenetel mindannyiszor ijesztően magányos.
Akár egy mértani vagy nyelvtani művelet. És semmi több.
De nincs ennél több semmi, maga a semmi csak.

Menekültek, avagy A tagadó forma

Igéretet csak, nem földet,
menedéket és nem hazát
keresnek és lábaiknál
hamuval telt az úti zsák,
szemükben a régi látvány,
szülőházuk, mint sószilánk.

Büdösek a félelemtől,
le mosni nincsen szappanuk,
otthoni verítékükkel
haza a Duna habja fut,
a betonból is kioldva
viszi a hírt, a gyors gyanut.

Aki magát ide lopta,
ma lop már az magától itt,
ki hagymázból szabadult meg,
eltántorog a mámorig,
leül egy dús plakát alá,
csöndben, ahogy a nyál folyik.

Nem köszöni meg a munkát,
mint aki nem tud magyarul,
áll a kubikos-gödörben
a magyartanár, mérnök úr,
sebeket olvas tenyerén
a jó pap, noha nem tanul.

Két ország, mint két vagon közt,
a pályatestre esve vár,
átgördül ragja az áru,
szellemteste nem érzi már,
hazányi foltban körötte
megalvad a vér, határ.

A szabadság borzalmait
ezen az ábrán nézni gyűl
meleg kabátban a honos,
s hallgat románul, lengyelül.
Néhányukban egy másik ember
menekül innen legbelül.

LIPCSEY ILDIKÓ: Hrabal halott

1.

Színpadi mindenest
ügynök és utazó
– közép-európai utas –
„Nekivágtam a barátságos világnak”
– imént még eképp hencegett –
(tán a lelke mélyén picinyt sajnálta,
hogy ily véget ért a Monarchia)
szabadfoglalkozású író
tiltott és tiltakozó
disznóölések királya,
álruhás Szent Ferenc, galambokat etető
Chagall festményein söröskorsóval táncoló,
s maga is serényen tartott
táncórákat idősebbeknek és haladóknak.
Serfőzdék utolsó vagánya
az Arany Tigris lovagja
– Hrabal halott.

Templomtornyok ujjai
figyelmeztetően intenek a menny felé:
angyal zuhant alá imént egy ablakból,
Isten hagyta, hogy otthont váltson,
– utolsó emigráció –
s beköltözzön a földbe.

2.

Árván maradt az Éden
Hrabal szerelmes helye,
hol a hódoló természet
világoskék katángokból
fenyő, nyír, s tölgyfalevelekből
kedveskedett lába alá szőnyeget.
Testőrsége, a jázmin, az orgonabokrok,
és a kedves zelnicemeggy izgatottan
suttogta a fülébe: mikor, ki járt ott
mely titkosrendőrség érdeklődött felőle,
majd első kritikásával, a diófával együtt
hallgatták felolvasását.

Cassius leszármazottai, és egyéb rokonok
több nemzedéke lépdél ki a zöld-fehér kapun,
végig a fásor homokján szép sorban
– mintha csak elébe járulnának.
Helyeslően bólogat a keménykalap,
az írógép vágat, mint keze alatt.

A zidenicei piros takaró örökösei,
macskafiak és macskalányok menete
közeli Kerskóból Prága felé.

1997. tavasza

Tervezet a szlovák autonómiáról

Részlet a MOL, K-27., Minisztertanácsi Jegyzőkönyvből, 1920. január 9.

1920 január 9-én terjesztették be a minisztertanács ülésén, Budapesten a szlovák (tót) autonómiára vonatkozó tervezetet.

A magyar állam a szlovák tervezettel egyetértésben Felsőmagyarország számára oly széleskörű önkormányzatot létesít, mely egyrészt korlátlan lehetőséget nyújt a tót nemzet kulturális fejlődésének, másrészt minden, nem közvetlen országos érdekű közügynek intézését mint személyi, mint tárgyi tekintetben az illető országrész lakosságának biztosítja, végül amely gazdasági vonatkozásban is megfelelő tért enged a különleges érdekek érvényesítésének. Ezenfelül gondoskodik a magyar állam arról, hogy az autonómia körébe nem eső ügyeknél is kellőképp figyelembe vétessék Felsőmagyarország különválása és lakosságának túlnyomóan szlovák nemzetisége.

I. Területi elhatárolás

Felsőmagyarországnak szlovákok által lakott része „Szlovenszko” elnevezés alatt önkormányzati jogkerületté alakíttatik.

Szlovenszkohoz az összes túlnyomóan szlovák nyelvű megyék tartoznak. A magyarsággal határos megyék az etnográfiai határ szerint fognak kikerékkertetni. Szlovenszko pontos határait a békekötés után a magyar és a tót nemzet képviselőiből alakuló bizottság fogja kijelölni.

II. Az autonómia tárgyai

Szlovenszko autonómiája következő ügyekre fog kiterjedni:

1. A közoktatás és közművelődés ügye – ideértve a kulturális célú alapítványok és egyesületek ügyeit is – Szlovenszko belügyének tekintetnek és ehhez képest az említett ügyekben Szlovenszko jogszabályokat alkothat s azok végrehajtásáról maga gondoskodik. A közoktatás nyelve Szlovenszko területén szlovák lesz, köteles azonban gondoskodni Szlovenszko arról, hogy a területen esetleg nagyobb tömegekben

élő más nemzetiségű polgárok az általuk lakott vidék közelében Szlovenszko intézeteiben saját anyanyelvükön nyerhessenek kiképzést, kötelesek azonban Szlovenszko hivatalos nyelvét is tanulni. Szlovenszko minden középfokú iskolájában a magyar nyelv kötelező tantárgy lesz és a magyar nyelv s irodalom, valamint a magyar történelem magyar nyelven fog taníttatni. Azok az országos törvények, melyek az elemi oktatás színvonalának biztosítása végett az elemi népiskolák dogmái berendezése és a tanítószemélyzet javadalmazása tekintetében bizonyos minimumot állapítanak meg, továbbá azok az országos törvények, amelyek az elemi népiskolákra az oktatási minimumot előírják, Szlovenszko területére is kiterjednek, az oktatási minimumra vonatkozó rendelkezések azonban nem érintik Szlovenszko népiskoláinak szlovák nemzeti jellegét. Szlovenszko középfokú tanintézeteire nézve a kiállított iskolai bizonyítványoknak képesítő ereje az ország egyéb részeiben attól tehető függővé, hogy Szlovenszko középfokú tanintézetei megfelelnek a minimális tananyag tekintetében az ország egyéb részein működő hasonló fokú tanintézetekre nézve előírt követelményeknek.

2. Ugycancsak belügye lesz Szlovenszkonak a vallásügy.

Az esztergomi főegyházmegye Szlovenszko területi elhatárolásának megfelelően magyar esztergomi és szlovák nagyszombati egyházmegyére osztatik szét. Az ilykép alakuló hat Szlovenszko területére eső püspökség (nyitrai, besztercebányai, szepesi, rozsnyói, kassai és nagyszombati) élén egy érsek áll.

Az esztergomi főkapitánlyal fokozatosan és arányosan tagoltatik szét Esztergom és Nagyszombat közt.

Föltéve, hogy az apostoli szentszék beleegyezése megnyerhető lesz, a szlovenszkói püspöki székek betöltésénél Magyarország apostoli királyát megillető főkegyuri jog olyképp fog gyakoroltatni, hogy a püspökségre alkal-

mas egyének listájából, melyet a püspöki kar nyújt be minden évben a római Curiához, az esztergomi hercegprímás meghallgatása után az apostoli Felség a tót miniszter ellenjegyzésével egy jelöltet fog kinevezni. (Azok a püspökök, kik a tót nyelvet szóban és írásban, miként azt a kánonjog előírja, tökéletesen nem bírják, a szlovenszkói egyházmegyék élén nem maradhatnak.)

3. Belügye továbbá Szlovenszkonak a népjóléti ügy, amennyiben Szlovenszko az autonóm költségvetés keretein belül népjóléti intézményeket létesít és tart fenn.

4. Az általános közigazgatást Szlovenszko saját területén, autonóm hatáskörben látja el. Az önkormányzati alapon szervezett általános igazgatási szervek, nevezetesen a községek (városok) és vármegyék felettes hatóságaként Szlovenszkonak önkormányzati alapon szervezett kormányzósága jár el, az illetékes szakminisztériumok pedig csupán mint legfelsőbb irányító és ellenőrző szervek szerepelnek, amelyekhez az ügyek Szlovenszko területéről intézkedés végett csupán kivételesen, nevezetesen a törvényalkalmazás egységességének szempontja, az ügy országos fontossága vagy egyébként való nagy jelentősége által indokolt és minden egyes igazgatási ágra nézve szabatosan körülírandó esetekben kerülnek fel.

Az általános közigazgatás nyelve Szlovenszko területén a szlovák, azok a jogok azonban, amelyek a nemzeti kisebbségek javára a helyi (községi, városi), esetleg a járási hatóságok nyelvének megállapítása, valamint általában a nyelvhasználat tekintetében az ország egyéb részében biztosítani fognak, Szlovenszko területén is érvényesülni fognak. A járások és megyék elhatárolása a lakosság nemzeti megoszlásának alapulvétele mellett Szlovenszko területére revízió alá fog vétetni.

5. Szlovenszko autonóm hatáskörében állapítja meg az igazságszolgáltatás nyelvét, a nemzeti kisebbségek jogai azonban itt is figyelembe fognak vétetni. Szlovenszko területén működő igazságügyi hatóságok személyzete lehetőleg Szlovenszko területén illetékes s a szlovák nyelvet bíró egyének közül fog kineveztetni. A kinevezéshez

a szlovák miniszter hozzájárulása is szükséges.

Az igazságügyi szervezet oly módon fog átalakíttatni, hogy Szlovenszko területe egy, esetleg két külön ítélőtáblát alkosson. A legfelsőbb bíróságoknál a Szlovenszko területén működő bírók számára megfelelő számban fognak bírói állások biztosíttatni.

6. Szlovenszko belügyeinek az autonóm szervezetének költségeit autonóm hatáskörben állapítja meg.

A Szlovenszko területén lévő azok az állami javak, amelyek Szlovenszko belügyének minősített valamely célt (például közoktatási, kulturális vagy népjóléti célt) szolgálnak, és alapítvány jellegével bírnak, Szlovenszko tulajdonába mennek át. Ugyanez áll általában az említett célokat szolgáló állami intézetekre, kivéve a selmecbányai erdészeti és bányászati főiskolát, valamint esetleg még némely más ily országos jellegű intézetet. Ezekben az intézetekben a szlovák nyelv is megfelelő módon érvényesül.

Szlovenszko belügyi és autonóm igazgatási költségeihez az állam oly összegben fog járulni, mely arányban áll azzal az összeggel, amelyet az állam a Szlovenszko által autonóm hatáskörben ellátott közfeladatokra az ország egyéb részeiben fordít. Az állam tehát oly arányban fog hozzájárulni Szlovenszkonak szlovák kulturális célokra fordított kiadásaihoz, amely arányban magyar kulturális célokat állami eszközökkel támogat.

Szlovenszko a vallási, tanulmányi és egyetemi alapoknak ezentúl is részese marad.

Szlovenszko jogában áll a belügyeknek és az autonóm igazgatás költségeinek fedezésére, ha a célokra az állami hozzájárulás keretein túlmenőleg kíván kiadásokat tenni, autonóm jogszabállyal közterheket (például pótdótot) kiróni, amelyeknek mértékére és nemére nézve az országos kormány hozzájárulására lesz szükség.

7. Végül Szlovenszko autonóm hatáskörébe tartozik minden oly ügy, amelyet országos törvény a felsoroltakon kívül autonóm hatáskörbe utal.

III. Az autonóm szervek

Szlovenszko jogalkotó szerve, a szlovák autonóm nemzetgyűlés, oly módon fog választatni, hogy abban a nemzeti kisebbségek képviselői biztosítsák. Az alkotott jogszabályok ellen azonban az országos kormány csak azon az alapon tehet kifogást, ha azok valamely országos törvénybe ütköznek. Ily esetben az autonóm jogszabály érvénye

bírói döntés tárgya lesz. Szlovenszko jogalkotó testülete az autonómia körén kívül eső közügyekkel is foglalkozik és ily ügyekben az országos kormányhoz és törvényhozáshoz előterjesztést tehet.

Szlovenszko belügyeiben a legfelsőbb végrehajtó és igazgatási szerv Szlovenszko kormányzósága, amely ezúttal Szlovenszko területén az általános közigazgatásnak is szerve. A kormányzóság élén a kormányzó áll, akit korlátozott időtartamra Szlovenszko jogalkotó testülete választ. A kormányzóság egészében mint önkormányzati szerve alakul.

Miként az alábbiak szerint Szlovenszko autonómiájának és a szlovák nemzeti jogoknak biztosítására az országos szlovák miniszter fog kinevezetni, ennek megfelelően Szlovenszko kormányzósága mellé az állami főtisztviselők kinevezésére hivatott szerv egy állami közeget fog kinevezni, akinek feladata lesz az autonómia kereteinek betartását ellenőrizni, továbbá az önkormányzat és az állami igazgatás együttműködését előmozdítani. Ezen állami közegnek, amellyel szemben az önkormányzati szervek nem lesznek alárendeltségi viszonyban, Szlovenszko területére közvetlen intézkedési joga nem lesz.

A kormányzóság hivatalos és belső ügyviteli nyelve a szlovák lesz.

IV. Szlovenszko különállása nem autonóm ügyekben.

1. Az országos törvényhozás tagjainak választására vonatkozó jogszabályok oly módon fognak megállapíttatni, hogy Szlovenszko népességének és területének megfelelő képviseletet nyerjen az országos törvényhozásban.

2. A Szlovenszko területéről sorozott szlovák nemzetiségű katonai legénység külön szlovák ezredekben foglaltatik, amely ezredekben az ezred nyelv a szlovák lesz s a szlovák nemzeti színek használata meg lesz engedve.

3. A karhatalom (csendőrség, rendőrség) országos szervezésénél gondoskodás fog történni Szlovenszko területére külön szlovák osztagok alakításáról.

4. A vasút-, továbbá a posta- és távírdaigazgatás keretében Szlovenszko területére külön középfokú hatóságok (igazgatóságok) fognak felállítani, azonban a központ hatásköre alá helyezve.

5. Az itt külön nem említett állami szakigazgatási ágakon belül is az egyes hatóságok területi beosztása általában

úgy fog megállapíttatni, hogy Szlovenszko területére külön ily hatóságok szerveztetnek.

6. A Szlovenszko területén működő állami hatóságok személyzete, úgyszintén az ottani vasúti és postai személyzet az e területeken lakó nemzetekből lehetőleg arányosan fog vétetni.

V. Garanciális rendelkezések.

Szlovenszko területi autonómiájának, továbbá a nemzeti kisebbségek és az állampolgárok részére biztosított nemzeti jogoknak védelmére a következők fognak szolgálni:

1. Az országos kormánynak tagja lesz egy szlovák miniszter. A szlovák miniszter feladata Szlovenszko területi autonómiájának és ezenkívül a Szlovenszko határain túl levő szlovák nemzeti kisebbségek és a szlovák nemzetiségű állampolgárok részére biztosított nemzeti jogoknak védelme. Ennek folytán a szlovák miniszter Szlovenszko autonómiájának és a szlovák nemzeti jogokat érintő törvényes rendelkezéseknek végrehajtását ellenőrizni s az ő hozzájárulása érvényességi kellék lesz minden oly kormányzati intézkedésnél, amely Szlovenszko autonómiáját vagy valamely szlovák nemzeti jogot közvetlenül érint. Egyebek közt a szlovák miniszter hozzájárulásához lesz kötve a szlovák nemzet által lakott területeken működő állami tisztviselők kinevezése, továbbá ily területekre nézve a legfőbb kegyúri jog gyakorlása.

2. A Szlovenszko részére biztosított területi autonómia, valamint a nemzeti jogok bírói védelem alá helyeztetnek. A bírói védelmét a legfőbb bíróságokkal egyenlő rangú bíróság fogja ellátni, amelynek összeállításánál a nemzeti szempontból való pártatlanság a legmesszemenőbb módon biztosíttatni fognak. A panaszjog a bíróság előtt a közvetlenül sértett félén kívül az autonómia védelmében meg fogja illetni úgy a szlovák minisztert, mint a Szlovenszko kormányzóságát, a nemzeti jogok védelmében pedig a közvetlenül sértett félén kívül a szlovák minisztert is.

Panasz tárgya lehet bármelyik állami vagy autonóm szervnek jogszabályellenes aktsa. A bíróság a jogsértő aktsát hatályon kívül helyezheti és a szenvedett sérelem helyreállítása iránt az eset körülményeihez képest intézkedik.

3. A Szlovenszko területi autonómiáját és a nemzeti jogokat szabályozó törvények alaptörvény jellegével ruháztatnak fel..."

Európa (közepének) elrablása

A TRIANONI BÉKESZERZŐDÉS (PÁRIZS, 1920. JÚNIUS 4.)

Az itt olvasható békeszerződés – aláírásának 80. évfordulója okán is – megrázó dokumentumként tanulmányozandó. Ennél igazságtalanbb diktátumot vélhetően nem ismer a világtörténelem. A figyelmes olvasó a volt Magyar Királyságra rótt temérdek tiltás és kötelezettség leírásán túl talál egy aprócska kitéltelt, amely az elszakított területek kisebbségének – közöttük főképpen a magyarságnak – nyújthatott volna fogódzót ha „a népesség többségétől eltérő fajú, nyelvű és vallású lakók szabadságát” a szerződés előírásai szerint biztosítják.

Az Északamerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom, Franciaország, Olaszország és Japán, amely Hatalmakat a jelen Szerződés Szövetséges és Társult Főhatalmakat nevez, Belgium, Kína, Kuba, Görögország, Nikaragua, Panama, Lengyelország, Portugália, Románia, a Szerb-Horvát-Szlovén Állam, Sziám és Cseh-Szlovákország, amelyek a fentebb megnevezett Főhatalmakkal együtt a Szövetséges és Társult Hatalmakat alkotják, egyrészről; és Magyarország másrészről; tekintettel arra, hogy Békeszerződés köthetése céljából Ausztria-Magyarország volt császári és királyi Kormányának kérelmére a Szövetséges és Társult Főhatalmak 1918. évi november hó 3-án Ausztria-Magyarországnak fegyverszünetet engedélyeztek és ezt Magyarországra vonatkozólag az 1918. évi november hó 13-án kötött katonai egyezményvel kiegészítették, tekintettel arra, hogy a Szövetséges és Társult Hatalmak szintén óhajtják, hogy szilárd, igazságos és tartós béke lépjen annak a háborúnak helyébe, amely háborúba, közvetlenül vagy közvetve, Ausztria-Magyarország ellen, többen közülük egymásután sodródtak bele, s amely háború Ausztria-Magyarország volt császári és királyi Kormányának 1914. évi július hó 28-án Szerbiához intézett hadüzenetével és az Ausz-

ria-Magyarországgal Szövetséges Németországnak ellenségeskedésével kezdődött, tekintettel arra, hogy a volt Osztrák-Magyar Monarchia ma már nem áll fenn és helyébe Magyarországon nemzeti Kormány lépett; evégből a Magas Szerződő Felek meghatalmazottjaikká kijelölték, még pedig: (következik a Szövetséges és Társult Főhatalmak meghatalmazottainak megnevezése), Magyarország: Benárd Ágost munkaügyi és népjóléti miniszter urat; tordai Drasche-Lázár Alfréd rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter urat; akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következő rendelkezésekben állapodtak meg: A jelen Szerződés életbelépésével a hadiállapot megszűnik. Ettől az időtől kezdve s a jelen Szerződés rendelkezéseinek fenntartásával, a Szövetséges és Társult Hatalmak Magyarországgal hivatalos érintkezésbe lépnek...

Szerb-Horvát-Szlovén Állam

41. cikk. Magyarország, amint azt a Szövetséges és Társult Hatalmak már megtették, elismeri a Szerb-Horvát-Szlovén Állam teljes függetlenségét.

42. cikk. Magyarország a maga részéről lemond a Szerb-Horvát-Szlovén Állam javára a volt Osztrák-Magyar Monarchiának mindazokra a területeire vonatkozó összes jogairól és igényeiről, amely területek Magyarországnak a II. rész (Magyarország határai) 27. cikkében megállapított határain kívül esnek és amelyeket a jelen Szerződés, vagy a jelen ügyek rendezését célzó bármely más szerződés a Szerb-Horvát-Szlovén Államhoz tartozóknak ismert el.

43. cikk. A II. rész (Magyarország határai) 27. cikkének 2. pontjában megjelölt határvonalnak a helyszínen való megállapítására, a jelen Szerződés életbelépését követő tizenöt napon belül hétfőtagú bizottságot kell alakítani, amelynek tagjai közül ötöt a Szövetséges és Társult Főhatalmak, egyet a Szerb-Horvát-Szlovén Állam, egyet pedig Magyarország neveznek ki.

44. cikk. A Szerb-Horvát-Szlovén Állam Magyarországgal szemben elismeri és megerősíti azt a kötelezettségét, hogy hozzájárult a Szövetséges és Társult Főhatalmakkal kötött szerződésbe oly rendelkezéseknek felvételéhez, amelyeket ezek a Hatalmak szükségesnek ítélték abból a célból, hogy a Szerb-Horvát-Szlovén Államban a népesség többségétől eltérő fajú, nyelvű és vallású lakók érdekei, valamint a forgalom szabadsága és más Nemzetek kereskedelmének méltányos szabályozása védelmében részesüljenek.

Magyarország azon pénzügyi terheinek aránya és természete, amelyeket a Szerb-Horvát-Szlovén Államnak a szuverenitása alá helyezett területekkel kapcsolatban kell elvállalnia, a jelen Szerződés IX. részének (Pénzügyi rendelkezések) 186. cikke értelmében fog megállapíttatni.

Mindazokat a kérdéseket, amelyeket a jelen Szerződés nem szabályoz és amelyek az említett területek átengedése folytán felmerülhetnek, későbbi egyezmények fogják rendezni.

Románia

45. cikk. Magyarország a maga részéről lemond Románia javára a volt Osztrák-Magyar Monarchiának mindazokra a területeire vonatkozó összes jogairól és igényeiről, amely területek Magyarországnak a II. rész (Magyarország határai) 27. cikkében megállapított határain kívül esnek és amelyeket a jelen Szerződés, vagy a jelen ügyek rendezését célzó bármely más szerződés Romániához tartozóknak ismert el.

46. cikk. A II. rész (Magyarország határai) 27. cikkének 3. pontjában megjelölt határvonalak

a helyszínen való megállapítására a jelen Szerződés életbelépését követő tizenöt napon belül héttagú bizottságot kell alakítani, amelynek tagjai közül ötöt a Szövetséges és Társult Főhatalmak, egyet Románia, egyet pedig Magyarország neveznek ki.

47. cikk. Románia Magyarországgal szemben elismeri és megerősíti azt a kötelezettségét, hogy hozzájárult a Szövetséges és Társult Főhatalmakkal kötött szerződésbe oly rendelkezések felvételéhez, amelyeket ezek a Hatalmak szükségességeknek ítélték abból a célból, hogy Romániában a népesség többségétől eltérő fajú, nyelvű és vallású lakók érdekei, valamint a forgalom szabadsága és más Nemzetek kereskedelmének méltányos szabályozása védelmében részesüljenek.

Magyarország azon pénzügyi terheinek aránya és természete, amelyet Romániának a szuverenitása alá helyezett területeikkel kapcsolatban kell elvállalnia, a jelen szerződés IX. részének (Pénzügyi rendelkezések) 186. cikke értelmében fog megállapíttatni.

Mindazokat a kérdéseket, amelyeket a jelen Szerződés nem szabályoz és amelyek az említett területek átengedése folytán felmerülhetnek, későbbi egyezmények fogják rendezni.

Cseh-Szlovák Állam

48. cikk. Magyarország, amint azt a Szövetséges és Társult Hatalmak már megtették, elismeri a Cseh-Szlovák Állam teljes függetlenségét, amely Állam magában foglalja a ruténeknek a Kárpátoktól délre fekvő autonóm területét.

49. cikk. Magyarország a maga részéről lemond a Cseh-Szlovák Állam javára a volt Osztrák-Magyar Monarchiának mindazokra a területeire vonatkozó összes jogairól és igényeiről, amely területek Magyarországnak a II. rész (Magyarország határai) 27. cikkében megállapított határain kívül esnek és amelyeket a jelen Szerződés, vagy a jelen ügyek rendezését célzó bármely más szerződés a Cseh-Szlovák Államokhoz tartozóknak ismer el.

50. cikk. A II. rész (Magyarország határai) 27. cikkének 4. pontjában megjelölt határvonalnak a helyszínen való megállapítására a jelen Szerződés életbelépését követő tizenöt napon belül héttagú bizottságot kell alakítani, amelynek tagjai közül ötöt a Szövetséges és Társult Főhatalmak, egyet a Cseh-Szlovák Állam, egyet pedig Magyarország neveznek ki.

51. cikk. A Cseh-Szlovák Állam kötelezi magát, hogy semmilyen katonai művet nem emel területének Pozsonytól délre, a Duna jobb partján fekvő részén.

52. cikk. Magyarország azon pénzügyi terheinek aránya és természete, amelyet a Cseh-Szlovák Államnak a szuverenitása alá helyezett területeikkel kapcsolatban kell elvállalnia, a jelen szerződés IX. részének (Pénzügyi rendelkezések) 186. cikke értelmében fog megállapíttatni.

Mindazokat a kérdéseket, amelyeket a jelen Szerződés nem szabályoz és amelyek az em-

lített területek átengedése folytán felmerülhetnek, későbbi egyezmények fogják rendezni.

Fiume

53. cikk. Magyarország lemond Fiuméra és a körülötte fekvő azokra a területekre vonatkozó minden jogáról és igényéről, amely területek a volt Magyar Királysághoz tartoztak, s amelyek később meghatározandó határok között fekszenek.

Magyarország kötelezi magát, hogy elismeri mindazokat a rendelkezéseket, amelyeket a jelen ügyek rendezését célzó szerződések ezekre a területekre vonatkozólag, különösen pedig a lakosok állampolgársága tekintetében meg fognak állapítani.

A kisebbségek védelme

54. cikk. Magyarország kötelezi magát arra, hogy a jelen címben foglalt rendelkezéseket alaptörvényekül ismeri el; hogy semminemű törvény, rendelet vagy hivatalos intézkedés ezekkel a rendelkezésekkel nem lesz ellenmondásban vagy ellentétben és hogy ezekkel szemben semmiféle törvény, rendelet vagy hivatalos intézkedés nem lesz hatályos.

55. cikk. Magyarország kötelezi magát, hogy az ország minden lakosának, születési, nemzeti, nyelvi, faji vagy vallási különbség nélkül, az élet és szabadság teljes védelmét biztosítja.

Magyarország minden lakosát megilleti az a jog, hogy bármely hitet, vallást vagy hitvallást nyilvánosan vagy otthonában szabadon gyakoroljon, amennyiben ezeknek a gyakorlata a közrenddel és a jó erkölccsel nem ellenkezik.

56. cikk. Magyarország magyar állampolgároknak ismeri el jogérvényesen és mindenemű alakítás nélkül mindazokat a személyeket, akiknek a jelen Szerződés életbelépésének idejében magyar területen van illetőségük (pertinenza) és nem állampolgárai más Államnak.

57. cikk. A magyar területen való születés pusztán tényével jogérvényesen megszerzi a magyar állampolgárságot minden személy, akit születésénél fogva valamely más állampolgárság nem illet meg.

58. cikk. Minden magyar állampolgár faji, nyelvi vagy vallási különbség nélkül a törvény előtt egyenlő és ugyanazokat a polgári és politikai jogokat élvezi.

Vallási, hitbeli vagy felekezeti különbség, a polgári és politikai jogok élvezete, így nevezetesen: nyilvános állások, hivatalok és méltóságok elnyerése vagy a különféle foglalkozások és iparok gyakorlása tekintetében egyetlen magyar állampolgárra sem lehet hátrányos. Egyetlen magyar állampolgár sem korlátozható bármely nyelv szabad használatában a magán- vagy üzleti forgalomban, a vallás, a saját útján történő vagy bármilyen természetű közéleti terén, vagy a nyilvános gyűléseken.

A Magyar Kormány a hivatalos nyelv megállapítására vonatkozó intézkedését nem érintve, a nem-magyar nyelvű magyar állampolgárok nyelvüknek a bíróságok előtt akár szóban, akár írásban való használatára tekintetében megfelelő könnyítésekben fognak részesülni.

Azok a magyar állampolgárok, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, jogilag és ténylegesen ugyanazt a bánásmódot és ugyanazokat a biztosítékokat élvezik, mint a többi magyar állampolgárok. Nevezetesen: joguk van saját költségükön jöteknysági, vallási vagy szociális intézményeket, iskolákat és más nevelőintézeteket létesíteni, azzal a joggal, hogy azokban saját nyelvüket szabadon használják és vallásukat szabadon gyakorolják.

59. cikk. Olyan városokban és kerületekben, ahol nem magyar nyelvű magyar állampolgárok jelentékeny arányban laknak, a Magyar Kormány a közoktatásügy terén megfelelő könnyítéseket fog engedélyezni avégből, hogy ily magyar állampolgárok gyermekeit az elemi iskolákban saját nyelvükön tanítsák. Ez a rendelkezés nem akadályozza a Magyar Kormányt abban, hogy a magyar nyelv oktatását az említett iskolákban is kötelezővé tegye.

Azokban a városokban és kerületekben, ahol jelentékeny arányban élnek oly magyar állampolgárok, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, ezeknek a kisebbségeknek méltányos részt kell biztosítani mindazoknak az összegeknek élvezetéből és felhasználásából, amelyek a közvagyon állami, községi vagy más költségvetésekben nevelési, vallási vagy jótékonyági célokra fordíthatnak...

Ausztria

71. cikk. Magyarország Ausztria javára lemond a volt Magyar Királyságnak azokra a területeire vonatkozó minden jogáról és igényéről, amely területek Magyarországnak a II. rész (Magyarország határai) 27. cikkének 1. pontjában megállapított határain kívül esnek.⁴

A fentebb megjelölt határvonalak a helyszínen való megállapítására a jelen Szerződés életbelépését követő tizenöt napon belül héttagú bizottságot kell alakítani, amelynek tagjai közül ötöt a Szövetséges és Társult Főhatalmak, egyet Magyarország és egyet Ausztria neveznek ki.

A jelen cikkben érintett területek lakosainak állampolgársága a 61. és a 63-66. cikkek rendelkezéseinek megfelelően nyer szabályozást.

(A Magyarországtól elcsatolt területek közül egyedül Sopron és környékén volt népszavazás. Magyarország ugyanis vonakodott Nyugat-Magyarországot, az ún. Burgenlandot Ausztriának átadni. Az ebből keletkezett vitát az 1921. október 11-i *velencei jegyzőkönyv* zárta le, amely szerint Ausztria nyomban megkapja Nyugat-Magyarországot, kivéve Sopron városát és a környezete hat községét, amelyek hovatartozásának eldöntésére népszavazás tartásában egyeztek meg. A december 14-i nép-

szavazás 60%-a többséggel Magyarország javára döntött.)

Katonai rendelkezések

Avégből, hogy az összes Nemzetek fegyverkezésének általános korlátozása előkészíthető legyen, Magyarország kötelezi magát az alább meghatározott katonai, hadihajózási és léghajózási rendelkezések szigorú megtartására.

102. cikk. A jelen Szerződés életbelépését követő három hónapon belül Magyarország katonai erőit az alább megszabott mértékig le kell szerelni.

103. cikk. Az általános hadkötelezettséget Magyarországon meg kell szüntetni. A magyar hadsereget a jövőben csak önkéntes belépés alapján lehet felállítani és kiegészíteni.

104. cikk. A magyar hadsereg katonai erőinek összessége nem haladhatja meg a 35 000 főt, beleértve a tiszteket és a pótkeretek csapatait is.

A magyar hadsereget kizárólag a rendnek Magyarország területén való fenntartására és határrendőr-szolgálatra szabad alkalmazni.

105. cikk. A Magyarország által felállítható törzsek és összes alakulatok legnagyobb létszámát a jelen címhez csatolt Táblázatok⁶ tüntetik fel. Ezeket a számokat nem kell pontosan betartani, de túllépni nem szabad.

Csapatvezetésre vagy a háború előkészítésére vonatkozó minden más szervezet tilos.

106. cikk. Mozdósítást elrendelő vagy mozgósításra vonatkozó minden intézkedés tilos.

109. cikk. Minden tisztnak hivatásos tisztnak kell lennie. Azoknak a jelenleg szolgáló tiszteknek, akik a hadseregben megmaradnak, kötelezniük kell magukat arra, hogy a legalább 40 éves korukig szolgálnak. Azok a jelenleg szolgáló tisztek, akik az új hadseregben szolgálatot nem vállalnak, minden katonai szolgálati kötelezettség alól mentesek; ezeknek semminemű elméleti vagy gyakorlati katonai továbbképzésben résztvenniük nem szabad.

Az újonnan kinevezett tiszteknek kötelezniük kell magukat arra, hogy legalább húsz egymást követő éven át tényleges szolgálatot teljesítsenek.

113. cikk. A jelen szerződés életbelépését követő három hónap elteltével a magyar hadsereg fegyverzete nem haladhatja meg a jelen címhez csatolt V. Táblázatban 1000 főre megállapított mennyiséget.

A létszámhoz viszonyított fölöslegek kizárólag a netalán szükségessé válható pótlások céljára szolgálhatnak.

114. cikk. A magyar hadsereg rendelkezésére álló lőszerkészlet nem haladhatja meg a jelen címhez csatolt V. Táblázatban megállapított mennyiséget.

A jelen Szerződés életbelépését követő három hónapon belül a Magyar Kormány a jelenleg meglevő fegyver- és lőszerfölsleget a Szövetséges és Társult Főhatalmak által közlendő helyeken letétbe fogja helyezni.

Más lőszeret, lőszerraktárt vagy lőszertartálékot létesíteni nem szabad.

115. cikk. Fegyvert, lőszert és bármilyen hadianyagot csak egy gyárban szabad előállítani. Ennek a gyárnak az Állam igazgatása alatt és tulajdonában kell állnia, s termelését szigorúan arra a mértékre kell korlátozni, amely a 104., 107., 113. és 114. cikkeken meghatározott létszámok és fegyverzet számára szükséges. Mindazonáltal a Szövetséges és Társult Főhatalmak felhatalmazást adhatnak arra, hogy a részükről megfelelőnek talált határidő alatt a fentebb jelzett gyártásokat a 137. cikkben említett Ellenőrző Bizottságtól⁷ kijelölt vagy több más gyárban is végeztessék.

118. cikk. Mindennemű fegyvernek, lőszernek és hadianyagnak behozatala Magyarországra kifejezetten tilos. Hasonlóképpen tilos bármilyen fegyvernek, lőszernek és hadianyagnak külföld részére való gyártása és kivitele.

119. cikk. Minthogy lángvetőket, fojtó, mérgező vagy hasonló gázokat, valamint ezekkel rokon folyadékokat, anyagokat és eljárásokat használni nem szabad, azoknak előállítására Magyarországon és behozatala Magyarországra szigorúan tilos.

Ugyanez áll azokra az anyagokra is, amelyek az említett termékek vagy eljárások előállítására, megővására vagy felhasználására vannak rendelve.

Hasonlóképpen tilos páncélos járműveket, tankokat vagy hadicélokra felhasználható más hasonló gépeket Magyarországon gyártani és Magyarországra behozni.

(Az itt következő I. Táblázat a gyaloghadosztály szervezetét és legnagyobb létszámát, a II. Táblázat a lovashadosztály szervezetét és legnagyobb létszámát, a III. Táblázat a vegyes dandár szervezetét és legnagyobb létszámát, a IV. Táblázat az egységek legkisebb létszámát, tekintet nélkül a hadsereg szervezetére, végül az V. Táblázat a fegyverzet és lőszer engedélyezett legnagyobb mennyiségét határozza meg.)

120. cikk. A jelen Szerződés életbelépésének időpontjával az összes osztrák-magyar hadihajók – beleértve a tengeraltjárókat is – a Szövetséges és Társult Főhatalmak részére végérvényesen kiszolgáltatottaknak jelentetnek ki.

A dunai flottilákhöz tartozó minden monitort, torpedóhajót és felfegyverzett vízi járművet ki kell szolgáltatni a Szövetséges és Társult Főhatalmaknak.

Magyarországnak mindamellett jogában áll, hogy a dunai folyamrendőri szolgálat céljaira a jelen Szerződés 138. cikkében meghatározott Bizottságtól kiválasztandó három felderítő naszádot tartson. A Szövetséges és Társult Főhatalmak felelhetnek ezt a számot abban az esetben, ha azt az említett Bizottság helyszíni szemle alapján elégtelennek ítélné.

128. cikk. Magyarország haderejének katonai vagy hadihajózási repülőszolgálat nem lehet. Kormányozható léghajót megtartania nem szabad.

Az említett Bizottságok a Magyar Kormánytól a Szövetséges és Társult Főhatalmakat a ka-

tonai, hadihajózási és léghajózási rendelkezések végrehajtására vonatkozó minden ügyben képviselik. Ezek fogják a magyar hatóságokkal tudatni mindazokat a határozatokat, amelyeknek meghozatalát a Szövetséges és Társult Főhatalmak maguknak fenntartották, vagy amelyeket az említett rendelkezéseknek végrehajtása szükségessé tehet.

Jóvátétel

161. cikk. A Szövetséges és Társult Kormányok kijelentik és Magyarország elismeri, hogy Magyarország és szövetségesei, mint a veszteségek és károk okozói, felelősek mindazokért a veszteségekért és károkért, amelyeket a Szövetséges és Társult Kormányok, valamint polgárai az Ausztria-Magyarország és szövetségesei támadása folytán rájuk kényszerített háború következményeképpen elszenvedtek.

162. cikk. A Szövetséges és Társult Kormányok elismerik, hogy Magyarország jövedelemforrásai, tekintettel a jövedelemforrásoknak a jelen Szerződés egyéb rendelkezéseiből folyó állandó jellegű csökkenésére, nem elegendők arra, hogy a veszteségek és károk teljes jóvátételét biztosítsák.

A Szövetséges és Társult Kormányok mégis megkövetelik és Magyarország kötelezi magát, hogy az alább megszabott módokat szerint jóváteszi mindazokat a károkat, amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak polgári lakosságában és javaiban szárazföldi, tengeri és légi támadása okozott az alatt az idő alatt, amíg a Szövetséges és Társult Hatalmak bármelyike háborút viselt Magyarországgal, valamint általában az idecsatolt I. Függelékben meghatározott károkat.

163. cikk. Azoknak a károknak összegét, amelyeknek jóvátételére Magyarország köteles, szövetségszövetségi bizottság állapítja meg, amelynek „Jóvátételi Bizottság” lesz a neve s amelynek szervezetét és hatáskörét a jelen Szerződés, nevezetesen az e címhez tartozó II-V. Függelék határozzák meg. Ez a Bizottság, a jelen Szerződésből folyó eltérésektől eltekintve, azonos a Németországgal kötött Szerződés 233. cikkében meghatározott bizottsággal; a Bizottság a jelen Szerződés alkalmazásából eredő különleges kérdések számára külön Osztályt alakít; ennek az Osztálynak csupán tanácsadó hatásköre lesz, kivéve azokat az eseteket, amelyekben a Jóvátételi Bizottság ruházta reá megfelelő hatáskört.

A Jóvátételi Bizottság a követeléseket felülvizsgálja és méltányos módon alkalmat nyújt a Magyar Kormányoknak arra, hogy meghallgassák.

A Bizottság egyúttal fizetési tervet készít, amely megállapítja, hogy Magyarország 1921. évi május hó 1-től kezdődő harminc éven át, mely határidőkben és milyen módokkal tartozik a jóvátételi tartozásnak azt a részét törleszteni, amelyet reá ki fognak vetni, miután a Bizottság már megállapította volt

azt, hogy Németország képes-e az ellene és szövetségesei ellen támasztott és a Bizottság által felülvizsgált követelések teljes összegének fennmaradó részét megfizetni. Abban az esetben pedig, ha Magyarország ezalatt az idő alatt tartozásának törlesztésével hátralékban maradna, minden kiegyenlített részösszeg fizetése a Bizottság tetszése szerinti későbbi évekre elhalasztható vagy olyan módon kezelhető, aminőt a Szövetséges és Társult Kormányok a jelen Szerződés jelen részében megszabott eljárásnak megfelelően megfoghatnak állapítani.

164. cikk. A Jóvátételi Bizottság 1921. évi május hó 1-től kezdve időnkint köteles megvizsgálni Magyarország jövedelmi forrásait és teljesítőképességét és miután méltányos módon alkalmat nyújtott Magyarországnak képviselőinek meghallgatására, ez alapon a 163. cikkhez képest belátása szerint a határidőket kitöltheti a megállapított fizetési feltételeket megváltoztathatja; nem engedheti el azonban a tartozásnak semmilyen részét sem a Bizottságban képviselt Kormányoknak erre vonatkozó külön meghatalmazása nélkül.

166. cikk. Magyarország beleegyezik abba is, hogy gazdasági erőforrásai közvetlenül felhasználassanak jóvátételre, úgy, amint ezt a kereskedelmi hajózásra, a természetbeni újjáépítésre és nyersanyagokra vonatkozólag a III., IV. és V. Függelék részletezik; természetesen azt az értéket, amelyet az átruházott javak és ezeknek a javaknak a Függelék szerint megvalósult felhasználása, az ott meghatározott megállapítás szerint képviselnek, Magyarország javára kell írni és azt az előző cikkekben megszabott tartozásból le kell vonni.

(A 166. cikkben említett III. Függelék értelmében Magyarország a Szerződés életbelépésétől számított két hónapon belül köteles minden magyar tulajdonban levő kereskedelmi és halászhajó kiszolgáltatására. A IV. Függelék értelmében Magyarország köteles a Szövetséges és Társult Hatalmak által előterjesztett kimutatók alapján ugyanannyi állapotot, gépet, vasúti anyagot, felszerelést, esztergapadot és a kereskedelmi forgalomban szereplő hasonló árucikket kiszolgáltatni, mint amennyit Magyarország lefoglalt, felhasznált, elpusztított vagy amelyek közvetlenül a hadműveletek következtében semmisültek meg. Továbbá Magyarország köteles az elpusztított területek újjáépítésére szükséges anyagok: kő, téglák, tűzálló téglák, fedőcserép, épületfa, ablaküveg, acél, mész, cement, gépek, fűtőkészülékek, bútorok és egyéb árucikkek gyártására és szállítására. Az V. Függelék értelmében Magyarország opciót biztosít a szövetségeseinek épületfa és fatermékek, valamint vas és vasöntvények a Szerződés életbelépésétől számított öt éven át való szállítására, opciót biztosít továbbá a Szerb-Horvát-Szlovén Állam javára öt éven át a pécsi szénbányából származó vontatószén szállítására.)

167. cikk. A folytatólagos fizetéseket, ideértve az előző cikkekben tárgyaltakat is, amelyeket Magyarország a jóvátételi követelések kielégí-

tésére teljesít, a Szövetséges és Társult Kormányok egymás közt a méltányosság és mind egykük jogai alapján előre megállapított arány szerint osztják fel.

A felosztásnál a 173. cikkben és a III., IV. és V. Függelékben megállapított jóváírások értéke oly módon számít, mint az ugyanabban az évben teljesített fizetéseké.

168. cikk. A fentebb megállapított fizetéseken felül Magyarország a Jóvátételi Bizottság részéről megállapított eljárás szerint visszaszolgáltatja mindazt a készpénzt, valamint visszaszolgáltatja mindazokat az állatokat, különféle tárgyakat és értékpapírokat, amelyeket elvett, lefoglalt vagy zár alá vett, amennyiben az azonnosság megállapítása akár Magyarországnak, akár szövetségeseinek területén, akár azokon a területeken, amelyek a jelen Szerződés teljes végrehajtásáig Magyarországnak vagy szövetségeseinek birtokában maradnak, lehetséges lesz.

169. cikk. A Magyar Kormány kötelezi magát, hogy a 168. cikkben megszabott visszaszolgáltatásokat és a 163., 164., 165. és 166. cikkekben megszabott fizetéseket és szolgáltatásokat azonnal teljesíti.

Pénzügyi rendelkezések

180. cikk. A Jóvátételi Bizottság részéről engedélyezhető kivételek fenntartásával Magyarország minden vagyona és jövedelme rangsorbeli elsőbbséggel szavatol a jóvátételi követelések megfizetéséért és azokért az egyéb terhekért, amelyek a jelen Szerződésből vagy az ezt kiegészítő szerződésekből és egyezményekből, vagy pedig azokból a megállapításokból származnak, amelyeket Magyarország a Szövetséges és Társult Hatalmakkal az 1918. évi november hó 3-án aláírt fegyverszünet ideje alatt kötött.

Az 1921. évi május hó 1. napjáig a Magyar Kormány a Jóvátételi Bizottságban képviselt Szövetséges és Társult Hatalmak előzetes engedélye nélkül maga aranyat ki nem vihet, s aranyra nézve nem rendelkezhetik és egyúttal aranykiviteli és rendelkezési tilalmat köteles megállapítani.

181. cikk. A jelen cikk ötödik bekezdésének fenntartásával Magyarországot terheli az 1918. évi november hó 3-i fegyverszüneti szerződés aláírásától kezdve a Szövetséges és Társult Hatalmak mindazon hadseregei fenntartásának minden költsége, amely hadseregek Magyarországnak a jelen Szerződésben megszabott határain belül fekvő területet tartották megszállva.

186. cikk. 1. Mindazok az Államok, amelyekhez a volt Osztrák-Magyar Monarchia területeiből valamely részt csatoltak és mindazok az Államok, amelyek az említett Monarchia feldarabolásából keletkeztek, ideértve Magyarországot is, amennyiben a jelen Szerződés területeket juttatott nekik, kötelesek a volt Magyar Kormányának az 1914. évi július hó 28. napján fennállott oly adósságából, amelynek biztosí-

tására vasutak, vagyis más javak különösen le vannak kötve, részt vállalni. Mindegyik állam akkora részt vállal át, aminőt a Jóvátételi Bizottság megítélése szerint megfelel a biztosított adósság zálogául szolgáló vasutak és egyéb javak azon részének, amelyet a jelen Szerződésnek vagy a kiegészítő szerződéseknek és egyezményeknek rendelkezései az illető Államnak juttatnak.

A Jóvátételi Bizottság a méltányosság elvei szerint megállapítja annak a kötelezettségnek nagyságát, amely minden egyes Államot, kivéve Magyarországot, a biztosított adósságból terhelni fog. Az ekként megállapított értéket le kell vonni abból az összegből, amit az illető Állam Magyarországnak tartoznék fizetni a volt vagy a jelenlegi Magyar Kormány rendelkezése alá tartozó azon javakért és vagyontárgyakért, amelyeket a hozzácsatolt területtel együtt megkap. Minden Állam a biztosított adósságnak csak azért a részéért felelős, amelyet a jelen cikk rendelkezései értelmében átvállalt részének címlettulajdonosai semmiféle más Állam ellen igényt nem támaszthatnak.

Azok a javak, amelyek a jelen cikkben megjelölt valamely adósság külön biztosítására voltak lekötve, lekötve maradnak az új adósságok biztosítására is. Abban az esetben azonban, ha az ilyen javak a jelen Szerződés rendelkezései következtében több Állam területére oszlanak szét, az egyik Állam területén fekvő vagyonszert az adósságrészt szavatol, amelyet az illető Állam vállalt át, de nem szavatol az adósság többi részéért.

191. cikk. Azok az Államok, amelyekhez a volt Osztrák-Magyar Monarchia területeiből valamely részt csatoltak, vagy amelyek az említett Monarchia feldarabolásából keletkeztek, megszerzik a volt vagy jelenlegi Magyar Kormányának saját területeiken fekvő összes javait és birtokait.

A jelen cikk értelmében a volt vagy a jelenlegi Magyar Kormány javait és birtokait úgy kell értelmezni, hogy azok magukban foglalják a volt Magyar Királyság javait és ennek a Királyságnak részesedését az Osztrák-Magyar Monarchia közös javaiban, valamint az összes Korona-birtokokat és Ausztria-Magyarország volt uralkodócsaládjának összes magánjavait is.

A fentemlített Államok mindazonáltal semmiféle követeléssel sem léphetnek fel Magyarországot volt vagy jelenlegi Kormányának olyan javai és birtokai tekintetében, amelyek az ő területeiken kívül esnek.

A Jóvátételi Bizottság megállapítja, Magyarország kivételével a különféle Államok részéről megszerzett javak és birtokok értékét avégből, hogy ezt az értéket a megszerző Állam jóvátételi számlájának terhére, viszont Magyarország jóvátételi számlájának javára írja. Az ilyen módon megszerzett közvagyon értékéből a Jóvátételi Bizottság levon megfelelő összeget azoknak a kiadásoknak fejében, amelyeket tartományok, községek, vagy más önkormányzati helyi hatóságok közvetlenül fordítottak pénzben, telekben vagy anyagban a kérdéses közvagyonra.

Gazdasági rendelkezések

200. cikk. Magyarország kötelezi magát, hogy bármelyik Szövetséges és Társult Államnak magyar területre bárhonnan bevitt áruait, nyers-terményeit vagy ipari gyártmányait nem fogja más, vagy magasabb vámokkal vagy illetékekkel sújtani – ideértve a belső adókat is –, mint aminők az említett Államok bármelyikének vagy akármely más külföldi országnak ugyanolyan áruait, nyers-terményeit vagy ipari gyártmányait terhelik.

Magyarország bármelyik Szövetséges és Társult Állam áruinak, nyers-terményeinek vagy ipari gyártmányainak magyar területre bárhonnan történő bevitelére nézve nem fog oly tilalmat vagy korlátozást fenntartani vagy létesíteni, amely egyaránt ki ne terjedne az említett Államok bármelyikének, vagy akármely más külföldi ország ugyanolyan áruinak, nyers-terményeinek vagy ipari gyártmányainak bevitelére is.

201. cikk. Magyarország továbbá kötelezi magát, hogy bármelyik Szövetséges és Társult Állam kereskedelmének rovására az említett Államok akármelyikével vagy bármely más külföldi országgal szemben a bevitel szabályozása tekintetében nem fog megkülönböztetést tenni, még közvetett módon, így például a vámigazgatási és elvámlási eljárás, a vizsgálati vagy vegyvizsgálati módszerek, a vámfizetésre vonatkozó rendelkezések, a tarifaszzerű osztályozás és a vámtarifa értelmezése, vagy végül az egyedárúsági szabályok alkalmazása útján sem.

202. cikk. A kivittet illetőleg Magyarország kötelezi magát, hogy a magyar területről bármelyik Szövetséges Társult Államok területére kivitt árukat, nyers-termékeket vagy ipari gyártmányokat nem fogja más, vagy magasabb vámokkal vagy illetékekkel sújtani – ideértve a belső adókat is –, mint aminők az említett Államok bármelyikébe vagy akármely más külföldi országba kivitt ugyanolyan áruikat terhelik.

Magyarország bármelyik Szövetséges és Társult Államba magyar területéről küldött mindenféle áruk kivitelére nézve nem fog oly tilalmat vagy korlátozást fenntartani vagy létesíteni, amely egyaránt ki ne terjedne az említett Államok bármelyikébe vagy akármely más országba küldött ugyanolyan áruknak, nyers-termékeknek vagy ipari gyártmányoknak kivitelére is.

203. cikk. Az áruk bevitelére, kivitelére vagy átvitelére vonatkozó minden kedvezmény, mentesség vagy kiváltság, amit Magyarország bármelyik Szövetséges és Társult Államnak vagy akármely más külföldi országnak nyújtana, egyúttal és feltétlenül kiterjed minden további kérelem vagy ellenszolgáltatás nélkül valamennyi Szövetséges és Társult Államra is.

204. cikk. A jelen Szerződés XII. részének (Kikötők, víziutak és vasutak) 270. cikkében foglalt rendelkezésekkel szemben, azokon a

kikötőkön átmenő áruk, amelyek a háború előtt a volt Osztrák-Magyar Monarchia területeihez tartoztak, a jelen Szerződés életbelépésétől számított három éven belül Magyarországra való bevitelüknél arányos vámmérsékleseket fognak élvezni azoknak a vámoknak megfelelően, amelyek az 1906. évi osztrák-magyar vámtarifa alapján az említett kikötőkön át bevitt ugyanolyan árukra alkalmazást nyertek.

Tartozások

231. cikk. A pénztartozásoknak azoka a fajai, amelyeket a Magas Szerződő Felek mindegyike részéről az e) alatti pontban megállapított bejelentéstől számított három hónapon belül felállítandó Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalok közvetítésével kell rendezni, a következők:

1. a háború előtt lejárt azok a tartozások, amelyekkel a Szerződő Hatalmak valamelyikének saját területén lakó állampolgára valamelyik ellenfélként szereplő Hatalom saját területén lakó állampolgárának tartozik;
2. valamelyik Szerződő Hatalomnak saját területén lakó állampolgára javára a háború folyamán lejárt azok a tartozások, amelyek valamely ellenfélként szereplő Hatalomnak saját területén lakó állampolgárával kötött olyan ügyletből vagy szerződésből erednek, amelynek teljesítését a háborús állapot folytán egészben vagy részben felfüggesztették;
3. a háború előtt vagy a háború alatt lejárt és valamelyik Szerződő Hatalom állampolgárának járó kamatok olyan értékpapírok után, amelyeket valamely ellenfélként szereplő Hatalom bocsátott ki, vagy vett át, feltéve, hogy ezeknek a kamatoknak e Hatalom állampolgárai, vagy a semlegesek részére való fizetését a háború alatt nem függesztették fel;
4. a háború előtt vagy a háború alatt esedékesse vált és valamelyik Szerződő Hatalom állampolgárának járó tőkeösszegek olyan értékpapírok után, amelyeket valamely ellenfélként szereplő Hatalom bocsátott ki, feltéve, hogy az ily tőkeösszegnek e Hatalom állampolgárai vagy a semlegesek részére való kifizetését a háború alatt nem függesztették fel.

Javak, jogok és érdekek

232. cikk. I. Az ellenséges országokban levő magánjavak, jogok és érdekek kérdése a jelen címben foglalt elvek és a csatolt Függelék rendelkezései szerint nyer megoldást.

a) A csatolt Függelék 3. szakaszában közelebbről meghatározott háborús kivételes intézkedések és elidegenítést rendelő intézkedések közül azokat, amelyek a volt Magyar Királyság területén a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak javaira, jogaira és érdekeire vonatkozóan hoztak, ideértve azokat a társaságokat és társulatokat is, amelyekben ezek az állampolgárok érdekelve voltak,

azonnal meg kell szüntetni vagy fel kell függeszteni, feltéve, hogy a felszámolás még nem nyert befejezést: a szóbanforgó javakat, jogokat és érdekeket a jogosultak részére vissza kell adni.

b) A jelen Szerződésben esetleg foglalt ellenételes rendelkezések sérelme nélkül a Szövetséges és Társult Hatalmak fenntartják magunknak azt a jogot, hogy visszatartsák és felszámolják területeiken, gyarmataikon, birtokaikon és a protektorátusuk alatt álló országokban – ideértve a jelen Szerződés értelmében nekik átengedett vagy a nevezett Hatalmak ellenőrzése alatt álló területeket is – levő és a jelen Szerződés életbelépésének időpontjában a volt Magyar Királyság állampolgárainak vagy az ellenőrzésük alatt álló társaságoknak tulajdonában álló javakat, jogokat és érdekeket.

A felszámolás az érdekelt Szövetséges és Társult Állam törvényeinek megfelelően történik és a tulajdonos az érdekelt Állam beleegyezése nélkül e javak, jogok és érdekek tekintetében nem rendelkezhetik, sem azokat semmiképpen meg nem terhelheti.

A jelen pontban foglaltak szempontjából nem tekintenek magyar állampolgároknak azok a személyek, akik a jelen Szerződés életbelépésének időpontjától számított hat hónapon belül igazolják, hogy a jelen Szerződés rendelkezéseinek megfelelően valamelyik Szövetséges és Társult Hatalom állampolgárságát jogérvényesen megszerezték; ide kell érteni azokat is, akik ezt az állampolgárságot a 62. cikk értelmében az illetékes hatóságok beleegyezésével, előző időből származó illetőség (pertinenza) alapján szerezték meg.

c) A b) pontban említett jog gyakorlásából eredő árakat vagy kártérítéseket annak az országnak törvényhozásában meghatározott becslési és felszámolási módzatok szerint kell megállapítani, amelyben a javakat visszatartották vagy felszámolták.

d) A Szövetséges és Társult Hatalmak vagy azok állampolgárai között egyrészről és a volt Magyar Királyság állampolgárai között másrészről, valamint egyrészről Magyarország, másrészről a Szövetséges és Társult Hatalmak és azok állampolgárai között fennálló viszonyban a jelen Szerződésben megállapított megszorítások mellett véglegességeknek és mindenre nézve kötelezőknek kell tekinteni minden háborús kivételes intézkedést vagy elidegenítést rendelő intézkedést vagy ez intézkedések értelmében végrehajtott vagy végrehajtandó cselekményeket úgy, amint azok a csatolt Függelék 1. és 3. szakaszaiban közelebbről megvannak határozva.

e) A Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak joguk van kártérítésre mindazokért a károktól vagy hátrányokért, amelyek a csatolt Függelék 1. és 3. szakaszaiban meghatározott háborús kivételes intézkedések és elidegenítést alkalmazása folytán javaikat, jogait vagy érdekeiket érték, ideértve a volt Magyar Királyság területén levő társaságokat vagy társulatokat is, amelyekben ők érdekelve voltak. Az említett állampolgárok részéről ebben a

tárgyban beadott felszólalásokat a VI. címben meghatározott Vegyes Döntőbírótság vagy az e Bírótság által kijelölendő döntőbíró vizsgálja meg és állapítja meg a kártérítés összegét; a kártérítések Magyarországot terhelik és a volt Magyar Királyság állampolgárai vagy a volt Magyar Királyság állampolgárainak ellenőrzése alatt álló társaságok olyan javainak terhére, amelyek a felszólaló Államának területén vannak vagy a felszólaló Államának ellenőrzése alatt állanak, előre akként fedezhetők, amint az a b) pontban meg van határozva. Ezek a javak az ellenséges kötelezettségek záloga gyanánt a csatolt Függelék 4. szakaszában meghatározott feltételek betartása mellett lefoglalhatók. Ezeket a kártérítéseket a Szövetséges és Társult Hatalom is kifizetheti és az összeget Magyarország terhére írhatja.

Az átszatolt területekre vonatkozó különleges rendelkezések

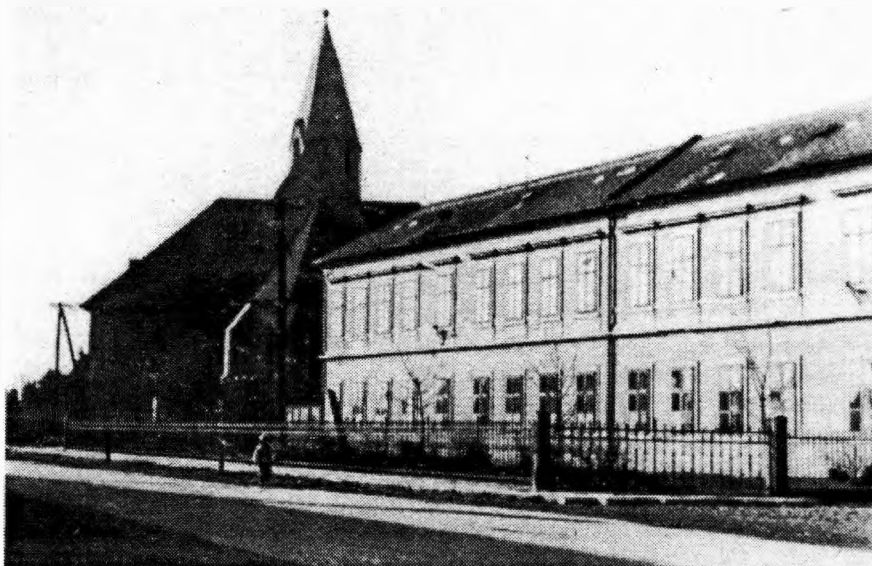
246. cikk. Azok közül a természetes és jogi személyek közül, akik, illetőleg amelyek azelőtt hozzátartozói voltak a volt Magyar Királyságnak, beleértve Bosznia-Hercegovinát is, mindazok, akik, illetőleg amelyek a jelen Szerződés alapján jogérvényesen valamelyik Szövetséges és Társult Hatalom állampolgárságát nyerik el, az alább következő rendelkezésekben mint „a volt Magyar Királyság állampolgárai”, a többiek pedig mint „magyar állampolgárok” jelöltenek meg.

247. cikk. A jelen Szerződés alapján Magyarországtól elszakított területek lakói, tekintet nélkül ezeknek a területeknek elszakítására és állampolgárságuknak ebből előálló megváltozására, Magyarországon teljes és egész élvezetében maradnak mindazoknak az ipari, irodalmi és művészeti tulajdonjogoknak, amelyeknek az elszakítás időpontjában fennálló törvények értelmében birtokosai voltak.

249. cikk. A Magyar Kormány a volt Magyar Királyság állampolgárait Magyar területen fekvő javaik, jogaik és érdekeik birtokába haladéktalanul visszahelyezi.

250. cikk. A 232. cikk és a IV. címhez tartozó Függelék rendelkezéseinek figyelmen kívül hagyásával a magyar állampolgároknak vagy a magyar állampolgárok által ellenőrzött társaságoknak a volt Osztrák-Magyar Monarchia területein fekvő javai, jogai és érdekei nem esnek az említett rendelkezésekben megszabott lefoglalás vagy felszámolás alá.

Ezek a javak, jogok és érdekek a jogosultaknak – minden ilyenmű rendszabálytól vagy a kisajátításra, kényszerkezelésre vagy zár alá vételre vonatkozólag 1918. évi november hó 3-ától a jelen Szerződés életbelépéséig alkotott bármily más rendelkezéstől mentesen – fognak visszaadni. Az említett javak, jogok és érdekek abban az állapotban fognak visszaadni, amelyben azok a szóbanlevő rendszabályok alkalmazása előtt voltak.¹³

A középkori iskola helyén álló újabb magyar iskola

(Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia a területükön levő bizonyos nagyságot meghaladó földbirtokokat földreform címén kisajátították, tekintet nélkül arra, hogy tulajdonosaik hazai vagy külföldi (magyar) állampolgárok voltak. Az érintett magyar nagybirtokosok, akik magyar állampolgárságuk fenntartása érdekében optáltak, a trianoni szerződés 63. és 250. cikke alapján földjeik visszaadását vagy megfelelő kártalanítást követeltek. Ebből keletkeztek az ún. *optáns-perek*, amelyek, részben a Nemzetek Szövetsége Tanácsának részvételével, évekig húzódtak. Az optáns-pereket a jóvátételi kötelezettségek végleges rendezésével kapcsolatban Hágában 1930. január 20-án parafált és Párizsban 1930. április 28-án aláírt egyezmények sorozata rendezte. A rendezés lényege az, hogy jogi személy jellegével bíró Agráralapot, ún. A-alapot, valamint külön B-alapot létesítettek. A párizsi II. és III. számú egyezmény értelmében az alperesként szereplő Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia helyét az A-alap foglalja el, amely gondoskodik a magyar földbirtokosok igényeinek kielégítéséről. Az alap tőkéjét 219,5 millió aranykoronában állapították meg; alimentálásra a nagyhatalmak felajánlották a magyar és bolgár jóvátételi fizetésekből nekik járó évi részleteket, a hitelezői hatalmak összessége a párizsi I. sz. egyezmény alapján „különleges tartozások” címén Magyarországtól járó annuitások felét, végül a földreformot végrehajtó államok megfelelő kártalanítási összeget. A külön alap, az ún. B-alap a magyar állampolgárok (vállalatok) nem földreformból eredő igényeinek kielégítéséről gondoskodott. A 100 millió aranykoronával névleges tőkével rendelkező B-alap alimentálását a párizsi IV. sz. egyezmény szerint szintén a három nagyhatalom, illetőleg a hitelező hatalmak összessége a magyar jóvátétel reájuk eső részének és a „különleges tartozások” címén Magyarország által fizetendő összegnek

a terhére kívánták biztosítani. Tekintettel arra, hogy a magyar jóvátételi fizetések a Hoover-moratórium, illetőleg az 1932. évi lausanne-i szerződés következtében megszűntek, és a hitelező hatalmak sem fizettek az alapokba, ezek az alapok kis összegű kifizetések teljesítése után beszüntették működésüket és a második világháború után, 1949-ben formálisan is megszűntek.)

Vasutak

249. cikk. Az Adriai-tengerhez a szabad hozzájutás Magyarország részére engedélyeztetik és evégből részére az átmenet szabadsága a volt Osztrák-Magyar Monarchiától elszakított területeken és kikötőkön át biztosítottak.

Az átmenet szabadsága a 268. cikkben megállapított szabad átmenetnek felel meg mindaddig, amíg a tárgyban a Szövetséges és Társult Hatalmak általános egyezményt kötnek, amikor is az új egyezmény rendelkezései lépnek életbe.

Az érdekelt Államok vagy igazgatóságok között létesítendő külön egyezmények határozzák meg a fent biztosított jog gyakorlásának feltételeit, szabályozzák különösen a kikötők és ottlevő szabad területek, valamint a rendszert odavezető vasúti vonalak használásának módját, a nemzetközi (közös) szolgálatok és díjszabások létesítését, ideértve a közvetlen menetjegyeket és fuvarleveleket, valamint az 1890. évi október hó 14-én Bernben kelt egyezmény rendelkezéseinek és a kiegészítő szabályoknak fenntartását addig is, amíg azokat új egyezmény helyettesíti.

Az átmenet szabadsága kiterjed a postára, a távírókra és távbeszélőkre is.

(Kivonatos közlés)

Beregvidéki magyar művelődés

HOZZÁSZÓLÁS ÉS KIEGÉSZÍTÉS BALLA D. KÁROLY TANULMÁNYÁHOZ*

Előzmények

A beregszászi magyarság, elsősorban az alkotó értelmiség szervezetbe tömörülése 1984-ben kezdődött. Ekkor jött létre a Könyvbarátok Országos Társasága járási szervezetén belül a beregszászi **Illyés Gyula Magyar Irodalmi Klub (IGYMIK)**. Ekkor kezdődött Beregszászon az Illyés-kultusz is. Bár magának Illyés Gyalának nem sok köze volt a városhoz, a beregszászi magyar értelmiség őt tekintette példaképének. Ő volt az, aki bátran kiállt a kisebbségbe szakadt magyarok érdekei mellett, felhívta e nemzetrészekre az anyaország figyelmét. Magától kínálkozott az alkalom, hogy a klub az egy évvel korábban elhunyt, már életében klasszikussá vált író, költő és drámaíró nevét vegye fel.

Az Illyés Klub nemcsak kulturális, hanem bizonyos mértékben érdekvédelmi szervezet is volt. Hisz ekkor (s azóta is) a kettő szorosan összefüggött. A klub szorgalmazta az 1972 óta vajdó Petőfi-emléktábla ügyének megoldását, a magyar múlt emlékei megőrkítésének szükségességét, de e 25-30 fős társaság összejövetelein esett először szó egy beregszászi magyar tanárképző főiskola létrehozásának fontosságáról is. Az IGYMIK első vendége *Juvan Sesztalov* vogul (manyisi) költő volt. A klub első nagy eredménye a Petőfi-emléktábla felavatása volt 1987 novemberében. (Ez az első magyar emléktábla a második világháború befejezése óta Kárpátalján.) De szoboravatásban is első voltak a beregszásziak: kőbányai barátaik (Kőbányai Sörgyár) segítségével felállították *Illyés Gyula* mellszobrát (1989 októberében). Az „illyésesek” törték meg tehát a jéget! S nemcsak ezzel teremtettek precedenst, hanem már a klub létrehozásával is: példájuk alapján alakult meg később a técsői *Hollósy Simon Kör* és a munkácsi *II. Rákó-*

czi Ferenc Művelődési Kör, a nagyszőlősi *Bartók Béla Művelődési Kör* és s többi kárpátaljai magyar kulturális-érdekvédelmi egyesület. Innen egyenes út vezetett a **Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ)** 1989 februári megalakulásához.

1989. március 19-én jött létre Beregszászon a **KMKSZ járási szervezete**. (Kezdeményezői azonban már négy nappal korábban megrendezték a színházban hatalmas tömeg részvételével az első szabad nemzeti ünnepet.) A szervezet magvát az IGYMIK tagsága adta. A KMKSZ JSZ folytatta a klub hagyományait, kiterjesztve munkáját immár a beregszászi járás egész területére. E szervezet érte el a kárpátaljai magyarság politikai sikereinek túlnyomó többségét, kulturális vívmányainak zömét, de eredményeket ért el szociális téren is.

A beregszászi járás magyar szervezetének legfontosabb politikai sikerei: a Magyar Autonóm Körzetről tartott népszavazás kezdeményezése és lebonyolítása, a Beregszász, valamint a falvak magyar nevének visszaállításáról és hivatalossá tételéről tartott népszavazások, a két nyelvűség hivatalossá tétele, Beregszász és néhány járásbeli község régi utcaneveinek visszaállítása, a város középkori címerének felújítása, a magyar szimbólumok szabad használatának engedélyeztetése, a déli harangszó visszaállítása stb. Politikai siker volt az ukrán nacionalisták sajtótámadásainak visszaverése, állításaik tényekkel alátámasztott cáfolata. Kulturális sikereik közül kiemelkedő volt *Petőfi Sándor* egész alakos szobrának, majd *Kossuth Lajos* mellszobrának felavatása. Számos emléktáblát is sikerült elhelyezniük: *Tompá Mihályét*, *Kazinczy Ferencét*, *Győry Dezsőét*, *Bethlen Gáborét*, *Mikes Kelemenét*, *Esze Tamását*, *Kölcsey Ferencét* (a Kölcsey Társaság ajándéka), *gróf Széchenyi Istvánét* (a Széchenyi Tár-

saság ajándéka), *Tamás Mihályét*, *dr. Linner Bertalanét*. 1990-ben pedig felavatták *Beregszászi Nagy Pál* kopjafáját. Szervezetük kezdeményezte, hogy a páratlan esztendőben Beregszász rendezze meg a *Beregi Ünnepi Hetet*. Javasolták, hogy a beregszászi színház vegye fel Illyés Gyula nevét. Több mint 3300 személy kárpótlási ügyét intézték el, sok más járásbeliét is.

A függetlenedés után

1994 nyarára egyre élesebb lett a feszültség a KMKSZ vezetősége és a beregszászi járási szervezet között (is). Nemcsak a diktatórikus irányítási módot sérelmezték a beregszásziak, hanem a szövetség elnökének magatartását (rendszeres italozását, szavahihetőségének hiányát, demagógiáját, súlyos politikai hibáit – az ún. Sepa-ügyet¹, az alapszerződés hátuk mögötti támogatását², a jelöltükkel szembeni indulását a parlamenti választásokon), továbbá az az év márciusában az Illyés Alapítványtól a középszintű szervezetek támogatására kapott 5 millió forint eltitkolását és eltüntetését. (Évekkel később „benzinköltségként” került elszámolásra az összeg...)

1994. július 23-án ült össze a KMKSZ járási szervezetének választmánya, s úgy határozott, hogy a városi szervezetek alapján létrehozza az önálló **Beregvidéki Magyar Szövetséget (BMSZ)**. Az augusztus 5-i választmányi ülés a szervezet nevét **Beregvidéki Magyar Kulturális Szövetségre (BMKSZ)** változtatta. (Ekkor még a választmány tagjainak többsége támogatta az önállósulást, csak később visszakozott több, inkább csak papíron létezett falusi szervezet vezetője, s támasztotta fel a KMKSZ járási szervezetét.) A BMKSZ tagja lett az augusztus 6-án megalakult **Kárpát-**

aljai Magyar Szervezetek Fórumának (FÓRUM), amely Beregszászon kívül Ungvár (tehát a megyeszékhely), Técső (a legnagyobb nyelvsziget) és Szolyva (a legjelentősebb szórvány) magyarságát is tömörítette. Később csatlakozott a FÓRUM-hoz a munkácsi magyarság nagyobb része is.

Mivel a BMKSZ-nek tagja lett (nagyon kevés kivételtől eltekintve) mindenki, aki addig bármit is tett a Beregszászi járás magyarságának kulturális felemelkedéséért és érdekeinek védelméért, joggal mondhatjuk, hogy az új szövetség a KMKSZ JSZ jogutódja.

Kulturális szomszédvár

A BMKSZ kinyilvánította, hogy nem ellenfele, hanem társszervezete kíván lenni a KMKSZ-nek, az utóbbitól függetlenül akarja képviselni a Beregvidék magyarságának ügyét. (Ez annál is könnyebb volt, mert korábban a legcsekélyebb támogatást sem kapta a „központtól” a KMKSZ legnagyobb, beregszászi járási szervezete). Sajnos, a kinyújtott jobbot nem fogadták el, lépésükre rágalmozásokkal, hazudozásokkal, a magyarság félrevezetésével válaszoltak.

Az új szövetség természetesen folytatta kitűzött programját. A gúnyolódások ellenére nem mondott le a magyar múlt híres személyiségei emlékének megőrzéséről. Még augusztusban felavatták *Deák György* és *Szokolczy Gusztáv* mártírhálalt halt egykori gimnáziumi tanárok emléktábláját. Kezdeményezésükre vette fel a beregszászi 3. sz. középiskola *Zrínyi Ilona*, a 8. sz. középiskola pedig *Mikes Kelemen* nevét. A budapesti Rákóczi Szövetség jóvoltából a két tanintézet falán elhelyezték névadóik bronz domborművét. A reformáció napján (október 31-én) avatták fel a Beregszászi Református Egyházzal közösen *Geleji Katona István* és *Rádán Balázs* emléktábláját. Ezt követte *Dsida Jenő*, majd az 1944-ben elhurcolt beregszászi férfiak emléktáblája. A legtöbb ilyen avatót emlékkonferenciával kötötték egybe.

Az 1995-ös év jelentősebb eseményei közé tartozott a Beregi Ünnepi Hét megrendezése. Ekkor avat-

ták fel *Eötvös Tamás* emléktábláját is. Június 4-én, a gyászos emlékü *trianoni diktátum* 75. évfordulóján konferenciát rendeztek, amelynek előadója *dr. Székelyhidi Ágoston* ismert történész volt. A megemlékezést a légerekben elpusztult beregszásziak temetői emlékművénel folytatták, ahová gyászszalaggal átkötött nemzeti színű zászlók alatt vonultak ki. Ezzel is azt akarták demonstrálni, hogy Trianon nélkül nem lett volna második világháború, szülőföldjük nem került volna idegen országok fennhatósága alá és nem lettek volna „lágeres” áldozatok. (Zárójelben jegyezzük meg: a KMKSZ aznap Guton pünkösdi népünnepéllyel „emlékezett meg” a szomorú évfordulóról... Nem ez volt az első figyelmen kívül hagyása, hiszen egy évvel korábban a tiszaujlaki ünnepséget is Petőfi halálának 145. évfordulójáig halogatta.)

Szeptember 17-én avatták fel a római katolikus egyházzal közösen a templom falán a beregszászi alapító *Lampert herceg* emléktábláját. Ezt követte október 28-án *Bethlen Gábor* mellszobrának – a bécsi magyar „Europa” Club ajándékának – leleplezése a Beregszászi Magyar Gimnázium parkjában. (A tanintézet javaslatukra vette fel a fejedelem nevét.) Novemberben négy emléktáblát helyeztek el: Beregszászon *Bartók Béláét*, *Móricz Zsigmondét* (a Móricz Zsigmond Társaság ajándéka) és *Lehoczky Tivadarét*, a munkácsi várban pedig *Kazinczy Ferencét*.

Külföldi kirándulások

Ősszel a szövetség vendége volt a *Vajdasági Napoknak* a budai várban. A BMKSZ kezdeményezte a műemlékek magyar nyelvű táblával való megjelölését. Az első ilyen márványtáblát a Bethlen-kastély falán helyezték el.

Természetesen nem csupán kulturális munkával foglalkoztak. A BMKSZ képviseltette magát több politikai rendezvényen, s nemcsak itthon, hanem külföldön is. Cáfolja ez is az ellenfeleik által terjesztett rágalmozásokat, hogy a BMKSZ nem politizál. Szövetségük jelszava: „Kultúrával és kulturáltan” (kell politizálni). Részt vettek többek között a felvidéki Madarászházán „A rész és az egész” c. konferenci-

án, a fehérgyarmati Együttgondolkodás c. rendezvényen, az olaszországi Cividale városban a kisebbségi autonómiákról tartott kongresszuson.

A következő esztendőben elért sikereik közül figyelemre méltó *Kossuth Lajos*, *Rákóczi Ferenc* emléktáblájának, valamint a *honfoglalási* emléktáblának a felavatása. (A Kossuth-dombormű a Széchenyi Társaság ajándéka.) Millecentenáriumi emlékművük felépítését a vereckei emlékmű létrehozásának elpusztítása és a magyarországi támogatás elmaradása hiúsította meg. Pedig egyedülálló emlékmű lett volna egész Közép-Európában! (A Magyarok Világszövetségétől a vereckei emlékműre általa adott összeg egytizedénél is kevesebbet kértek. Hiába. Hivatalos levelükre válasz sem érkezett...)

Emlékünnepségek

1997-ben Beregújfaluban felavatták a község szülötté, *Móricz Zsigmond* nagybátyja, *Pallagi Gyula* író emléktábláját. A faluban nem működik BMKSZ-szervezet, ezért a községi tanács segítségével rendezték meg az avatót és az emlékkonferenciát. Több jelentős ünnepségre is sor került abban az esztendőben. Ilyen volt a három országra (Magyarország, Románia, Ukrajna) kiterjedő Dsida-emlékünnepség, s az év nyarán emlékeztek meg Petőfi Sándor Beregszászi látogatásának 150. évfordulójáról is. A BMKSZ kezdeményezésére ünnepelte meg Beregszász várossá nyilvánításának 750. évfordulóját. (A városi rangot adó IV. Béla királyunk emléktábláját nem sikerült elhelyezniük, de ami késik nem múlik.) E rangos évforduló alkalmából javaslatukra és szerkesztésükben *Andruskó Károly* világhírű zentai művész 50 fametszetét bemutató minikönyv jelent meg *Beregszász és környéke* címmel. A szövetség kezdeményezésére és Kecskemét város önkormányzatának segítségével születtek meg az első magyar feliratú képeslapok Beregszászról a háború után (hat színes lap a város címerével díszítve), akárcsak korábban az első (és mind ez ideig egyetlen) magyar emlékérem (a Petőfi Társaság közreműködésével).

Az ezt követő esztendőekben került fel egy-egy épület falára *Pálóczi Horváth Lajos* és báró *Perényi Zsigmond* emléktáblája. 1999 novemberében avatta fel a BMKSZ a sztálini lágerekben elpusztult beregszászi férfiak és a második világháború hősi halottai központi emlékművét. (Sokszor elhangzott korábban az a vád, hogy Beregszásznak még nincs

„lágeres” emlékműve. Ez is a szokásos csúsztatás, hisz az elsők között állították fel Kárpátalja művészileg kétségtelenül legértékesebb ilyen emlékművét, *Horváth Anna* alkotását a beregszászi római katolikus temetőben! Mint ahogy nem igaz a KMKSZ mostani elnökének az a nyomtatásban is megjelent gúnyos megjegyzése, miszerint: „a beregszá-

sziak málló vakolatokat tapasztalnak össze az emléktábláikkal”. Egyetlen emléktáblát sem helyeztek „málló vakolat”-ra! Ha elhanyagolt volt az épület, saját költségükön rendbe hozták a homlokzatát. Ilyen volt például *Tamás Mihály* író szülőháza és a Royal Szálló. Az utóbbinál persze nem állt módunkban az egész homlokzat újravakolása, csak egy jelentős felület lefestése.)

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a BMKSZ Beregszász, de nagyrészt az egész beregszászi járás magyar kulturális életének irányítója.

Politikai téren a BMKSZ most a legfontosabb feladatnak tartja Beregszász 1944 őszén elvesztett megyei jogú városi rangjának visszaszerzését. Nem mondott le a szövetség a Magyar Autonóm Körzet megvalósításának és Beregszász magyar neve hivatalossá tételének szorgalmazásáról sem. A szövetség arra törekszik, hogy ungvári, munkácsi, técsői és szolvai testvérszervezeteivel közösen, a Kárpátaljai Magyar Szervezetek Fóruma, s ezáltal az **Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ)** – az egyetlen országos magyar érdekvédelmi szervezet – tagjaként méltóan, tisztességgel, józanul és eredményesen képviselje a történelmi Bereg megyei Ukrajnához került részén élő magyarság érdekeit.

Dalmay Árpád

Felhívás a világ magyarságához Teleki Pál szobrának felállítása ügyében

A XX. század első felének kiemelkedő magyar személyisége, a tudós és politikus Teleki Pál szellemi hagyatékának ápolása és szobrának felállítása céljából, 1999-ben róla elnevezett Emlékbizottságot hoztunk létre. Az Emlékbizottság fő törekvése most, hogy gróf Teleki Pál szobrát halálának 60. évfordulójáig, 2001. április 3-ig elkészíttessük és megfelelő helyen fölállíttassuk.

Bethlen Gábor és Széchenyi István kései utódja az erdélyi születésű Teleki Pál földrajztudósként és államférfiként, realitásokkal számoló felelősséggel szolgálta népét és hazáját. Egyik alapítója, patrónusa volt a magyar cserkészletnek és a világmagyarságát összefogó társadalmi, érdekvédelmi szervezetnek, a *Magyarok Világszövetségének*. A legnagyobb megpróbáltatások, sorsfordulók idején tehetséggel és hűséggel küzdött a magyarság biztatott jövőjéért: Trianontól az általa kidolgozott és nemzetközileg elfogadott etnikai elvű revízióig; a vészterhes II. világháborúban gyakorolt lengyel-magyar szolidaritástól a társadalmi reformokig, s végül az erényes politikusi magatartás holtig való érvényesítéséig. Igazságszeretetével, tudásával és bátor helytállásával még ellenfeleinek megbecsülését is kivívta belföldön és külföldön egyaránt. A magyarság őt nagyformátumú emberként és politikusként tiszteli, noha a négy évtizedes szovjet-kommunista korszakban igyekeztek munkásságát és emlékeztétét meghamisítani, vagy eltüntetni. A magyar nemzet önmagának is adósa Teleki Pál alakjának felidézésével. Egészalakos szobrát ezért szeretnénk nagyrészt közadakozásból fölállítani.

Az Emlékbizottság – szakértőinek javaslata és a felkért zsűrinek az elkészített szobortervről adott kedvező véleménye alapján –, *Rieger Tibor* szobrászművészt bízta meg a szobor megalkotásával. A bronzból készülő 2,8 m magas szobor összköltsége mintegy 15 Mft, mintegy 60 ezer USD lenne. Teleki Pál szobrát a Budai Várban, méltó helyen kívánjuk fölállítani. A Teleki Pál Emlékbizottság fővédnökségét a köztársasági elnök úr és a miniszterelnök úr egyaránt vállalta, védnökei és tagjai a hazai és a külhoni magyarok széles körét képviselik. A Teleki Pál Emlékbizottság névsorát felhívásunkhoz mellékeljük.

A közhasznú státuszú Bethlen Gábor Alapítvány az OTP Bankban önálló alszámlát nyitott *Teleki Pál szoboralap* címen, ahová kérjük és várjuk adományaikat, az **OTP 1170203610673433 csekk számlaszámon**. A jelentősebb támogatók nevét megőrökítjük. Az adomány Magyarországon az adóalapból leírható.

Állítsuk fel gróf Teleki Pál szobrát a Budai Várban közös összefogással, hogy a szobor emlékeztessen minden arra haladó magyart: „A mi feladatunk ezekben a rettenetes időkben ... az, hogy megtartsunk egy nemzetet a világnak!”

Kérjük magyar testvéreinket támogassák nemes törekvésünket!

Teleki Pál Emlékbizottság

* A cikk az Erdélyi Magyarság 41. számában jelent meg

¹ 1990 tavaszán, az első szabad választásokon a KMKSZ Beregszászi Járási Szervezete *Molnár Bertalan* képviselőjelöltet támogatta. *Fodó Sándor*, a KMKSZ elnöke viszont közvetlenül a választások napja előtt – saját korábbi ígéretét és a KMKSZ Választmánya határozatát megszegve – az ukrán *Vaszil Sepa* jelöltet támogató röpcédulák százazeivel árasztotta el a választókerület településeit. A lakosság azt hitte, hogy megváltozott a járási szervezet álláspontja, s Sepára szavazott. Ennek következtében 1990-től 1994-ig nem volt magyar képviselő Ukrajna parlamentjében, ami első ízben fordult elő Kárpátalja Szovjetunióhoz történt csatlóása után. Az áruslás miatt vált szélmalomharccá a beregszásziak autonómiatörekvése, mert Vaszil Sepa visszautasította a népszavazás döntésének, a járási és a megyei tanács határozatának képviseletét.

² A KMKSZ elnöke az elnökség és a tagság tudta nélkül a kárpátaljai magyarság „akaratára” hivatkozva kérte az alapszerződés feltétel nélküli ratifikálását a magyar országgyűlésben.

BRASSAI TANÁR ÚR EMLÉKEZETE

Brassai Sámuel életrajzírói, tevékenységének elemzői őt nevezték az utolsó erdélyi polihisztornak, s a nemzet nagy tanárának is... Én – a fentiek mellett – az első reformpedagógusnak aposztrofálnám, aki úttörője és megvalósítója is volt a reformoknak Erdélyben, mert már pályája elején sürgette az elmaradottság felszámolását, a népiskolai tanítás reformját látva az oktatási nehézségeket; a helyes módszertan hiányát, a felszereltség silányosságát... Nem csak észlelte ezeket, hanem cselekedett azért, hogy mindez jó irányba forduljon... Módszertani elveit három kötetben foglalta össze, s hangsúlyozta, hogy minden gyermeket korának megfelelően kell oktatni (csak fokozati-lag különbözik a gyerek tehát a felnőttől).

Tanítási elvének alapgondolata volt: keveset, jól és lassan! Szerinte az iskola célja nem az, hogy a tudományra neveljen, hanem a módszerre, amely arra képesít, hogy a gyerek később a maga lábán haladjon előre; s ugyanakkor nem sok ismertetet kell szerezni, hanem használhatóakat. Fontos, hogy a tanító a kérdést az egész osztályhoz intézze, felkeltse a gyermek érdeklődését, de ezt nem szabad kényszerűségből tenni... Brassai tapasztalati úton nevel, melynek célja az, hogy a gyermek maga találja meg a megoldást a különböző problémákra. A fejlesztés legfontosabb módja a gyakorlás, s az egész életen át tartó önművelés.

Módszerében fontos a rendezés elve: az ismeretek rendezése, s az, hogy a már elsajátított anyagok szolgálják a következő tudományokat, s azután pedig a célszerű csoportosítás. Módszertana fontos alapjának tartja a fokozatosság elvét: az ismertről haladni az ismeretlen felé, az egyszerűbbtől a bonyolultabbra, alsóbbrendű eszmékről a felsőbb rendűekre. A tanító elengedhetetlen feladata az, hogy előzetes ismeret nélkül ne használjon bizonyításként ismeretlen anyagot. Vallja a következetesség elvét, miszerint: egy tárgyból egy elvet kell követnünk, menjünk végig az elkezdett anyagon (úton), kerüljük az ellentmondásokat; ismételjünk célszerűen, csoportosítsunk óvatosan. Az érdeklődés felkeltéséhez szemléltessünk mindent, amire csak módunk és lehetőségünk van (Brassai lefordította Comenius Orbis pictusát is), de ne felejtjük el a memó-

riafejlesztést sem. Fogalmak tanítása előtt végig kell menni az oda vezető úton, s csak azután szabad megtanítani a szabályokat.

Brassai fontosnak tartja azt, hogy a tudomány iránti szomjat és vágyat oltsuk be a gyerekekbe, s ezért javasolja a „a kóstoltató módszert”, mert ugye egy kérdés könnyebb száz keresésnél, de akkor elvész az igazi élmény, a felfedezés öröme...

Módszertani alapelveiből csak néhányat soroltam fel, de Brassai nemcsak ezzel járult hozzá az oktatás korszerűsítéséhez, hanem tankönyveivel, nyelvkönyveivel, tudományos, oktatónyelvi cikkeivel is a sajtóban, ahol volt lapszerkesztő és munkatárs egyaránt (Vasárnapi Újság, Természetbarát, Család és iskola, Erdélyi Múzeumegylet Évkönyvei, stb.).

– „Megszakítva” munkásságának bemutatását, szeretnék néhány dolgot elmondani az *emberről*, aki már fiatalon is mindenkinek csak Brassai bácsi volt... Azért „bácsi”, mert 37 évesen került a pályára, s korán öszülő hajjal, szakállal, apró kék, jóságos szemével mindenki így ismerte, így nevezte. Megjelenése különös volt – magas, szikár termetű –, de egész személyisége felkeltette iránta az emberek érdeklődését. Öltözködésében sem a napi divatot követte, hanem a célszerűséget kereste. Végtelenül pontos ember volt. Brassai az egyház számára túl világi és szabadelvű volt... Annak idején (1836-37) csak felszentelt egyházi ember lehetett rendes tanár, s az, aki külföldi akadémián tanult. De Brassai egyikkel sem rendel-

kezett, mégis beválasztották az unitárius egyháztanácsosok közé, majd 1837. február 8-án tanári kinevezést kapott a kolozsvári unitárius gimnáziumba. Itt indította útjára reformelképzeléseit...

Születésének körülményei máig tisztázatlanok. Torockón született, a Székelykő lábánál 1800. február 13-án (más források szerint 1797 júniusában). Első tanítója az unitárius pap édesapja volt, aki sok minden iránt felkeltette a fia érdeklődését. Szülei mindketten műveltek voltak, s ők indították el a tudomány útja felé... Apja könyvtárát rendezve tanulta meg a könyvek iránti tiszteletet, szeretetet, megbecsülést; s apja tanította meg utazni szerte a világban a betűk révén, a térképeken, s a földgömbön. A tanári pályára való felkészülését, tapasztalatait házi tanítóként-nevelőként szerezte. Nagyon szerette a zenét és művelte is; zongorán játszotta Beethoven, Mozart és Chopin műveit.

Brassai egész életét áthatotta a tudományok szeretete, művelése; de mindenben szerette a változatosságot, a választékosságot. –

Tankönyveiből, melyet **Kék Könyvtár** sorozatnak nevezett (Bevezetés a világ, a föld és státusz esmeretbe, A kisdetek számvetése, Számítan a népiskolában, Algebrai gyakorlatok, Magyar fűvészkönyv, Rajzminták fiatal gyermekek számára, stb.) 60 évig oktatott Erdélyben, s ezek a könyvek óriási hiányt pótolnak akkor.

A már említett három kötetes módszertana és tankönyvei mellett igen *jelentősek nyelvkönyvei* is. Brassai harcolt a magyar nyelvű oktatásért (el is érte azt 1841-ben a korondi zsinaton), a szép anyanyelv elsajátításáért. Szerinte az anyanyelvi tanítás célja a nyelvtani fogalmakkal való ismerkedés, megtanulni a helyesírást folyamatban, kerülni a nyelv elleni vétségeket. A magyar nyelv helyes tanítását, elsajátítását több könyvében is kifejtette: A magyar mondat (1860-63); A magyar bővített mondat (1870); A mondat dualizmusa (1885) című műveiben.

A modern nyelvek tanításában korszerű elveket vezetett be, melyek csak a XX. század második felében váltak általánosan elfogadottá, például a *tanítás alapegysége a mondat legyen*; a szabályokat maguk a tanulók állapít-

sák meg a tanár példái alapján; kapjon állandó szerepet a beszélgetés, az ismételtség. Írt francia nyelvkönyvet: *Ingen tanító francia nyelvmester* (1863) címen; s német nyelvkönyvet Okszerű vezér a német nyelv tanulásáért (1845), mellyel elindította nyelvtanítási reformját. Ezen reform alapjai a beszédgyakorlatra teszik a hangsúlyt, s arra, hogy a nyelvbéli egyén nem a szó, hanem a mondat, mert az teljes értelmű egész. Tehát a mondat egyénisége, függetlensége vitathatatlan. Szerinte a magyar mondat központi eleme az ige, az ígét közvetlenül megelőző pozíció a mondat fókusz. A korszerű magyar mondattanok mind Brassai mondat-szerkezetén alapulnak. Ezért mondat-tani eredményei közel egy évszázaddal megelőzték korát; ő ismerte fel elsőként, hogy az alany-állítmány tagolódás nem általános a világ nyelveiben. Gál Kelemen írja róla (1927): „Brassai ritka példáját nyújtja nyelvtanaiban annak, hogy nyelvtudományi nézeteit és tételeit milyen következetesen és kivételt nem ismerő módon alkalmazza a gyakorlatban. E tekintetben egyedül áll a magyar nyelvészet történetében.” Tehát nálunk sokáig nem tudták azt, hogy Brassai évtizedekkel előbb hirdette a direkt módszert, s azokat az elveket, melyeket ezen új tanítási módszer alkalmazza.

Polihisztorunk nemcsak a nyelv-tanulással-nyelvtanítással foglalkozott, hanem *műfordítással* is. Itt is az a véleménye, hogy nem a szavakkal kell foglalkozni, hanem a szöveg egészét képező mondatokkal, s azzal, hogy fordításkor a formai hűség helyett sokkal fontosabb a gondolatok és az érzelmek tolmácsolása tartalmi hűséggel. Ezáltal a fordítás olvasójában a szervező szándékai szerinti érzelmeket, gondolatokat, képeket tudja ébreszteni, mely által a fordítás hű lesz a mű eredeti céljához, gondolataihoz. Brassait tartják az orosz irodalom első magyar tolmácsolójának, bár ugyanakkor viszont Kriza Jánost az első orosz versfordítónak. (Brassai első fordítása oroszról egy elbeszélés volt 1856-ban).

Brassai szerint minden tudományok vezetője a *filozófia*, mert ez a tudomány az, mely szolgáltatja az elvet és a módszert. A fogalmak tisztázásán és a módszerek tökéletesedésén dolgozott. A természetben legfontosabbnak a célszerűségi törvényeket vélte... (hiszen a növények és az állatok is túlélésre törekednek). Tanítványait is mindig önálló, alkotó munkára nevelte. Filozófiájában (Az igazi pozitív filozophia, 1895) fontos erkölcsi elvet tartja az akaratot, mely szerinte nincs egyedül, hanem tanácsadói a

ratio és a gondolkodás. Emellett azonban ott van az „erő, a lélek ereje: de a vágy, az indulat, a szenvedély is erők, a test erejei.” Az akarat a testi erők működését néha magukra hagyja, más-kor segít, vagy küzd ellenük, s ennek a küzdelemnek az eredménye adja meg az erkölcsi elvet. Ha a küzdelemben az akarat győz, az ítélet: erény, de ha kudarcot vall, az eredmény: vétek. Fontos azonban, hogy az akarat önkéntes legyen, mert ha az ember kényszerűen cselekszik, akkor az akaratot „úrból szolgává alázza.” Brassai véleménye szerint ezt el lehet fogadni, vagy el is lehet vetni... Fontos azonban az, hogy az akaratot ne tekintsük ellenségnek, mert ha az mindig győzne, hiányozna a küzdelem. Isten azonban az akarat mellé tanácsadónak rendelte az értelmet és az okosságot, segítségül melléjük pedig három támaszt is, melyek: a nevelés, az állam és a vallás.

Brassai módszertana, filozófiája, nyelvtanítási rendszere egyedülálló a maga nemében, de soha *nem áttal tanulni elődjétől*, általa elismert embe-rektől, s hivatkozik is rájuk: Apáczai-ra, amikor sürgeti a reáltudományok felvételét az oktatásba; Comeniusra a magyar nyelvű iskola megteremtésében, a szemléltetés fontosságában; Herbartra, amikor előtérbe helyezi az erkölcsi nevelést; Pestalozzira a kölcsönös tanításmód kapcsán.

Brassai egész életében tanított mindenkit, aki ezt igényelte, de *tanárkodása elejétől kezdve új élet költözött az iskolába*, ahová került. Azonnal szakított a régi pedagógiai módszerrel, ahol a tanár rémuralmat tartott az iskolában, s minden vétségért szigorú büntetés járta. Ő nem a külsőségek adta tekintély szószólója, mert szerinte az elismerést mindig a tudás, a tudományok átadása, a humánus viselkedés alapján lehet és kell kivívni... Brassai példaadással, emberi méltósággal, hitelesen, egész személyiségevel tette ezt középiskolai, majd egyetemi tanárként is, mert 1872-ben Kolozsvárron megnyitotta kapuit a Tudományegyetem, ahol szinte élete végéig tanított.

Életében a legmagasabb elismerést mint *természettudós* aratta; több külföldi botanikus tudós társaság is tagjai közé választotta. A kolozsvári Botanikus Kert s a Nemzeti Múzeum sokat köszönhet Brassainak, s nem utolsósorban az ő érdemei közé tartozik az is, hogy Herman Ottó mellette dolgozott, s vált tudóssá – bár természetük merő ellentét volt – s akit polihisztorunk fiaként szeretett. Brassairól már életében elneveztek – a tisztelet jeléül – egy Ausztráliában található növényt. A növényrendszertani kérdések is érdekelték, a növények evolúciójáról

is értekezett már Darwin előtt több mint harminc évvel.

A forradalom után, melyben Brassai is részt vett, egy darabig nem tért vissza Kolozsvárra. Pesten újságíróskodott, majd a Szőnyi és Gönczi-féle magángimnáziumban tanított. *Zene-szeretete*, mely előkelő helyet foglalt el életében, itt gazdag talajra lelt. Alig volt olyan hangverseny, melyről hiányzott volna: elment zenét hallgatni Bécsbe, Berlinbe, még Münchenbe is. Ő maga elég jól zongorázott, de brácsázni is tudott. Ismerte és méltatta Erkel Ferencet, s meghajtotta fejét Liszt Ferenc zongorajátéka fölött is... Szíve azonban visszahúzta Kolozsvárra, s 1859-ben visszament a Kolozsvári Unitárius Kollégiumba tanítani. Itt is zenélt és hallgatott jó zenét, s bevett a rendszeres házi kamarazenélést is. De Brassai ebben sem tagadta meg önmagát: nemcsak zenélt, hanem zenekritikákat is írt, melyek szakszerűek és igazságosak voltak, s ugyanakkor ötletesek, szórakoztatóak, érdekesek és őszinték. A klasszikus zene mellett ismerte és csodálta a népzene is.

Brassai *szerkesztőként* is kivette részét a nép neveléséből, oktatásából, a mindenkihez eljutatható tudományok ismertetéséből különböző formában. Ő indította el 1834-ben a Vasárnapi Újságot az előbbi céllal, de más újság szerkesztésében is részt vett, vagy szerzőként közreműködött. Amikor Eötvös József 1868-ban elindította a Néptanítók Lapját – a mai Köznevelést –, örömmel üdvözölte azt, s szívesen írt is oktató-nevelő cikkeket (pl. Az anyanyelvi oktatás taneszközei, 1876; A rosszul nevelt gyermek, 1890; Miért és miképp írják a tankönyveket, 1890) a lapban. De írt a Keresztény Magvetőbe, a Nemzeti Társalkodóba, a Magyar Hírlapba, a Pesti Naplóba és sok más újságba is. Életének, munkásságának kutatói, méltatói szerint a joga kívül minden tudományággal foglalkozott. De ez így nem egészen igaz. Ugyanis Kolozsvárron az Unitárius Egyház Levéltárában találtam egy kéziratot, melyet „Észjogtan” címmel Brassai együtt írt Simén Domokossal 1875-ben. Ebből egy mondatot idéznék: „A jog tehát összege azoknak az emberi akaratától függő feltételeknek, melyek az ember valódi rendeltetésének s ésszerű céljainak elérésére szükségesek.” (7. old.) Tehát érdekelte őt a jog, de sok más elfoglaltsága mellett nem juthatott több ideje erre a tevékenységre.

Brassai nagyon szeretett *vitatkozni* is bármely témában, ha arra alkalmas személyekkel találkozott, akár szóban, de írásban is. Ilyen témájú vitái megtalálhatóak írói hagyatékában

(például Nincs már ismerettyű, 1861; Szépirodalmi Figyelő). Szellemes polémiái sokszor szájról-szájra terjedtek.

Anemzet nagy tanárát sokan szerették, munkáját elismerték, méltatták: tanártársai (például Felméri Lajos), tanítványai (például Boros György, Kőváry László és mások), barátai, rokonai, ismerősei. De voltak olyanok is, akik támadták, bántották, esetleg megsértették; fájlalta is az érdemtelen bántásokat... A sok szeretet azonban, amivel körülvették, tompította ezt, mert bár tisztában volt tudásával, szerény ember hírében állott. A tudományos társadalom is elismerésre méltatta Brassai munkásságát, amikor először 1837-ben a Magyar Tudós Társaság levelező tagjává választották, a Matematikai Osztályba, majd 1865-ben az Akadémia rendes tagja lett. 1874 január 27-én a kolozsvári Tudományegyetem doktori címmel tisztelte meg; azután 1883 július 30-án teljes fizetéssel ment nyugdíjba, s a közoktatásügyi miniszter érdemei elismerése mellett királyi tanácsosi címmel tüntette ki. A nyugdíjba vonulás azonban nem azt jelentette számára, hogy pihennie kell, mert továbbra is dolgozott (sokszor hívták vissza vizsgáztatni is az egyetemre): írt, szerkesztett, értekezett, tanított.

1897 júniusában egészsége komolyan megromlik. Próbálja tartani magát, amíg lehet. Barátai, tanítványai, rokonai szeretettel veszik körül, sokszor meglátogatják betegágyánál. Június 24-én meghalt. Síremléke Kolozsvárott a Házsongárdi temetőben áll.

Brassai tudományos munkásságának érdemei vitathatatlanok, bár sokáig megfeledeztek róla... Emberi nagyságát abban látom, hogy autodidakta módon képes volt tudását számtalan területen úgy gyarapítani, hogy másokat is taníthasson, s tudásából népének is haszna legyen. Hosszú élete, gazdag tevékenysége során olyan örökséget hagyott ránk, melyet tisztelnünk, ápolnunk, újra értékelnünk kellene.

Brassai nem volt tévedhetetlen, követett el hibákat, vitatkozott, akaratokodott, de ezeket soha nem vezették önös érdekek. Azt tette, amit érzése szerint tennie kellett!

Ő olyan reformpedagógus volt, aki nemcsak filozófiai elméleti úton képezte el az oktatás jobbítását, hanem széleskörű szabályos aktivitással, oktatási anyagokkal járult hozzá népének szellemi felemeléséhez.

Születésének 200. évfordulóján tehát nagytiszteltű Brassai Sámuelre emlékeztünk!

Parászka Mária Sonja

„Sabin Gherman felhasználja Iuliu Maniut autonomista kampányában”

A Pro Transylvania Alapítvány elnöke, Sabin Gherman 2000 március 3-án, pénteken közreadta Iuliu Maniu programját abból a célból, hogy sürgesse a történeti régiók közigazgatási-pénzügyi autonómiájára vonatkozó megegyezést. A program abból tevődik össze, hogy kiadja Iuliu Maniu 1938 novemberében írott röpiratát. Ezt román, magyar, német és angol nyelven egyaránt meg kívánja jelentetni, és a választási kampány során mind a politikusok között, mind a legszélesebb tömegek körében terjesztetni óhajtják. Gherman kijelentette: „valamennyi eddigi kiáltványa Maniu írásainak hű másolata.” Amint Sabin Gherman mondotta: Maniu is elégedetlenségét fejezte ki amiatt például hogy Temes megye az évi 6 milliárd lejes költségvetésből 200.000 lejt kapott mindössze, s hogy „Erdély bankjait tönkretette Bukarest centralizmusa.” Maniu továbbá kifejtette, hogy „Erdély Bukarest katonai megszállásának lett az áldozata, azzal, hogy Erdély 23 megyéjének élére 23 regáti ezredes prefektust neveztek ki, ezzel a politikai pozícióknak katonai jellegét adtak.”

(Az Adevarul cikkírója nyomán)

HAVEL KITART BENEŠ DEKRÉTUMAI MELLETT

A cseh elnök szerdán Berlinben megerősítette, hogy hazája nem kívánja érvényteleníteni a csehszlovákiai német kisebbség 1945 utáni jogfosztását és kitelepítését megalapozó benesi dekrétumokat.

Václav Havel, akit délelőtt ünnepélyesen fogadott berlini rezidenciáján, a Bellevue-kastélyban Johannes Rau, a német államfővel folytatott eszmecsere után kijelentette: a benesi dekrétumok hazája történelmének részét képezik. Az, hogy Prága és Berlin eltérően vélekedik a szóban forgó rendeletekről, már a két ország által 1997-ben elfogadott megbékélési nyilatkozatban is helyet kapott.

A cseh elnök óva intett attól, hogy a dekrétumok kérdését ma bárki is politikummá fújja fel. Ez ugyanis megakadályozhatná Prágának azt a tervét, hogy a közeljövőben az Európai Unió tagjává váljon. Egy, a látogatás alkalmából adott interjúban Havel másodrendű kérdésnek nevezte, hogy hazáját egy évvel korábban vagy későbbben veszik fel az EU-ba.

„Ha az unió részéről megvan a kellő politikai akarat a bővítéshez, és a tagjelölt országok is készek alkalmazkodni az EU elvárásaihoz, akkor nem olyan fontos, hogy a csatlakozásra egy évvel korábban vagy később kerül sor” – mondta az elnök a Die Weltnek nyilatkozva. Korábban a cseh kormány 2003-at jelölte meg a csatlakozás éveként.

(Népszabadság)

BALOGH EDGÁR SZÁMADÁSA

Balek, hiszékeny vagy elkötelezett baloldali?

Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc külföldi hullámverése Erdélyben ezeket mozdított meg. Különösen az értelmiség soraiban támadt nagy visszhangja a magyarországi eseményeknek. Az egyetemisták nemcsak szenvedélyes vitákkal, professzoraiknak szegezett kérdéseikkel igyekeztek anyaországi társaik nyomába lépni, hanem némely helyen cselekvésre is elszánták magukat. Az itt közreadott írás Balogh Edgár kolozsvári író, lapszerkesztő, professzor 56-os emlékirataival, az írások szerzőjének életszemléletével vitázik.

Balogh Edgár memoárjának utolsó kötetét olvasom nagy figyelemmel. (B. E.: Számadásom, Emlékirat, 1956–1993. Kolozsvár, Korunk Baráti Társaság, 1999.) Különös tekintettel az 56-os forradalomra történő visszaemlékezéseire. Balogh Edgár 56-ban Kolozsvárott élt, Erdély szellemi fővárosában, egyetemi professzorként állandó kontaktusban a kor szellemi életének más nagyjaival.

1957 elejétől kezdve pedig a Korunk főszerkesztő-helyetteseként az erdélyi magyar szellemi műhely szervezője, részben irányítója minőségben. Egyetemi tanár és folyóirat szerkesztő.

Próbálom követni – a Számadásomban leírtak alapján – Balogh Edgár 56-os kacskaringós útjait. Összevetni az általa leírtakat mások emlékeivel, illetve saját tapasztalataimmal.

Ami ezután róla elhangzik, vagy leíródik, az már csak értékelése lesz életművének. Szavainak, cselekedeteinek gyakori ellentmondásossága arra enged következtetni, hogy sokszor nehéz volt eldöntenie, saját – kétségtelenül jószándékú – eszméit avagy a pártfegyelem diktálta parancsokat helyezze előtérbe? Mi, akik kortársainak mondhatjuk magunkat, s akik számos alkalommal beszélgettünk vele a mindig aktuális problémákról, szavaiból kiérezzük, hogy sokszor a fellegeken jár, nem számol a realitásokkal. Valószínű, a köztudatban ezek a jelzők ragadtak rá:

naiv, hiszékeny, sőt – Herédi Gusztáv szerint – balek (ti. a hiszékenysége miatt).

Egyéni és közéleti szerepvállalását Balogh Edgár ekképp fogalmazza meg: „A kisebbségi sorsban népünk szolgálva bíztam a szocialista rendszerben, amelynek eszméisége mint a néptestvérség és társadalmi igazság megvalósításának történelmi kísérlete ifjúkoromtól bennem élt. Reális munkaterep volt ez a rendszer számomra, majd *hadállás is az eszménnyel ellentétes erővel szemben*, mindaddig, míg maga a hatalom a nemzeti egyenlőséget és a dolgozók jogait fel nem adta. Hol és meddig volt értelme a szocializmus iránt tanúsított bizalmamnak, s mikor szakadt ez meg, ez nyilvánvalóan éppen úgy függött magának a hatalomnak fokozatos parancsuralmi eltorzulásától, mint az én egyoldalú tájékozódásomtól, s a tornyosuló bajok közt újra meg újra reménykedő hiszékenységetemtől.”

Az olvasó úgy képzelné, hogy a szocialista eszméből való kiábrándulás – legalábbis egy magyar ember számára – valamikor az 56-os forradalom táján kezdődhetett el.

Balogh Edgár azonban 56-ban, de főleg a forradalom után úgy cselekszik, mint akinek fogalma sincs a magyarországi események mibenlétéről, vagy pedig a megszállottságig hisz az „eszmének”.

Egyoldalú tájékozódás? Mik lehetnek a hírforrásai a Korunk főszerkesztő-helyettesének? Talán a Rude Pravo, vagy a Pravda, netán a „mi” Scienciánk?...

„Az erdélyi magyarságot a budapesti forradalom készületlenül érte.” Balogh Edgár nem mondja el, hogy a magyarországi sajtó – a jelenlegi állapotokhoz viszonyítva – „fénykorát” élte. Csakhogy a napi sajtó nem „találta” a tényeket, mellébeszél, ezért vetette rá mindenki magát a szóki-mondó Irodalmi Újságra. A lap azonban kevesek kezébe jutott, nem lehetett általános közvélemény-formáló ereje. Az olvasókra nézve azonban „szemeket nyitó” hatása felbecsülhetetlen volt.

Több, mint furcsa, hogy Balogh Edgár ennek a lapnak a szerepéről – pedig a Bolyai Egyetemen sokan olvasták – egy szóval sem emlékezik meg. Kihagyjuk – ehelyütt – a romániai magyar sajtó 56-os áldatlan szerepét. Közben a magyar forradalom – mondhatni – az első napoktól itt Romániában is szedi az első áldozatait. Az első áldozatok „természetsen” magyar egyetemisták voltak.

Ide kívánczik alulírott saját emléke a forradalom utáni megtorlások napjaiból. Várhegyiek és társainak a letartóztatása után – dr. Kapcza Imre ügyvéd javaslatára – olyan tanúkat kellett keresni, akik a letartóztatott diákok mellett tanúskodnak. A választás két akkori professzorra esett. Jordáky Lajosra és Balogh Edgárra. Edgár számára nem voltam ismeretlen. Az évfolyamnak régi magyar irodalmat tanított. Ideológiai bevezetőként Szoboljev: A visszatükröződés lenini elmélete és a művészet c. füzetekéjét ismertette. Várhegyi István feleségével közös megegyezésben felkerestem Balogh Edgárt Főtéren otthonában. Jövevelem célját röviden előadva, Balogh Edgárnak a következő volt a válasza: Fiam, menj el az ügyvédhez és mondd meg neki, hogy a tanúk sorába írja fel az én nevemet is. Amikor a tárgyalásra sor kerül, azonnal gyere értem, hogy akár kéretlenül is ott legyek. Ennek ellenére „Még mindig bizakodom,

pedig már híre járja, hogy letartóztatások indultak Kolozsvárt.”

Balogh Edgár tanúságából nem lett semmi, hisz még a Dávid Gyuláék perében sem hallgatták meg, pedig ők nem egyetemisták voltak a Bolyain. A forradalom kitörése napjaiban őt is – mint oly sok hithű kommunistát – a balos ortodox erők felülkerekedése riasztotta. A szovjet invázió után: „...megpróbáltam újra hinni, most már Kádár János reformokat ígérő, bármennyire tragikus, de reálisnak tetsző politikájában. A kibontakozó balos terrortól nem értésültem kellőleg (*megint a tájékozatlanság!*), s amíg Hruscsovot meg nem buktatták, nem is ébredtem fel elvárásaimból”. (*Mondhatnám keserű iróniával: Csipkerózsika álmából.*)

Az 56 utáni román politikáról: „Nem a mi egykori tiszta célkitűzéseinket tartom történelmi tévedésnek, hanem a magyarországi eseményektől megriadt román pártállam fondorlatos játékában fedeztem fel a bűnt.” Azzal, hogy a hruscsovi reformintézkedések halogatása ürügyén készült az ortodox restauráció. Ezzel megtévesztették a hithű kommunistákat. (*Edgár is.*)

Itt volna a helye annak, hogy az Edgár által „egykori tiszta célkitűzések”-nek tartott eszmerendszert elemezzük, legalább a román pártállam fondorlatos játéka felfedezésének a szintjéig. Egy ilyen elemzés messze meghaladná a rendelkezésre álló helyet. A román fondorlatokról szóló megállapításaival csak egyetérthetünk. Ám azzal egy pillanattal sem, ami az ún. „tiszta célkitűzéseket” illeti. E két szóban ugyanis benne van – mégha Balogh Edgár nem is írja le – az osztályharc elméletének a legitimitása, amelynek okán az egész akkori kommunista világban (főleg a Szovjetunióban) emberek millióit kergették a halálba... Mint írja, a forradalom leverésekor „letörtén a nemzeti gyászban”. Feltehetően az önvizsgálat alapján a saját „vétkét” a következőkben fogalmazza: „Abban, hogy meg sem láttam (*megint tájékozatlanság!*) az ok-okozati összefüggést Balogh Imréék népi forradalmának letörése és az ebben rejlő reformellenes visszarendeződések fenyegető veszélye között.”

Balogh Edgár 56-os emlékei egyéb reagálásra is késztetnek. Nem csak a leírtakkal, hanem a le nem írtakkal kapcsolatban is. Utolsó könyve egy önmagával s a világgal viaskodó közíró szándékszik bemu-

tatni. Életútja fonalát az 1956-os évtől gombolyítja egyre tovább. 1956 azonban számunkra, magyarokra nézve olyan év, amely vízvázalasztó a gondolkodásban, a cselekvésben, a magyar élet megítélésében.

Balogh Edgárt egyetemi professzori státusban érték a magyar forradalom eseményei. III. éves egyetemi hallgatóival vesződött azokban a napokban, akikről azt írja, hogy egyesek (Nagy Benedek és Várhegyi István) „nem tették le a fegyvert” abban a vitában, amely közötté és hallgatói között kialakult. A Nagy Imre-kormány megalakulásával azonban helyreállt az évfolyam „rendje”, a munka folytatódhatott.

Csakhogy a nagy viták novemberben bontakozódtak ki, amikor – Balogh Edgárt is beleértve – egyes professzorok arról akarták meggyőzni diákjaikat, hogy az egyetemi autonómia nem aktuális. „Diákjaink a történekek hevében egyetemi autonómiát sürgettek, bár az események túlhaladtak fellépésükön” – írja Balogh Edgár, pedig az autonómia-vitának a professzorok felől nézve (*Csehi Gyulán kívül*) Balogh Edgár volt a bajnoka.

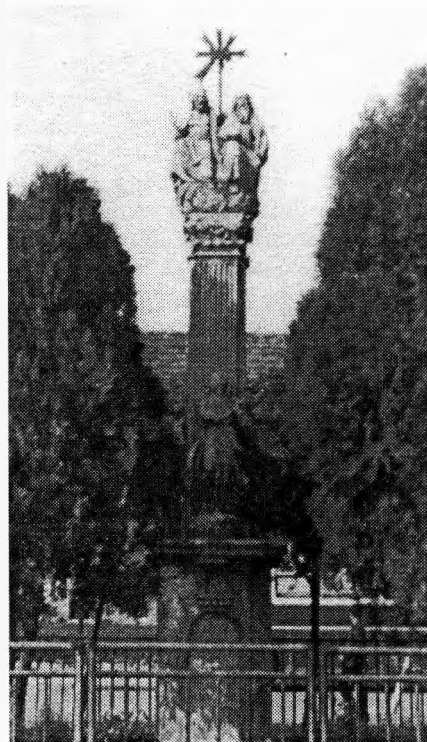
Érdekes, hogy a hallgatók belső vitáiról – legalább azokéről, akikkel közvetlenebb kapcsolatban volt – Balogh Edgár nem ír semmit. Elsikladdt afölött is, hogy a marxista tan széken parázs vita zajlott arról: mi volt Magyarországon: forradalom, vagy ellenforradalom?

Nem ír arról sem, hogy a forradalomban elesettekhez mi a viszonyulása. Ugyanis aggódását csak Nagy Imre valamint Lukács György irányában nyilvánítja. Ez utóbbiról közismert, hogy behódolt a Kádár-vezetésnek, míg előbbi a megalkuvás helyett inkább a halált választotta. Pedig a rehabilitáció lehetősége számára is adva volt.

Sajnos nem ír arról sem, milyen megtorló intézkedéseket tettek a hazai hatóságok '56 után. Dávid Gyulán kívül voltaképpen senkit (Dávid Gyula letartóztatott társait) sem említi meg '56-os emlékei között. Az ország más részein élő letartóztatottokról nem is beszélve...

Az 1956 novemberében lezajló, a Korunk jövőbeni szerkesztőivel lefolytatott tárgyalások részleteiről (Rautu-Fazekas) még csak említés sem történik. Sorolhatnánk az elhallgatások sorát...

A fentiekkel szemben örömmel konstatálja a pártnak a nemzeti kér-

Az 1714/15-i pestisjárvány emlékére állított Szentháromság-szobor

désben tett jószolgálati engedményeit, mint például a Korunk, az Ifjúmunkás c. kiadványok megjelenésének az engedélyezését. Az önámító – s természetesen másokat is ámító – Balogh Edgár úgy vélhette, hogy a „kulcsfontosságú” lapalapítások a romániai magyarság szellemi tőkéje gyűjtőhelyeivé válnak. E kiadványok megjelenésétől a „romániai magyar ifjúsági mozgalom korszerű felkarolását”, az értelmiség számára pedig szellemi fórum megnyitását várta. Mind-ezt 56 végén, amikor a román hatalom teljes erővel azon dolgozott, hogy a magyar forradalom eszméit – ami itt ott megragadt – csírájában ölje ki a fejekből. Ki kell tértünk a Korunk indulására, amelynek a főszerkesztő-helyettesévé Balogh Edgárt nevezték ki. (*Főszerkesztő Gáll Ernő lett.*)

Balogh Edgár leírása szerint Gáll Ernőre a választás a „szabadelvűségére” való tekintettel esett. Rá – Balogh Edgárra pedig azért mert legalább illegálista, meggyőződéses kommunista, „narodnyik”, „nacionalista” volt. El kell töprengenünk ezen...

A korabeli (legmagasabb) pártérdekeknek az felelt meg, ha egy magyar nyelvű reprezentatív marxista ideológiai folyóirat élén szabadelvűek, narodnyikok, mi több: nacionalisták állnak? Vagy ortodox marxisták, akik kritika nélkül szolgálják ki az ideológiai célokat? Ne felejtsük, 1956

végén vagyunk, amikor a nacionalizmus elleni harc tombol az egyetemi városokban elsősorban. Bizony, bizony, nagyon hiszékenyeknek kell lenni ahhoz, hogy a dolgok ilyenszerű beállítását elhiggyük.

A Korunk új évfolyamában megjelent írások keményen rációfolnak a Balogh Edgár féle beállításra. Maga Balogh Edgár olyan írást közöl a lapban, amelyben a narodnyikságnak, a nacionalizmusnak, a szabadelvűségnek nyomait sem találhatjuk. Ehelyütt mindjárt példával kellene ilusztrálni a fentebb mondottakat. Az „Új humanizmus őrhelyén” című írásban, amelyre hivatkozik is Balogh Edgár „kipattant belőlem a szocializmus népi hite” – ahogy írja. Nem magyarázza meg mi értendő a szocializmus népi hitén...

Az „Erdélyi válasz Bécsbe” c. írásában a szerző minden igyekezettel arról próbál meggyőzni, hogy a szocialistán építkező Romániánál számunkra jobb hely el sem képzelhető.

Vargyasi látogatásáról megjelent riportja nyitószorai: „Ide gyertek költők himnuszt írni! A Székelyföld megváltozott sarkába, szép Erdővidékre.” Nincs itt hely arra, hogy „beidézzem” egy 56-os erdővidéki elitelt emlékeit az 50-es évekből társadalmi állapotokról, amelyekről Balogh Edgár himnuszt íratna a költőkkel, pedig azok inkább rekviemmel fejezhetők ki a legjobban.

Korabeli írásainak 40 év utáni elemzése kapcsán keserűen állapítja meg: „... be kell látnom, hogy szép hiedelmeim ellen döntő az idő.” Bizony, bizony az Idő döntött feletünk, de a mérgező anyagok lassan, de biztosan elvégezték a maguk munkáját ezek fejében, mert egészen másképp hangzott minden ige a BE szájából, mintha azt egy közutáltnak „örvendező” pártaktivista „magyar” tolmácsolta volna...

Miért kell mindezeket a kritikái megjegyzéseket leírni? Semmi esetre sem azért, hogy „... aki akkoriban kivonult és a páholyból nézte a gladiátorjátékot, most jön és belerúg a döglött oroszlába” – ahogy értelmezte valaki nemrégén egy romániai tv műsorban, hanem azért, mert nem mehetünk el szó nélkül olyan magyarázatok mellett, amelyek az igazságnak csak egyik oldalát mutatják be.

Az előszót író Kántor Lajos szerint: „... hogy történelmi személyiség szól e lapokon, nemigen lehet kétségbe vonni.” Egyéni megítélés dolga...

Nos, olyan prominens történelmi személyiségektől, mint BE, elvárható lett volna, hogy századunk legnagyobb forradalmának erdélyi visszhangjairól sokkal átfogóbb képet adjon. Ne szorítkozzék csak arra, hogy 56 utáni írásainak szellemi-erkölcsi tartalmát az „eszméhez” való görccsös ragaszkodással s naíveáig menő hiszékenységgel magyarázgassa.

Nem színvakságból származó bűnbak kereséséről van itt szó, ha-

nem annak a megállapításáról, hogy BE emlékirata sok mindenben nem fedi a történelmi valóságot. Emlékiratának a kiegészítésére feltétlenül szükség van, elsősorban azok részéről, akik kortanúk.

„Az eredeti terveitől elhajlott szocialista hatalom sorsának történelmi megítélése egy kérelhetetlen tárgyalagosságra váró tudományos feladat...” – írja BE, csak... csak annyit hozzátennénk: e tudományos feladat nem csak (!) a hajdani marxista történészekre hárul, de legalább annyira másokéra is, akik a szocialistának mondott hatalom természetrajzát – keserű tapasztalatok alapján – legalább annyira ismerik, mint a marxista történészek.

Node... no, de nem épp olyan fekete a bárány, amilyenek látszik. Egy 1956. december 5-i magas rangú pártfunkcionáriusok által összeállított jelentéséből (Ion Rautu – Fazekas János) olvashatjuk, hogy néhány közismert magyar értelmiségi pártba történő visszavétele során BE-t külön megdicsérték, mint akinek a magyarországi események után a szerepe pozitív volt, s akinek nagy befolyása volt az értelmiségi rétegekre.

Ennek az értékelésnek az ismeretében úgy véljük, a pártvezetés – némely hibái ellenére – BE közéleti, szerkesztői tevékenységével elégedett lehetett.

Gagyi Balla István
(Kolozsvár)

Ki nyújthat védelmet a csángóknak?

Tények és vélemények a moldvai magyarság helyzetéről

A moldvai magyarság sorsa, helyzete és remélt távlatai központi helyet kaptak mostanság az anyaországi politikai életben is. A csángók gondjai a nemzeti élet részévé váltak, a közvélemény érzékenyen figyel mindarra, ami a Szeret folyó mentén történik, illetve ami a várakozások ellenére nem történik. Mindezekre a jelenségekre kéznél vannak a meggyőző példák. Orbán Viktor miniszterelnök nem az idén vállalt először fővédnökséget a hagyományossá váló budapesti csángó bálon. Németh

Zsolt, a Külügyminisztérium politikai államtitkára éppen ezen a télvégén járt Csángóföldön: felelős magyar államférfi a történelem során először tette a lábát moldvai csángók közé.

Ami a közvélemény érzékenységet illeti, arra egy kissé régebbi eset kínálkozik példának. Amikor a Győrben és Pannónhalmán tett pápai látogatás után, a magyar püspöki kar vezetőinek sajtóértekezletén elhangzott egy tévesen fogalmazott mondat, hogy azért nem lehet magyarul misézni a csángó falvak templomai-

ban, mert nincs „csángó nyelvű” liturgia, tiltakozások és kérdések száza záporoztak sajtóban, rádióban, televízióban szegény szegedi püspök címére, noha ő csak a iasi-i püspökség ürügyállítását ismételte meg, egyáltalán nem egyetértő szándékkal. Ha ennyire kényes a közvélemény a csángókérdésre, talán némely szerző elszólását, könnyed fogalmazását is szóvá kell tennem, azokat a bizonyos „pörsenéseket”, amelyek azért zavarhatják a pontosan, megbízhatóan tájékozódni kívánó olvasót.

Nemrég olvastam olyan Romániából áttelepült szerzőt, aki szerint Erdélyben sokan „tudatlan és reménytelen népességnek tartják a csángó magyarokat, Magyarországon pedig gyakran az erdélyiek gondjaitól is elzárkóznak, nem-hogy a csángó magyarok sorsával törődjenek. Sokan nem is tudják, hogy léteznek.” Ez a megállapítás, amely egyszerre sérti meg, mégpedig vérgig a moldvai magyarokat és Erdély meg az anyaország közvéleményét, egyáltalán nem vall megalapozott helyismeretre. De milyen történelemszemléletet tükröz szerzőnk ama megállapítása, hogy az olasz hittérítők moldvai tevékenkedése idején, amikor végzetesen elhanyagolták a templomokban az anyanyelvet, „egyébként is csak az eretneknek nyilvánított protestáns templomokban, a Kárpátok északi lejtőin túl volt anyanyelvű ige hirdetés”. Vajon milyen nyelven prédikáltak tehát akkoriban a csíki ferencesek, egyáltalán a katolikus papok? Latinul? Szerzőnk példáulért a múltba tekint vissza, és Tamás meg Bálint diákokat szólítja elő, akik 1446-ban Moldvában fordították először magyarra a Bibliát. Eme két diákot pedig „ferencesrendi szerzetesnek” titulálja, akik az inkvizíció elől szöktek Szlavóniából ide. Vajon nem husziták voltak szegények, hogy a Szerémségből menekülniük kellett, és magukkal hozták a Drávánál megkezdett fordításukat Tatros várába? Egyik helyen azt mondja tudósítás: „Erdélyben makacsul tartja magát az a nézet, miszerint létezik egy hallgatolagos megállapodás: Gyulafehérváron nem szorgalmazták a magyar papok moldvai misszióját, román részről pedig tartózkodnak attól, hogy erőteljesen követeljék a román nyelvű misézést az erdélyi katolikus templomokban.” Méltatlan, ahol mindig számon tartották és fájlalták a moldvai magyar katolikusok megfosztását anyanyelvüktől!

Visszatérhetünk az időben a könyvtáralapító *Batthyányi Ignác* püspökhöz (1741–1798), aki 1787-ben személyesen fordult VI. *Pius* pápához a magyar nyelv templomi használatának engedélyezéséért. Hiába fordult. *Batthyányi* püspöktől *Márton Áronig* többször megismételték Fehérváron ezt a kérést, és a mai érsekség sincs más állásponton. De Gyulafehérvárnak nincs joga más egyházmegye területén intézkedni. A két egyházmegye közötti feszültség legfőbb forrása ma is a csángók ma-

gyanyelvhasználatának megtiltása. Ami pedig az erdélyi katolikus templomokban tartott román nyelvű miséket illeti, ez már elég régi gyakorlat ott, ahol a hívek kérik. Nem hinném, hogy egyetlen román „bozgoroknak” nevezte volna a tudósító előtt a moldvai csángókat. Annál az egyszerű oknál fogva, hogy a „bozgor” (hazátlan) az erdélyi magyarok „kitüntető” jelzője; a románok a csángókat románoknak szeretnék tekinteni, tehát rájuk nem illik a magyarok jelzője. Talán a kérdés irodalmának is jobban utánanézett volna a tudósító. Szerinte *Cseres Tibor* tollából 1982-ben jelent meg az első híradás a magyar nyelv, a magyar ének kitiltásáról a moldvai templomokból. Hosszú-hosszú bibliográfiát lehetne itt idézni a „csángó irodalomról”, akár magyarországi, akár erdélyi szerzők munkáinak lustráit, s talán, ha belelapoz egyik-másik könyvbe, a tévedéseket is elkerülhette volna. Végezetül az erdélyi magyar politikusokon csattan az ostor, akikre állítólag a csángók nem számíthatnak, mert őket „most például csak az érdekli, hogy hány szavazatra lehet számítani Moldvában”. Erre az RMDSZ politikusai – ha figyelnek a vádra – bizonyosan válaszolni fognak. Nekem ez nem lehet tisztem. Csak éppen eltűnődöm fölöttem. Mert egyik-másik vonatkozásban mintha előttem is összekuszálódna a csángók mai sorsképlete.

Itt van mindjárt a romániai magyar kisebbségvédelmi miniszter minapi nyilatkozata, amit a Duna Televízió sugárzott. Történt pedig, hogy legutóbbi bukaresti és erdélyi látogatása során *Dávid Ibo-lya* miniszter asszony tárgyalásokat folytatott *Eckstein Kovács Péter* kisebbségvédelmi miniszterrel is. Szóba került közöttünk a moldvai csángók anyanyelv-használatára. Ismételttem: a jelenlegi magyar kormány történelmi mulasztásokat pótol, amikor egy budapesti miniszter fellép a csángók magyar nyelvének védelmében, vagy a külügyi államtitkár, *Németh Zsolt* ellátogat Moldvába és személyesen jár közben azért, hogy – egyébként a bukaresti kormány szándékainak megfelelően – végre megkezdődhessen a magyar nyelv iskolai oktatása a bákói falvakban, legalább „idegen nyelvként”. A kiközlött időket akarják helyre billenteni. Csakhogy fölöttem furcsa feleletet adott a román kormány magyar kisebbségvédelmi minisztere: „Mint-

hogy a moldvai csángók nem elismert kisebbség Romániában, a kisebbségügyi minisztérium csak egyéni panaszokkal foglalkozik.” Nem elismert kisebbség? Ha egy „szélsőséges” román nacionalista politikus mondja ezt, akkor talán hosszú érvelésbe kezdek. Így csak a Romániai Magyar Demokrata Szövetség 1999-es csíkszeredai kongresszusának határozatából idézek: „Az RMDSZ programja kinyilvánítja, hogy nyelve, etnikuma, azonosságtudata, kultúrája és hagyománya szerint a romániai magyarság, beleértve a csángó magyarságot is, a magyar nemzet része. A csángó magyarság vállalja az egyetemes magyarsághoz tartozást, és azt a sajátos önazonosságot, amely nyelvben, kultúrájában, hagyományai-ban jellegzetes etnikai jegyeket is magában foglal. A Moldvai Csángó Magyarok Szövetségével együttműködve a Romániai Magyar Demokrata Szövetség támogatja a csángó magyar régió átfogó fejlesztési programjának kidolgozását és végrehajtását, és cselekvési programjában kiemelt helyet biztosít a sajátos etnikai önazonosságot is vállaló csángó magyar közösség egyéni és kollektív jogai védelmének. A fejlesztési programnak részét képezi a mezőgazdasági információs rendszer létrehozása, a távközlési hálózat bővítése, a munkaerőpiac kedvező szabályozása, a szociális védelem kiszélesítése. Kiemelt cselekvési erőirányzattá minősül a csángó magyarság sajátos oktatási programmal működő tanügyi intézményeinek létrehozása és működtetése, önálló kulturális intézmények létesítése, a csángó magyarság körében működő ifjúsági szervezetek megalakulásának elősegítése és megerősítése. Támogatjuk a csángó magyarok azon kérését, hogy vallásukat anyanyelvükön gyakorolhassák.”

Legjobb tudomásom szerint *Eckstein Kovács Péter* koalíciós megállapodás szerint az RMDSZ-t képviseli a jelenlegi román kormányban. Tehát még akkor is kötelező lenne rá nézve a kongresszusi határozat végrehajtása, a csángók elemi jogainak védelme, ha személyesen nem szavazta volna meg a határozatot. Mert így ki védheti meg a moldvai csángókat, ha a Romániai Magyar Demokrata Szövetséget képviselő kormánytagoknak, a kisebbségvédelmi miniszternek ez nem feladata?

Beke György
(Magyar Nemzet)

Csángó gyerekek „itthon”

KILENC ÉVVEL A MOLDVAI ÁRVÍZ UTÁN

„Mert a nagy patak az utakat elvitte, s a házakat csúfúl. Minden mi történt akkoron minden megmarad lesz; melyikek is nincsenek es. Az én nénje melyik meghót, az én szomszédom vót es. S az minden megmarad az szívünkben, mert mikor elszakadta ez állásunkat husz méteret, akkor... házunkon belül vót. S akkor víz elindult s vitte az íg falainkat. S akkor egy nénjét elvitte bennün egy gyerekkel, s akkor vitte el őt. Soha nem bírjuk ezt elfelejteni, semmit mi történt akkorról.”

Az ízes beszéd olvasata kellemes napokra emlékeztet. Igen, e napok valamennyiünk számára, akik a kishomoki táborból könnyezve búcsúztunk (gyerekek, tanárok, papok, a helyi fogadó személyzet, a városi vezetők), örökre emlékezetesek maradnak!

„Vajon biztosak vagytok-e benne, hogy helyesen jártatok el, amikor ezekből a három héttel ezelőtti kezelhetetlen, elhanyagolt külsejű vadócokból jól nevelt, nyugodt gyermekeket formáltatok? Hiszen ugyanoda, abba a kétszáz évvel ezelőtti világba visszük vissza őket...” – mondták elutazáskor nekünk az autóbuszvezetők. De hát mi más tehattünk volna?

Száz fáradt, megtört, beteg, mezítelű, hiányosan öltözött gyermek érkezett közénk egy nyárral ezelőtt. Óvatosan, hogy meg ne ijesszük őket, másnapról már teljes orvosi kezelés alá vetettük őket a szükséges széklet- és vizeletvizsgálattól kezdve a tetvetlenítésig. A zuhanyzó alatt kikémleltük a rejtetgetett bajokat (például az egyik fiúcska térdig elszürkült sebhelyes lábát, az elfertőződő sebeket), szakorvos rendelésére vittük naponta a beutaltakat (például fogászati kezelések vagy pszichológiai vizsgálat később egy cikkben panaszkodó asszony 18 éves fiával kapcsolatosan). Éjjel-nappal váltották a nővérek, orvosok egymást a tábori szolgálatban, s a kezdeti félelmeket legyőzve a kishomoki tábor 5-6. napján már sorban áll-

tak a kisbusz mellett a szakorvos kezelésére a városba indulók...

Az első napokban még gondot okozott a WC használata, a zuhanyzás. (Néhányan csak ruhástul voltak hajlandók a noszogatásra a zuhany alá állni.) A pizsamát is nehezen „avatták föl”, inkább újonnan hazavitték volna.

A két város (Szeged és Hódmezővásárhely) társadalmi szervezeteinek összefogása révén lovasbemutatót láttak Mártélyon, a fogatjával megkocsikáztatta mind a 100 gyereket a fogathajtó világbajnok, Benkő Sándor. Csónakáztak a holtágon, életükben először jártak strandon, úsztak a medencében, s a nagyobb csángó gyermekek csodálkozva fedezték fel az ópusztaszeri kiránduláson a térkép világát; benne Magyarországot, Romániát, az úgynevezett Erdélyt, s a lakóhelyet, Csángóföldet, ami ez idáig csak egyedül létezett számukra. Hajóztunk a Tiszán. (Igaz, nem kis nehézségek között, mert Péterke felkúszva az ajtóra, állandóan a nyitott fedélzetre szeretett volna felmászni a hullámozó víz felett...)

De talán legjobban annak a 100 labdának örültek, amit ajándékba kaptak, hiszen – ahogy az újságcikkekben, tv-rportokban is elmondták – eddig csak a mezőn, vagy az állatok között a hegyen dolgoztak, labdát, tollaslabdát sokan először láttak közülük. Talán csak a füzettel teli iskolatáska örvendeztette meg őket még ennyire, melyre később a nevüket is fel tudták írni.

Segítőtársam, Aliz, reggeltől estig a Máltai Szeretetszolgálattól hozzánk ömlesztett ruhát, cipőt próbálta a gyerekekre (s velük lévő felnőttekre), nemegyszer a kiválasztott két-három rend ruha mellett még a kistestvérnek otthonra is jutott. A nagy izgalomtól a raktár előtt állók betörték az üvegajtót és behorpasztották a fémajtót is; mindenki minden darabnak örült. Az ott töltött több mint egy hét után Aliz a költözéskor dobozolta a ki nem osztott ruhákat, cipőt, csokoládét, cukrot, hogy a zánkai tábor szabad idejében is ezt folytathassa.

Sokat segítettek a jezsuita novíciusok. Az asszonyok az érkezéskor jelezték, hogy másnap vasárnap lévén, ha lehet, elmennének templomba. Vasárnap egy járatos busz igénybevételével el is jutott a kis csapat Hódmezővásárhelyre, ahol a novíciusokkal úgy megbarátkoztak, hogy maguk is kérték a velük

való másnapi találkozást. Hát így kezdődött. Aztán a 8-9 éves értelmi/képzettségi szinten lévő 14-18 éves gyermekeket egyházi énekekre tanították az énekek kitapsolásával, elmutogatásával – javítva beszédképességüket, fejlesztve kommunikációs készségüket, feloldva gátlásaikat; hiszen teljesen zárkóztak, félénkek, depressziósak voltak amikor megérkeztek. A napi beszélgetések, a zene, az ének, a tánc, a mese során viselkedésszabályokat tanultak meg észrevétlenül, s kezdtek kis csoportok formálódni közöttük. Elmondásuk szerint otthon a képzítés nélküli, a 12 kilométeres távolságból gyalogoló nem mindig józan tanáraiktól keveset tudtak tanulni. Mintha a kultúrával való egyetlen kapcsolatot a templom jelentette volna számukra, (román) papjaikat nagyon tisztelik, minden Istennel kapcsolatos dologra fogékonyak. Nem lehetett volna jobb módot találni arra, hogy a nyelvi-erkölcsi, kulturális ismereteiket rövid idő alatt eredményesebben lehessen fejleszteni, mint a fenti, kis csoportokban. (Ne felejtsük el: a falu lakóinak többsége még a saját települése határát sem lépte át korábban.) B. Csaba tolokocsiban jött ki közénk naponta a csángó gyerekeket megénekelteni gitárzenéjére.

Természetesen igyekeztünk figyelni a nyelvi különbségekre; a román anyanyelvű gyermekekkel két Szegeden tanuló, leendő – hazai román kisebbséghez tartozó – tanár foglalkozott anyanyelvükön. Ügyeltünk arra, hogy ők is saját szokásaik szerint élvezzék az itt tartózkodásukat; ortodox misét hallgattak a táborban, s a szegedi szerb templomban 4 nyelvű misét celebráltak a tiszteletükre. Kaptak ők is imádságos könyveket anyanyelvükön. A fent említett programok mellett szívesen vettek részt a sportversenyeken, a kézművesfoglalkozásokon, a videofilm-vetítéseken. (Ebben a szegedi egyetem Román Tanszéke segített.)

Kóka Rozália Csángóföld hagyományait szélesebb kultúrtörténeti áttekin-tésben ismertette, egy-egy régi, a tájegységről gyűjtött, de a gyerekek által már nem ismert népdal megtanztatása közben, ráébresztve a hallgatóságot arra a hatalmas értékre, melyet e hagyományok jelentenek a megmaradóknak. Gyűjtött anyagát talán nemsokára olvashatjuk. (E falu az egyik leginkább elzárt falu, s a gyermekek legalább 200

évvel korábbi nyelvallapotot tükröző nyelven beszélnek.)

Budapest valóban nagy élmény volt a szokásos látnivalókkal, de talán legesleginkább a mozgólépcsőjével! (Egy-egy csángó gyereket egy-egy lefelé haladó járkelőre bízunk, s a lépcső alján újra összegyűjtöttük őket nagy izgalmak árán. Meg is rőtt az egyik polgár, hogy „miért ilyesmikkel szórakoztatják az embereket” – mondván.) Szerencsére, Szegeden úgy-ahogy megtanultuk a városi közlekedést, csak a sorban, rendezetten való közlekedés ment egy picit göcsörtösen. Ugyanis nem szaladhatunk át egyszerre harmincan az úton, amikor a lámpa zöldre váltott; valami-féle sorrend kialakítására törekednünk kellett.

Zánkán a nagytáborban szinte elvesztünk. Míg Kishomokon módunk volt a lelkiileg sérült, beteg, halmozottan hátrányos helyzetű gyermekeket kis csoportokban foglalkoztatni, tekintettel fejlettségi szintjükre, a Zánkán adott körülmények, az egy főre eső pedagógusok vagy más tábori felügyelők száma minderre már nem adott módot. A szárnyas nagy épületben hiába raktuk kis külön szobácskába a gyermekeket, az épület, az egész tábor jellege nem volt alkalmas a korábbi foglalkozásokra. S minden igyekezetünk dacára nem is sikerült mindig elhárítani a „mi normánk szerint” jobb nevelést kapott, fejlettebb környezetből érkező román, és az egyszerű, de tiszta lelkű csángók közötti súrlódásokat, megjegyzéseket. A műveltségükben, kultúrájukban szokásaikban annyira különböző gyermekeket a nagy területen különböző épületekben elhelyezve Kishomokon könnyebb volt igényeik s ismerteik szerint foglalkoztatni, bár a bozgorozást nem tudtuk el-

Kézműves bemutató

kerülni. (Igaz, egy éjszakai beszélgetés árán komoly segítőket találtunk az egyik falu korosabb román fiaiban, akik ellen a másik román falubeliek éjszakára kuglibábukkal fegyverkeztek fel...)

Végül is Zánkán a fürdés mellett nagyobb hangsúlyt kaptak a sport és ügyességi játékok, a festés, agyagozás, Pannonhalma, Zirc, Veszprém megtekintése, még ha az utóbbiak kicsit fárasztották is az effélékhez nem szokott csángókat.

Nem volt könnyű dolgunk, ha arra gondolok, hogy az egyik gyermek Szegeden, a Fő utcán eredt futásnak, hogy ő hazaig meg sem áll, mert nem engedtem meg, hogy az utcán fölszedje a csikket. Később a férfiak inkább odadugdos-tak egy-egy cigarettát, én pedig átadtam

a vendégek részére fenntartott tv-s, telefonos szobát, ahová még beköltöztettük kis barátját is. (De nem tehetünk másképp; anyját vitte el az ár, kezelhetlenné vált a gyermek, míg ebben a kiemelt jutalmazásban nem részesült.) Sajnos, igen magas volt a lelki sérült gyermekek száma, akik személyre szabott, egyéni foglalkozást igényeltek, s erre Kishomokon a számtalan társadalmi munkással elegenden is voltunk. Az egyik román nagylány inkább a csángók között tartózkodott szívesen. Ebből nehézségei támadtak, amúgy is érzékeny idegrendszerét ez és a magával hozott családi problémái megviselték, kórházba került. Itt maradt, és később megerősödve, életerővel feltöltekezve indult haza. A csángó gyermekek közül az egyik fiúcska felsőlégúti panaszokkal került kórházi megfigyelésre.

A két csángó asszony maga ajánlkozott, hogy a sok jóért hadd segítsenek nekünk valamit, s kérésünkre segítettek kimosni a csángó gyerekek ruháját a mosógépben, centrifugában. (A gépet meg is kedvelték, sajnos, azonban azt sem tudtuk nekik ajándékozni.) Azt hiszem, elegendő megnézni a számtalan videofelvételt, újságcikket, hogy lássuk, hogyan teltek el itt a gyerekek napjai. Tudjuk, hogy nem végeztünk tökéletes munkát, nem is végezhetünk, bár valamennyien ezt fizetség nélkül tettük.

Reméljük, hogy az a karóra, amit mindegyikük vett (egyedül – vagy a táborvezetők segítségével), emlékezteti őket a szép élményekre, a felejthetetlen napokra is. Bízom benne, hogy az énekek, a mesék, kirándulások, könyvek örökre emlékezetessé teszik számukra az „ittthon” töltött napokat.

Hévizi Józsa

IFJÚ SZÍVEKBEN ÉL

Két iskola felvette László Gyula nevét

Két éve, hogy itthagytott minket László Gyula. Még életében megjelent visszaemlékezéseiben („1910-ben születtem”) írta: „Egy nép történelmében élek, és ez boldogá tesz: magyar vagyok.” Ebben a mondatban benne van az egész ember. Népével való azonosulása, magyarságának azonossága az igazi magyarsággal, mely türelmesen szerény, öntudatos, de nem erőszakos. Milyen csodálatos az általa megteremtett formula, mely szerint boldog, hogy magyar.

Nem büszke, *boldog!* Mert hiszen mint történész, mint gondolkodó ember jól tudja, hogy van, amire büszké lehetünk, de olyasmi is akad viharos történelmünkben, amire nem. De ő boldogan vállalja magyarságát. Mert mindent vállaló, végső fokon valóban boldog lehet.

Mint ahogy magyarként sem akart más népek fölé emelkedni, tudósként is példátlan szerénységgel, a „termékeny bizonytalanság” jegyében tanított. Nem voltak „ex cathedra”-kije-

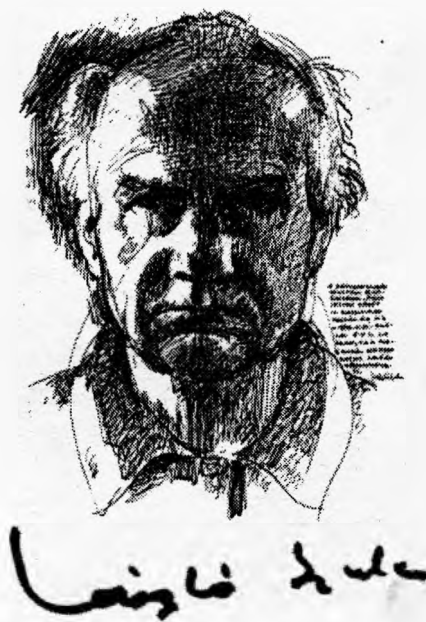
lentései, mindig csak egy lehetséges változatként adta elő tudományos eredményeit, s tisztelettel fogadott minden más véleményt. (Sajnos ezt a toleráns magatartást nem viszonozta a magyar tudományos világ egy része. A Magyar Tudományos Akadémia örök szégyene, hogy nem vette fel tagjai közé László Gyulát, s a kommunista korszak mulasztását a demokratikus fordulat után sem korrigálták.) Talán azért, mert az akadémikus vaskalaposág távol állt tőle: „A tudományban

nincsen tekintélyi alap, csak a tények tudomásulvétele. Ha az más mutat, mint amit valaki megállapított, akkor nem a tekintélyt, hanem a tényeket kell követni” – vallotta.

Saját tekintélyére sem sokat adott, viszont tisztelte tanítványait, s mindig örömmel nyugtázta eredményeiket. Azt azonban sokra tartotta, hogy ifjú kollégái ragaszkodtak hozzá. Örömmel idézi egy levélből: „Nagy öröm és megtiszteltetés, hogy tanítványának vall Professor úr...”, hiszen ez azt jelenti: érdemes volt oktatásra fordítani élete nagy részét. Nincs ezzel ellentmondásban az a válasza, amit egy televíziós-nak adott: „...legnagyobb becsvégyam, hogy még életemben elfelejtsenek”. Meggyőződése volt, hogy nem a személy a fontos, hanem az eredmény.

Hála Istennek, ez a becsvégya nem teljesült. Még két esztendő sem telt el halála óta, máris két iskola kérte, hogy felvehesse nevét. Mert ha valaki, ő megérdemli, hogy az öregek emlékezte helyett (mellett) ifjú szívekben éljen.

Felgyő különösen fontos helyet foglal el régészeti munkásságában. A magyar őstörténet kutatói 150 éven át hiába keresték egy honfoglalás kori település nyomait, eredmény csak nem mutatkozott. László Gyulának sikerült az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején hosszú, türelmes munkával megtalálni és feltárni a Csongrád melletti Felgyőn a régóta keresett ősi falutelepülést. Munkáját részletesen leírja „Árpád népe” (Bp. 1988, Helikon) című művének 3. fejezetében („A település. Faluásatás és terepbejárás”). A község neve már az Árpád-kori oklevelekben megtalálható, de csak egy fél évszázada kapott önállóságot.

Felgyőn, e fiatal-ősi településen nagy – mondhatjuk: az egész falut megmozgató – ünnepség volt március 14-én. Az általános iskola fölvette László Gyula régészprofesszor nevét, s az iskola előtt felavatták a névadó mellszobrát, Lantos Györgyi alkotását.

E nap eseményei megmutatták egymástól látszólag távol lévő, de valójában összetartozó elemek mesés találkozását. A főszereplő – természetesen – László Gyula volt, de fontos szerepet játszott – munkában, szervezésben, felkészülésben – Varga Mihályné iskolaigazgató, a hivatása magaslatán álló tanári kar, a tanulók tündéri együttese, a falu közössége, s a helyi önkormányzat, élén az ügyet okosan fölkaroló polgármesterrel, Abel Istvánnal.

László Gyula – hosszú éveken át végzett régészeti kutatómunkával – itt kereste az ősi Árpád-kori falut, de nemcsak azt találta meg, hanem az újat, a mait is. A pedagógusok biztatására a kubikus nagyapák, apák és rokonok szavaiból meglevevénedett ennek a kiváló tudósnek a képe, aki soha sem csak a holt tárgyi emlékeket kereste, hanem az embert, a mostani felgyőiek őseit. Ezért volt oly találó a gondolat és a tett: a helyi iskolát arról nevezzék el, aki a község nevét a tudományon keresztül bevitte a halhatatlanságba.

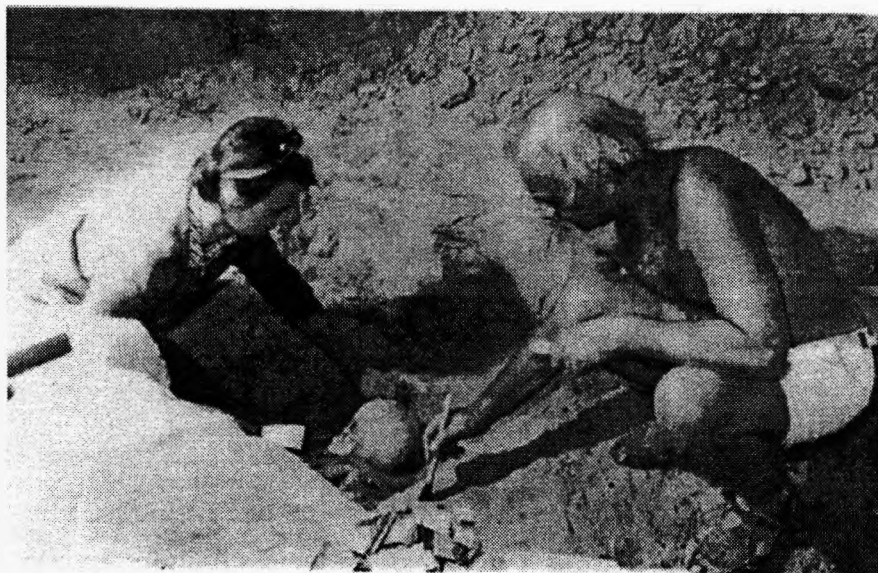
Egykori tanítványa, Vékony Gábor méltó emlékbeszéde, a tanulók szép műsora és a szobor leleplezése után átadták a László Gyula plakettet és a község pénzjutalmát Szemerédi Csabának, aki továbbtanulva kiváló eredményt ért el a középiskolában. Végül kiosztották a legkisebbeknek a millenniumi olvasókönyveket.

Íme, mi mindenre képes egy kis közösség, ha okosan él lehetőségeivel!

A felgyőiek a névadó születésnapján tartották a „keresztelőt”, április 12-ére, Gyula napra a Budapest XV., Kavicsos utcai iskola (gimnázium, általános iskola és óvoda) igazgatója hívott meg abból az alkalomból, hogy iskolájuk felvette László Gyula nevét. Az ünnepségek délelőtt kezdődtek: elültették az iskolakertben azt a kis fenyőfát, amelyet Vereckéről hoztak. A Nemzeti Múzeum munkatársai honfoglalás kori kézművesfoglalkozásokat tartottak, a tornateremben jurtaépítéssel és íjászversennyel mulatták magukat a gyerekek.

A délutáni ünnepségen Csonti Istvánné igazgató köszöntője után a kerületi polgármester beszélt (ő avatta föl az emléktáblát is), Pálóczi Horváth András régész László professzor munkásságát méltatta a tanítvány szeretetével és a pályatárs szakértelmével. Az iskola növendékei – óvodásoktól gimnazistákig – kedves műsor-számokkal szórakoztatták a nagyszámú közönséget. Végül a névadó lánya, Emőke és fia, Zoltán a pályázatok díjait adta át a győzteseknek. A himnusz eléneklésével fejeződött be a bensőséges, ugyanakkor színvonalas ünnepség.

László Gyula immár ifjú szívekben él, amit egy vidéki és egy fővárosi iskola finom érzéssel, hozzáértéssel és szeretettel megrendezett névadó ünnepséggel hozott tudomásunkra. Az ünnepelt bizonyára szerényen elhárította volna a sok elismerő szót, de annak bizonyára örül, hogy tanításai a könyvek halott lapjairól a magyar gyermekek lelkébe költöztek át.

László Gyula régészeti ásatáson

Szekszárdi állásfoglalás

a magyar állampolgárság kiterjesztése ügyében

2000. V. 5-én az Erdélyi Körök Országos Szövetségének szervezésében Szekszárdon konferenciát tartottak *Magyarok együtt* címmel. Ezen részt vettek az erdélyi, vajdasági, a hazai politikai-közüélet jeles személyiségei – Tőkés László, Patrubby Miklós, Csapó József, Hódi Sándor, Lányi Zsolt, Borbély Imre, András Imre, Király Károly, Katona Ádám, a Külügyminisztérium és a Határon túli Magyarok Hivatalának képviselői –, valamint Kövesdy Pál az EKOSZ elnöke és valamennyi tagszervezetének delegátusai.

Az értekezleten az alábbi állásfoglalást fogadták el.

Deák Ferenc mondta ki azt az igazságot, hogy egy nemzet életében csak az vész el végérvényesen, amiről az önként lemond. Az idén, 2000. június 4-én lesz 80 éve annak, hogy az internacionalista ábrándokat kergető nemzetietlen erők prédájává vált magyar főhatalom tétlensége folytán, a győztes hatalmaknak sikerült országunkat megcsonkítani, nemzetünket szétszabdalni.

A negyven éves kommunista internacionalizmus éppenséggel azon fáradozott, hogy a magyarság szabadságvágyát kioltsa, figyelmét a jogos igényeiről elterelje, és nemzeti öntudatát elsorvassza. Generációk nőttek fel úgy, hogy legfeljebb az ország történelmét ismerték, de nem a nemzetét. Ennek a kultúrpolitikának pusztításai máig is hatnak.

A posztkommunista korszak alternatívái döntően megnövelték a nemzet érdekérvényesítésének politikai mozgásterét. De az integrálódó Európa elvi és gyakorlati síkon is lehetővé teszi a nemzeti integráció új – pozitív – lehetőségeit.

Az új lehetőségeket a rendszerváltás utáni magyar kormányok mindeddig nem használták ki. Továbbra is az amputációs politika útján haladtak, melynek lényege nem csak az elcsatolt területekről, hanem az ott élő magyar közösségekről való lemondás is. Az amputációs fájdalmakat tüneti kezeléssel, segélyekkel igyekeztek enyhíteni.

A nemzet újraszervezésének jogi alapját a magyar állampolgárság kiterjesztése jelentené, minden azt igénylő magyarra. Az első eltérést az általunk helyesnek ítélt irányba a mostani kormány teszi, amennyiben valóra váltja a státustörvényt. A törvénynek két alapvető kérdésre kell választ adnia: jogi választ arra, hogy kik minősülnek külhoni magyarnak, és empirikus választ arra, hogy közülük kik azok, akik az új jogosultsággal élni kívánnak. Véleményünk szerint a státustörvény joganyagának körülhatárolásában a követendő példa a népi némettség törvényes meghatározása – vagyis a német származás, nyelv, neveltetés, kultúra, valamint a némettség vállalása – lenne. Az utóbbi évtizedekben ezt a törvényt több millió esetben alkalmazták. Bármilyen integratív rendezésnek, a státustörvény e két elemére kell épülnie.

Ezt veszi figyelembe az a dokumentum is, amelyet a Világszövetség Erdélyi Társasága Bécsben az EBESZ konferencián általános európai megoldásként, rendezési eszközként ajánlott. A külhoni állampolgárság gondolata az angol többszintű állampolgárság mintájára, és a több éves „kettős állampolgárság” – vita eredményeként született. Lényege a kétszintű magyar állampolgárság: a teljes körű honi és a korlátozott jogosultságú külhoni. A külhoni ál-

lampolgár rendelkezne magyar útlevelemmel, magyarországi munkavállalási joggal és hozzájárulásával arányosan részesülhetne a magyar szociális juttatásokból. Letelepedése viszont továbbra is szabályozott maradna.

Kötelességünk rámutatni arra, hogy Ausztria kivételével, az összes környező állam de facto kiterjesztette állampolgárságát az egész nemzetre. Ezzel szögesen ellentétes viszont a többségi politikához mind inkább kötődő határon túli magyar érdekvédelmi szövetségek álláspontja. Az RMDSZ román kormánypártként cselekvő résztvevőjévé vált a román nemzeti integrációs politikának. Köztudott, hogy az utóbbi hetekben, hónapokban moldáviai román tömegek kapták meg rövid eljárással a teljes körű román állampolgárságot. Mindeközben a RMDSZ jelenlegi csúcsvezetése végig ellenkezte a magyar nemzeti integráció jogi előfeltételének, a magyar állampolgárság kiterjeszthetőségének törvénybe foglalását.

Az európai dokumentumok ismeretében kijelentjük, hogy a külhoni állampolgárság semmiféle veszélyt nem hordoz, ellenben rendez egy alapvető emberi jogot: a saját nemzethez tartozás jogát. Következésképp kijelentjük, hogy nem tudunk elképzelni egy olyan európai integrációt, amely nem jár összmagyar integrációval.

Reményünknek adunk hangot, hogy az országvesztő nemzetietlen erők további visszaszorítása valamint a határon túli „legitim” magyar szervezetek belső tisztulása megteremti annak a politikai realitását, hogy továbbblépve a státustörvény útján, a közeljövőben a külhoni, illetve teljes jogú állampolgárság illesse meg a státustörvény alanyait.

Szekszárd, 2000. május 5.

Levélváltás az életben maradásért

A lapunk belső borítóján közölt levelek és válaszok tülmutatnak az Erdélyi Magyarság folyóirat konkrét sorsán és jelzésértékűek.

Lapunk hosszú idő óta tartó vergődése, megjelenése 10. évfordulója ellenére, konkrét jelenségre mutat: a nemzeti törekvéseket képviselő, kormányközeli sajtó kiszorításának folyamatára. Jelzi azt a tényt, hogy konkrét párt-támogatást, vagy más anyagi forrásokat nem élvező sajtó nem létezhet ma Magyarországon. Hiába magas szintű állami tényezők támogató szövege, elismerése, ez nem befolyásolja azokat a tényezőket, melyek lapok, folyóiratok sorsáról dönthetnek. Jelen esetben két olyan Közalapítványról van szó (lásd a vezércikket is), melyek feladata az „esélyegyenlőség” elve alapján dönteni lapok anyagi támogatásáról, sorsáról. Mert milyen esélyegyenlőséget jelez az a tény, hogy egy-egy lap több éven keresztül folytatólagosan milliós nagyságrendű támogatásban részesül, pedig eladatlan példányai raktárban hevernek vagy jobb esetben ingyen kerülnek szétosztásra, miközben a klientúrához tartozó szerkesztők, szerzők rendszeres juttatásban, magas honoráriumban részesülnek. Míg az olyan lap, mint például az Erdélyi Magyarság, szerkesztői és írói honorárium nélkül, küldetést teljesítve, különösen a határon túli magyarság körében, a megszűnés határáig jut el s ráadásul egy olyan évben, amikor a magyar államiság ezredik évfordulója ünneplésével foglalkozik az ország. Még azt sem lehet mondani, hogy minderről nincs tudomásuk illetékes tényezőknek. Hiszen a fentebb közölt levelek és válaszok bizonyítják, hogy minderről kellő időben értesültek illetékes fórumok és mind a két Közalapítvány Kuratóriuma.

Szerkesztőségünk kötelessége ezt a tényt minden előfizetője, olvasója tudomására hozni, előre jelezni, hogy az Erdélyi Magyarság utolsó számainak egyikét tartja kezében. Jelen helyzetünkben a péld-

FELHÍVÁS

Kérjük, a romániai földtörvény által érintett, Magyarországon állandó lakhellyel rendelkező román állampolgárokat (akiknek érvényes román útlevelük van!) hogy egy érdekegyeztető közösség megszervezése céljából vegyék fel a kapcsolatot az alábbi személyek egyikével:

Simon Tamás

1126 Budapest, Kiss János alt. u. 38.
Telefon: 06-30-9667-550 (esti órákban)

Helmecczy József

4031 Debrecen, Derék u. 137. 2/4.
Telefon: 52-422-615 (esti órákban)

További felvilágosítások a jelzett telefonszámok bármelyikén.

dányszám jelentős csökkentésével talán egy-két számot még ki tudunk adni ebben az utolsó évfolyamban. Ennek sajnos az a következménye, hogy a határon túli magyar olvasók, könyvtárak és egyházközségek, ahova eddig díjtalanul küldtük a lapot, többet nem juthatnak hozzá. Ilyen kényszerintézkedéssel tudjuk csak biztosítani ideig-óráig további létezésünket.

Ezért eddigi olvasóink szíves elnézését kérjük.

Tisztelt Főszerkesztő Asszony!

Örömmre szolgál, hogy a Krónika erdélyi magyar közéleti napilap nevében üdvözölhetem és kérem, engedje meg, hogy ezúton röviden tájékoztassam megkeresésem okáról.

A Krónika immár fél éve Magyarországon is előfizethető, illetve

megvásárolható. Arra törekszünk, hogy a lapot – az erdélyi magyar olvasók mellett – minden hazánkban élő, dolgozó erdélyi magyar is megtalálhassa, olvashassa, szeretnének hozzájuk is eljuttatni a lapot, hogy híreinkkel, hiteles tájékoztatásainkkal ide hozzuk a „gyökerek világát”.

Ebben a munkánkban szeretném lapjuk, és főként az Ön közreműködő segítségét kérni. Nagy segítség lenne, ha lapjuk elvinné „hírünket” olvasóikhoz, oly módon hogy bartermegállapodás keretén belül – amikor erre mód van –, elhelyeznék a Krónika hirdetését 1/8 fekete-fehér oldalon. (A konkrét lehetőségek – méret, időpont, a bartermegállapodás összege, stb. – későbbi megállapodás tárgyát képeznek.

Amennyiben lehetőségét látja a bartermegállapodásnak – amit őszintén remélek – természetesen mi is, azonos feltételekkel megjelentetjük a lapjuk hirdetését a Krónikában.

Bízom abban, hogy megkeresésem – mindkét lap számára előnyös – együttműködésünk kezdetét jelenti, segítségét előre is megköszönve, kívánok további jó munkát!

Kovács Ilona
marketing igazgató

„...Amit erő vagy hatalom elvesz, azt idő és kedvező szerencse ismét visszaadhatják. De amiről a nemzet félve a szenvedésektől, önként lemondott, annak visszaszerzése mindig nehéz és mindig kétséges...”

(Deák Ferenc)

Tisztelt Szerkesztőség!

A Párizsban megjelenő Le Monde újság csatolt cikke arról tudósította a világ közvéleményét 1989. december 19-én, hogy milyen fontos szerepet játszott a magyar Tőkés László, Temesvár református lelkipásztora a gyászos-emplékű Ceausescu-diktatúra megdöntésében. A Tőkés László védelmében kialakult rokonszenv-tüntetések során, a magyar tüntetőkhez a többen nemzetiségű Temesvár egyre több román lakója is csatlakozott és az így kialakult népi tiltakozó mozgalom villámgyorsan kiterjedt az egész or-

szágra. Így kezdődött Romániában a Ceausescu és rendszerét elsöprő 1989-es forradalom.

Ez az újságcikk ma már történelmi dokumentum. Ugyanis néhány napra rá a francia sajtó hangot változtatott és ez a megváltozott sajtógyakorlat, sajnos, ma is folytatódik. Időközben valószínűleg

az történt, hogy az illetékes francia külügyérek felhívták a újságok szerkesztőségének a figyelmét arra, nem szabad a magyar Tőkés Lászlóból Romániát felszabadító nemzeti hőst csinálni...

Mi azonban tartozunk a feledékeny utókornak azzal, hogy emlékeztetjük a történelmi igazságra. Kérem e fontos Le Monde-cikk közlését lapjuk hasábjain franciául, hasonló kiadásban, és magyar fordításban is.

Tisztelettel Kovács Attila
Párizs
2000. június 1.

Ceausescu rendszere a vádlottak padján

Heves tüntetések Romániában

Heves összetűzésekre került sor szombaton, december 16-án Erdély két városában, ahol több ezren tüntettek Ceausescu rendszer ellen – a tüntetők többsége magyar nemzetiségű fiatal volt –, akik szembehelyezkedtek a rendőrség és a katonaság egységeivel. A rendfenntartó erők lezárták a környéket. Vasárnap lövéseket lehetett hallani Temesváron, ahol az incidensek kezdődtek,

Rendőrök és tüntetők többórás összetűzése Erdélyben

A szombaton, december 16-án Romániában lezajlott tüntetésekkel kapcsolatos hírek javarészt utazók juttatták el Bécsbe és Budapestre. Ezeket a híreket közli az osztrák és a magyar sajtó, valamint a nyugat-német napilap, a Die Welt. E nyilatkozatok szerint az egész a reggeli órákban kezdődött, amikor többszáz ember gyűlt össze Temesváron (Románia nyugati részében), hogy megakadályozza Tőkés László protestáns lelkész rendőrség általi elhurcolását, aki a környéken élő magyar kisebbséghez tartozik.

A Die Welt szerint, a lelkész november 2-án négy álarcos ember támadta meg a templom előterében és késszúrásokkal súlyo-

san megsebesítette. Azóta a lelkész lakása előtt az egyházközség tagjai álltak őrséget.

A szombati tüntetések gyorsan áttértek a közeli Arad városára is, ahol több ezer ember gyűlt össze és az események kifejezetten politikai jelleget öltöttek. A többórás tiltakozó akció során a tüntetők, többnyire fiatalok, számuk a jelzések szerint ötezerre tehető, Ceausescu ellenes jelszavakat kiáltottak: „Románok, tiltakozzatok, ébredjétek fel!”, elégették a Conducator arcképeit és könyveit, kocsikat gyújtottak fel és üzletek kirakatait törték be.

Szuronyos roham

A rendőrséggel való összetűzések több órán át tartottak és a hírek szerint nagyon kegyetlenek voltak. Sok fiatalat véresre vertek, a rendőrség vízágyúkat vetett be, és, egyesek szerint, a katonaság szuronnal támadt a tömegre. A letartóztatott személyek száma ismeretlen. Vasárnap este semmit nem lehetett tudni Tőkés Lászlóról és családjáról. Estére az egész vidéket, ahol az incidensek lezajlottak, a román államvédelmi alakulatok lezárták – jelezték a közeli Orosházáról a magyar határőrök.

A román sajtótájékoztató iroda Agerpress egy szót sem közölt ezekről a tüntetésekről, de Budapesten több száz magyar gyűlt össze a román követség előtt jelszavakat ki-

bálva és erdélyi dalokat énekelve. Temesvár és Arad ugyanis Erdélyben vannak, hol jelentős magyar kisebbség él, mely nem szűnik meg tiltakozni azok ellen a megkülönböztető, hátrányos intézkedések ellen, melyeket a bukaresti hatóságok foganatosítanak ellene. Tőkés László lelkész azzal vonta magára a rendszer haragját, hogy védelmébe vette ezt a kisebbséget.

A szombati események a legsúlyosabbak, melyeket Romániában jeleztek az 1987 novemberében történt brassói lázongások óta, ahol az alacsony bérek és a rossz közlelmzési viszonyok ellen tiltakoztak. Az eseménynek több halottja és sebesültje volt.

A román államfőt hétfőre Teheránba várták háromnapos hivatalos iráni látogatásra (AFP, Reuter, AP).

Fordítás a Le Monde párizsi napilap 1989. december 19-i számából. Fordította: K. A. Z.

Le Monde

ADOMÁNYOK (Ft)

Ajtay Pál, Pécs	600.-	Lohi Szonja, Budapest	600.-	Tulagdi Péter, Érd	600.-
Andrács Gyula dr., Békéscsaba	1.600.-	Lukács János dr., Budapest	1.600.-	Zakariás Egon dr., Budapest	1.000.-
Bokas Gyula, Várteszlár	1.000.-	Lukács László, Budaörs	600.-	Zombori Ilona, Pécel	3.600.-
Bótor Béla, Jásznapán	2.200.-	Mikes László dr., Farkasgyepű	600.-		
Benedek András, Etyek	3.600.-	Nagy Árpád, Abádszalók	1.500.-		
Bernádné dr. Fülöp Eszter, Dunaszerenyvagy	600.-	Orbán Antal dr., Banyóháza	3.600.-		
Bethlan Béla, Szentlőrinc	3.600.-	Orbán József, Miskolc	3.600.-	KULFÖLD	
Boros Gábor, Csorna	600.-	Osvalth Gizella dr., Győr	2.600.-		
Boros Tibor, Föld	1.600.-	Pakó Benedek, Szécsény	50.- DEM	Berzi Pál, Belgium	1.200.- BEF
Csont Sándor, Gödöllő	1.600.-	Pánczél Tivadar dr., Budapest	4.000.-	Biró Zoltán, USA	20.- USD
Flekes József dr., Debrecen	1.000.-	Pantalényi Tomásoné dr., Budapest	1.600.-	Borsos Dénes és Margit, Ausztrália	10.- AUD
Fajrágyházi István dr., Budapest	10.000.-	Pungor Ernő dr., Budapest	5.000.-	Bitráczky László, Belgium	200.- BEF
Grácz-Zsolt Miklós, Szalmatercs	600.-	Református Püspöki Hivatal, Budapest	1.600.-	Buzi István, Ausztrália	20.- AUD
Gyáras Károly dr., Budapest	1.200.-	Rózsa János, Nagykanizsa	2.000.-	Duffy-Gyurka Melinda, Franciaország	70.- FRF
György István dr., Tiszecsege	3.600.-	Ruzsáti Gyula, Budapest	3.600.-	Fodor Albert, USA	70.- USD
Gyulay Endre, Szeged	600.-	Schmidt István, Budapest	600.-	G. D., Kanada	100.- CAD
Halmeczy József, Debrecen	600.-	Seláthé Szerkesztősége, Pécs	3.600.-	Gergely Gyula, Ausztrália	20.- USD
Hayas Imre, Budapest	600.-	Somogyi Andriáné, Budapest	600.-	Hesvi László, Belgium	4.000.- BEF
Hulló Szabolcs, Vác	2.600.-	Szabó T. Attila dr., Veszprém	1.600.-	Hornák Béla dr., Németország	160.- DEM
Iczó László dr., Jászberény	4.600.-	Szász Árpád dr., Sopron	1.600.-	Illyés Andriáné özv., USA	23.- USD
Kakas István dr., Nagyberény	600.-	Szász István dr., Leányfalu	5.000.-	Kalász Márton dr., Belgium	200.- BEF
Károly József, Hódmezővásárhely	600.-	Székelly Ágostonné, Budapest	600.-	Károly Erzsébet dr., Belgium	1.200.- BEF
Károlyi Imre, Budapest	600.-	Szentpéteri Ádám dr., Budapest	10.000.-	Nagy Lajos, Belgium	200.- BEF
Kazinczy Ferenc Általános Isk., Nyíregyháza	600.-	Szalay Nagy Áron, Budapest	1.000.-	Papp Béla, Ausztrália	35.- AUD
Kiss András dr., Pács	1.600.-	Szűcs Tünde dr., Apaj	3.600.-	Szegedi László, Ausztrália	20.- AUD
Koncs Ferenc, Héreg	600.-	Tomásy István dr., Leányfalu	600.-	Teleki Kálmán gr., Belgium	1.800.- BEF
Kotró László dr. és Tsa. Bt., Kengyel	1.100.-	Tivadar Judit dr., Eger	1.200.-	Wéll Mária Magda, Németország	7.800.- FI
Kovács Ferenc, Békéscsaba	600.-	Tóth Sándor dr., Gödöllő	1.600.-		
Lám István, Budapest	1.100.-	Török János, Kaposvár	2.600.-		
Lengyel Gyula dr., Szekes	600.-	Tóth Dénes, Ócsa-Felsőbuda	600.-		

Az Erdélyi Magyarság
külföldi képviselői:

Amerikai Egyesült Államok:

Maria Orbán-Bihary
402 East 65th street 2B
New York, NY. 10021
Tel.: (1)212-744-7946
Fax: (1)212-744-0614

Ausztrália:

Jed Productions, Józsa Erika
Cím: 22 Marinelle Street Manly Vale
2093 Australia
Tel./fax: 612-9907-6151

Belgium:

gr. Teleki Kálmán
Bovenberg 122
1150 BRUXELLES
Tel.: (02) 770 16 01
Bank: 310-0737944-54

Dánia:

Dansk-Ungarsk Seiskab,
Hortensiavej 12. 1857 Frederiksberg C

Hollandia:

K. A. Pehlig-Stubnya,
Muzenlaan 5, 2353 KB. Leiderdorp,
Postbank No. 653 557
Tel.: 07/89-03-31

Izrael:

Páll Tibor
Street Puah 6 A/5
35311 Haifa
Tel.: 528780

Kanada:

Kate Karácsony, Pannonia Books Ltd.
P. O. Box 1017 Postal Station „B”
Toronto, Ont. M5T 2T8
Tel./Fax: (416)5353-963

Nagy-Britannia:

Klára Morvai, Hungarian Book Agency
P. O. BOX 1956
Durham DH1 2GA
Tel.: 00 44-191-272-2446
Fax: 00 44-191-368-4198

Olaszország:

Maria Toth Pittaluga
Mellbodes 41.09045 Flumini (CA)
c/c N 15853 096
Tel.: 70-830-309

Svájc:

Anikó Parragi
8046 Zürich, Wehntalerstr. 295.
Tel.: 41/1/372-3201
Zürcher Kantonalbank
Kto. Nr. 1118-0298.950 Zürich

Svédország:

János Járari
Fagotgr. 5/B, 223 68 Lund,
Tel.: 046/14-70-81
Postgiro: 6310 106-7

Azokban a – főleg európai – országokban ahol nincs lapunknak képviselője, olvasóink előfizetésüket akár címünkre postázott csekkel, akár money orderrel rendezhetik, de küldhetnek postai „COUPONT” is. Amennyiben magyarországi ismerőseiken keresztül akarnak előfizetni, úgy kérésre (akár üzenet-rögzítőnkön keresztül is) csekket küldünk.

FONTOS TÁJÉKOZTATÓ!!!

Tisztelt Előfizetőnk, kedves Olvasónk!

Visszatérve korábbi tájékoztatónkra: Azon olvasóinknak, akik előfizetése 1999. végén lejárt, s azt az idén már, vagy még nem hosszabbították meg – előző tájékoztatónkban foglaltak szerint – már nem küldjük lapunkat.

Szíves tájékoztatásul – mivel ez okozza a legtöbb félreértést – megismételjük: Az etiketten szereplő „Lejárat: 2000/...”-nél a tört szám a negyedévet jelzi. Tehát, pl. értelemszerűen a 4-es az év végi, decemberi számot. Vagy a 2000/2 pl. azt jelenti, hogy az előfizetés június végén, tehát év közben (ezzel), a 2. számmal lejár. Kérjük kísérvék figyelemmel az etiketten lévő, a lejáratra utaló jelzést!

Felhívjuk azon külföldi támogatóink figyelmét, akik magyarországi barátaikon keresztül fizetik elő a lapot, hogy a forint inflálódása miatt ma egy USD 280.- Ft-ot ér, tehát a 20 dollár ellenértéke 5.600.- Ft.

Ha valaki előfizetését meghosszabbította, vagy támogatást nyújtott alapítványunknak, és ennek ellenére sem kapja a lapot, úgy kérjük, ezt jelezze, hogy a mulasztást pótolhassuk.

Az Erdélyi Magyarságért
Alapítvány

Előző, 41-es számunk 6-7. oldalán közölt cikk (Választás vagy tisztújítás) hivatkozása tévesen jelent meg. A szerző azt a Nyugati Magyarság c. lapban közölte korábban. A lap munkatársainak elnézését kérjük.

UTAZZON MAGYARORSZÁGRA VONATTAL!

Vegye igénybe a nemzetközi menettérti kedvezményt, mely bármely romániai kiinduló ill. bármely magyarországi érkező állomásra igénybe vehető. A kedvezmény mértéke a romániai vonalakra 70%, a magyar vasúthálózatra 55%. A korhatáron belüli gyerekek már a felnőttek által fizetett díj feléért utazhatnak. A nemzetközi menettérti menetjegy érvénytartalma 2 hónap.

MAGYARORSZÁGON SZERETNE UTAZNI, KIRÁNDULNI?

A 14 év alatti gyerekek alanyi jogon 67,5%-os kedvezményre jogosultak a MÁV vonalain.

A Magyar Államvasutak az életkorhoz kötött kedvezmény alapján az 55. életévüket betöltött nők, illetve a 60. életévüket betöltött férfiak részére 20%-os kedvezményt biztosít.

A kedvezményre való jogosultsághoz az életkort és a személyazonosságot igazoló igazolványt kell bemutatni.

Bármely szerv által szervezett csoportos utazás esetén a vasúti jegypénztárakban 10-19 főig 33%-os, 20 főtől pedig 50%-os kedvezménnyel válhatnak jegyeket.

A MÁV Rt. Magyarországon egész évben 50%-os alkalmi menettérti kedvezményt ad az Ópusztaszeri Emlékpark, a Közlekedési Múzeum, az Aggteleki Nemzeti Park és a Fővárosi Állat- és Növénykert látogatásához.

A kedvezmény odautazásra legkorábban a rendezvény nyitását megelőző nap 0.00 órától vehető igénybe.

A visszautazást a rendezvény zárását követő nap 24.00 órájáig be kell fejezni.

A feltételekről érdeklődjön a személypénztárakban!

ÚTICÉLUL VÁLASSZA A BALATON-PARTOT!

Váltson balatoni napijegyet kedvezményes áron!

1.osztályon 2.082,-Ft

2.osztályon 1.388,-Ft

A napijeggyel a jegyen feltüntetett nap 0.00 órát követően 36 órán belül korlátozás nélkül utazhat a Balaton körül.

A részletekről érdeklődjön (+36) 1 461-5400-as telefonszámon.

A IV. Magyarország 2000 konferencia zárónyilatkozata

A IV. Magyarország 2000 konferencia résztvevői megerősítik az elmúlt évtized össznemzeti külpolitikai konszenzusát Magyarország fő külpolitikai célkitűzéseit illetően, egyben pozitívan ítélik meg ezen célkitűzések összhangját. Üdvözlük a *III. Magyarország 2000* tanácskozás óta létrejött *Magyar Állandó Értekezlet* működését, kiemelt jelentőséget tulajdonítanak azon kezdeményezésének, amely a határon túl élő magyarokat megillető magyarországi jogállásról szóló törvény megalkotására irányul. Meggyőződésük, hogy a magyar külpolitika hozzájárul Magyarországnak közvetlen környezete politikai és gazdasági stabilitásának megszilárdításához, elősegíti Magyarország csatlakozását az Európai Unióhoz, és biztosítja az egész közép- és kelet-európai térség közeledését az euro-atlanti integrációs szervezetekhez.

A világ magyarságának megjelent képviselői – összhangban Magyarország felelősségvállalásával és kötelezettségvállalásával a határain túl élő magyarok iránt – egyetértettek abban, hogy Magyarország nemzetközi viszonylatban kiemelkedő integrációs eredményei történelmi lehetőséget kínálnak az európai és a nemzeti integráció párhuzamos megvalósításra, pozitívan hatnak a Magyarországgal szomszédos országokban élő magyarság társadalmi és gazdasági felemelkedésének esélyeire és a közép- és kelet-európai térség államainak reformfolyamataira.

A tanácskozás résztvevői – a hazai, a környező országokban és a szórványban élő magyarság képviselőiben, a harmadik évezred küszöbén és az ezeréves államiság évében – össznemzeti célokat szolgáló találkozójukon megelégedéssel állapítják meg, hogy a Magyarország által folytatott következetes nemzetpolitika megfelelő alapot képez a határon túl élő magyar közösségek nemzeti kötődésének fenntartásához, nemzetközi háttérrel és támaszt biztosító kisebbségi jogaik érvényesítéséhez.

A Magyarországgal szomszédos országokban élő magyarság képviselői a megmaradás útjában álló kedvezőtlen szociológiai, demográfiai és politikai tendenciák ellenére nagy jelentőséget tulajdonítanak a nemzeti identitás és a nemzeti sajátosságok megőrzéséhez szükséges feltételek folyamatos biztosításának. Meggyőződésük, hogy a nemzeti kultúra megőrzése, az anyanyelvi oktatás lehetőségének biztosítása és a gazdasági felemelkedés a nemzeti identitás megőrzésének elengedhetetlen feltételei mind a tömbben, mind a szórványban élő magyarság számára.

Magyarország az elmúlt évek dinamikus fejlődése alapján egyre inkább a régió gazdasági-pénzügyi-kereskedelmi központjává válik. Az Európai Unió felvételre történő felkészülés mellett meg kell teremteni a kárpát-medencei magyarság gazdasági felemelkedésének feltételeit is. Ennek egyik igen fontos területe kell hogy legyen Magyarország piacgazdasági ismereteinek továbbadása a határon túli magyar nemzetrészek felé, a megfelelő oktatási-képzési rendszer kiépítése, a magyarországi tőkeexport és cégalapítások fokozása révén. Külön figyelmet érdemel a kárpát-ukrajnai és romániai privatizációban való részvétel fokozásának elősegítése.

A nyugati szórványban élő magyarság képviselői támogatásukról biztosítják a Kárpát-medencében élő határon túli magyar közösségek erőfeszítéseit nemzeti identitásuk megőrzése és nemzeti kisebbségi jogaik védelme érdekében. Nemzetközi szinten lehetőségeikhez mérten részt vállalnak a közép-európai térség különleges szerepének megismertetésében, Magyarország és szomszédai integrációs folyamatainak támogatásában. A magyar-magyar tájékoztatás kölcsönösségét hangsúlyozva, a nagyvilágban élő magyarság képviselői rámutatnak az információs társadalom nemzeti célokat segítő hatásaira, az információs kor-

szak nemzetstratégiai feladataira. Vállalják, hogy a diaszpórában született tudományos és kulturális értékeket megismertetik a magyarországi és a vele szomszédos országokban élő magyarsággal.

A tanácskozás résztvevői megállapítják, hogy az európai integráció szellemiségétől áthatva előtérbe került a magyar nemzet integrációs igénye. Ez az igény hatékony eszközök révén valósulhat meg. Szorgalmazza az ebben már eddig is fontos szerepet vállaló Duna tv további fejlesztését, és reményüket fejezik ki, hogy a nemzet integrációját segítő munkamegosztásban a jövőben jelentős szerepet fog vállalni a Magyarok Világszövetsége is.

A nyugati magyar kulturális és anyagi javaink megmentése közös feladatunk. Együtt a nyugati magyaroké és az anyaországié. Javasoljuk ezeknek az értékeknek a hasznosítását. E feladatok minél eredményesebb ellátása érdekében a Magyar Kormány és a szórványban élő magyarság felállít egy, a kormány mellett működő tanácsadó testületet, a Magyar Szórvány Tanácsot.

A tanácskozás résztvevői egyetértettek abban, hogy a gazdasági globalizáción túl a kulturális globalizáció kérdéseire is figyelmet kell fordítani a nemzeti kultúra sajátos értékeinek megőrzése és fejlesztése során, továbbá, hogy a világ magyarsága közreműködésével kell és érdemes keresni annak módját, hogy a kulturális globalizáció előnytelen hatásait elkerülve, előnyös elemeit viszont felhasználva folytatódjék a kulturális értéktéremtés és a magyar kulturális értékek megőrzése.

Az anyaország képviselői kéri a határon túli magyarság megjelent képviselőit, hogy lehetőségeikhez mérten járuljanak hozzá a kedvező Magyarország-kép erősítéséhez. Bizva az összmagyar tudományos teljesítőképességben, hangsúlyozva a tudomány támogatásának szükségességét, kéri a tudomány képviselőit, hogy járuljanak hozzá a nemzeti célok elérésének megalapozásához.

A tanácskozás résztvevői egyetértenek abban, hogy az egyház különleges, mással nem pótolható szerepet tölt be a nemzet identitásának, kultúrájának, anyanyelvi értékeinek megőrzésében és ápolásában. Kifejezik meggyőződésüket, hogy a Magyarországgal szomszédos országokban élő magyarság nemzeti önazonosságának megőrzését, szellemi és anyagi gyarapodását a szülőföldön történő boldogulás, egyéni és közösségi érdekeik érvényesülése biztosíthatja. Pozitívan értékelik, hogy Szlovákiában és Romániában a magyar közösségek kormányzati részvétele mellett megerősödött a demokrácia, az euro-atlanti integráció melletti elkötelezettség. Ugyanakkor aggodalmukat fejezik ki a gazdasági magyarság helyzete miatt, és támogatják küzdelmét a szerb demokratikus erők oldalán a diktatórikus jugoszláv rezsimmel szemben.

Magyarország korszakhatárhoz érkezett. Lezárult a rendszerváltozás, a politikai, jogi, gazdasági berendezkedés átalakítása. Megindult Magyarország felzárkózása az Európai Unió országainak gazdaságához. Magyarország erősödése új távlatokat nyit a határon túli magyarság számára is. A tanácskozás résztvevői fontosnak tartják a regionális együttműködéseket, és üdvözlük a Széchenyi tervet, amely ki fog terjedni a határokon átnyúló fejlesztésekre is.

A IV. Magyarország 2000 konferencia résztvevői megerősítik elkötelezettségüket az érdemi magyar-magyar párbeszéd fenntartása, az össznemzeti célok érdekében végzendő közös munka mellett.

Budapest, 2000. május 20.